ERHAN ALTUNAY
SELÇUK ERACUN

İSTANBUL'UN LATİN ÇAĞI

"DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ, LATİN İSTİLASI VE LATİN KRALLIĞI"

4. BASKI

DESTEK yayınları

DESTEK TARİH

ERHAN ALTUNAY
SELÇUK ERACUN
İSTANBUL'UN LATİN ÇAĞI
DESTEK yayınları
DESTEK TARİH

ERHAN ALTUNAY
SELÇUK ERACUN

İSTANBUL'UN LATİN ÇAĞI

"DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ,
LATİN İSTİLASI VE LATİN KRALLIĞI"

DESTEK
yayınları

DESTEK YAYINLARI: 1309
TARİH: 15

ERHAN ALTUNAY & SELÇUK ERACUN / İSTANBUL'UN LATİN ÇAĞI

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü,
yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Kullanmamıza izin verdiği İstanbul canlandırmaları için Byzantium 1200 projesine teşekkür ederiz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumalıoğlu
Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun
Yayın Koordinatörü: Özlem Esmergül
Editör: Özlem Esmergül
Son Okuma: Devrim Yalkut
Kapak Tasarım: İlknur Muştu
Sayfa Düzeni: Cansu Poroy
Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak - Mesud Topal

Destek Yayınları: Temmuz 2020 (2.000 Adet)
3. Baskı: Eylül 2020
4. Baskı: Kasım 2021
Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-605-311-920-3

© Destek Yayınları
Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul
Tel. (0) 212 252 22 42
Faks: (0) 212 252 22 43
www.destekdukkan.com
info@destekyayinlari.com
facebook.com/DestekYayinevi
twitter.com/destekyayinlari
instagram.com/destekyayinlari
www.destekmedyagrubu.com

Deniz Ofset – Çetin Koçak
Sertifika No. 48625
Maltepe Mahallesi
Hastane Yolu Sokak No. 1/6
Zeytinburnu / İstanbul
Tel. (0) 212 613 30 06

ERHAN ALTUNAY
SELÇUK ERACUN

İSTANBUL'UN LATİN ÇAĞI

"DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ,
LATİN İSTİLASI VE LATİN KRALLIĞI"

DESTEK
yayınları

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 7

GİRİŞ 11

BAŞLANGIÇ 13

DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ 17

HAÇLILAR İSTANBUL'DA 33

HAÇLI İSTİLASI SIRASINDA İSTANBUL'DA
YOK EDİLEN VE TAHRİBE UĞRAYAN ESERLER
VE BİNALAR 65

YAĞMALAMA SONRASI İSTANBUL
VE LATİN KRALLIĞI DÖNEMİ 93

BİZANS'IN İZNİK DÖNEMİ 123

İSTANBUL'DA LATİN İSTİLASI VE
KRALLIĞI DÖNEMİNDEN KALANLAR 131

LATİN İSTİLASI VE KRALLIĞI DÖNEMİNDE KAÇIRILAN
KUTSAL EMANETLER VE DEĞERLİ EŞYALAR 161

İSTANBUL'DA KALDIĞI BİLİNEN
KUTSAL EMANETLER 181

BİTMEYEN BİR TARTIŞMA:
DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ İSTANBUL'U
ELE GEÇİRMEK İÇİN Mİ YAPILDI? 187

EK-1:
AGNÈS DE FRANCE'IN ÖYKÜSÜ 195

EK-2:
HİPODROMDAKİ ESERLERİN LİSTESİ 209

Araba Yarışçısı Heykelleri: 209

Hayvanlar ve Mitolojik Yaratıklar: 210

Tanrılar, Tanrıçalar, Yarı Tanrılar, Mitolojik Figürler: 211

Krallar, İmparatorlar, Generaller ve Önemli Kişiler: 212

Diğer Heykeller: 212

EK-3:
LATİN PATRİKLERİ LİSTESİ 213

KAYNAKÇA 215

ERHAN ALTUNAY 222

SELÇUK ERACUN 223

ÖNSÖZ

İstanbul kurulduğu ilk günlerden beri adeta bir içdeniz olan Marmara ve bununla bağlantısı olan Akdeniz ile Karadeniz'in sunduğu en değerli hazine olan balık sayesinde çok önemli bir besin kaynağına kolayca ulaşılabilen bir kent olmuştur. Geleneksel söylenceye göre MÖ 7. yüzyıl ortalarında Megaralı sömürgecilerin kurduklarına inanılan Byzantion kenti de hem savunulması kolay hem de denizlerin birleşme noktasına hâkim olan konumu nedeniyle bugün Topkapı Sarayı'nın olduğu noktada kurulduğu düşünülen bir yerleşimdir. Ancak bu yerleşim hakkında hiçbir somut veri yoktur. Topkapı Sarayı arazisi içinde düzenli bir arkeolojik kazı yapılmamıştır. Bu sebeple İstanbul'un bir kent olarak kesin kuruluş tarihi araştırılırken Byzantion'a dikkatle yaklaşılmalıdır. Öte yandan, kentin Roma İmparatorluğu'na dahil olmasının ardından önemi beklenmeyen bir biçimde artmış ve yeni başkent olarak 11 Mayıs 330'da açılışı I. Konstantinos tarafından yapılmıştır. Törenlerle yapılan bu açılış hakkında ilk elden bilgiler dönemin tarihçilerinden elde edilmektedir. Ancak, kentin surları, kamu binaları, sarayları ve mezarlıkları hakkında bilgiler en erken bir yüzyıl kadar sonra elde edilebilmektedir. Bu bilgilerden hareketle binaların yerlerinin kesin olarak belirlenmesi mümkün değildir.

Ülkemizde yapılan arkeoloji alanında en önemli bulgular büyük ölçekli altyapı çalışmaları sırasında ortaya çıkmaktadır. Nitekim bu durum İstanbul için de geçerli olmuştur. 2000'li yıllara damgasını vurmuş metro ve Marmaray çalışmaları sırasında

önceden bilinmeyen tarihöncesi bir yerleşimin Yenikapı'da bulunması kent tarihi açısından yeni bir sayfanın açılmasına sebep olmuştur. Ayrıca kentin Roma tarafından yeni bir başkent olarak kurulması sonrasında yapılan surlarının güney sınırı ve izlediği yol da bu kazılar sırasında ortaya çıkmıştır.

Kentimizin en erken döneminde bulunan yapıların yerleri ve izleri nadiren ortaya çıkmaktadır. Buna karşın, hem dönem hem de sonraki yüzyılların kaynaklarından hareketle kentin binaları ve yaşantısı hakkında yayınlar yapılmıştır. Ancak belki de en fazla ihmal edilen dönem, kentin ilk kez yabancılarca ele geçirildiği 4. Haçlı dönemi olmuştur. 7 ve 8. yüzyıllarda Avar ve Arap kuşatmalarını döneminin en güçlü surları sayesinde atlatan kent 1204'te 4. Haçlı kuvvetlerince ele geçirilmiştir.

Bu dönemin araştırılması ve izlerinin bulunulmaya çalışılması takdir edilmesi gereken bir konudur. Kitabın yazarları konuyla ilgili olarak yayınlar yapan pek çok kişinin aksine masa başında tarih yazan araştırmacılar değildirler. Her fırsatta ve duydukları her bilgiyi teyit etmek amacıyla sürekli olarak alanda bulunan, yaz kış demeden her yeni inşaat, her yeni proje alanına göz atmaya çalışıp her kaynaktan gelen bilgiyi incelemek amacıyla bu işe gerçekten gönül vermiş kişilerdir. Bu merak ve bilinmeze ulaşabilmek amacıyla yorulmak bilmeyen alan çalışması ve fotoğraflama, devamında kütüphane çalışmasıyla taçlandırılmaktadır.

Sonuç olarak olabildiğince farklı dillerde yazılmış hem geçmiş hem de günümüz kaynaklarına göz atılarak oluşturulmuş bu eser daha sonra yazılacaklara bir temel oluşturacaktır.

Dünyanın pek çok büyük kentinde yaşayan herkesin tarihle ilgilenmesini beklemek boşunadır. İstanbul da bir istisna değildir. Kent tarihi, burada yaşayanlar açısından ya dini bir hikâyenin parçası, ya ataların muhteşem bir eseri, ya da eskiden

varken şimdi yok olmuş milletlerin hatırası biçiminde algılanmaktadır. Ancak her ne olursa olsun unutulmaması gereken bir nokta da şudur: İstanbul çeşitli dönemlerde yaşamış halkların ortaya çıkardığı ve kendi geleneği olan bir kenttir. Onun geçmişini bir parça dahi olsa anlayabilmemizi sağlayacak bu kitap ve onu uzun uğraşlar sonucunda ortaya çıkaran araştırmacılar da saygıyı fazlasıyla hak etmektedirler.

Doç. Dr. Haluk Çetinkaya

GİRİŞ

İstanbul'un tarihi hakkında yazılan kitaplar son dönemlerde oldukça artmaya başladı. Özellikle Bizans tarihi hakkında önemli kitapların çıkması ya da çok önemli kaynakların tercüme edilmesi Bizans araştırmaları için oldukça yararlı bir kaynak sahibi olmamızı sağladı. Öte yandan, Marmaray kazılarının getirdiği ivme ile şehir tarihi yeniden yazılırken, Osmanlı İstanbul'u hakkında da oldukça ciddi sayıda kitap piyasaya çıktı.

Bütün bu kitapların arasında İstanbul tarihinin çok önemli ancak çok da kısa bir dönemi hep ihmal edildi. İstanbul tarihi içinde, 1204-1261 yılları arasını kapsayan Latin Krallığı hakkında ülkemizde bir tercüme dışında hiçbir kitap çıkmaması büyük bir eksiklik olarak görülebilir.

Bizans'ın gücünü kaybetmesine neden olan ve Batı'nın Doğu'ya karşı hiç değişmeyen bakış açısının en ciddi sonucu olan Latin istilası ve arkasından kurulan Latin Krallığı İstanbul'un çok ilginç bir dönemine tanıklık etmiştir. Bu dönemde Latin kralları taç giymiş, Ayasofya bir Katolik katedrali olmuş, Şövalyeler İstanbul sokaklarında dolaşmıştır.

Biz de, gezilerimizde ve seminerlerimizde sürekli anlattığımız bu konudaki kaynak eksikliğini kapatmak için uzun süredir sürdürdüğümüz araştırmalarımızı kitaplaştırmaya karar verdik.

Bu kitabın yazılması için bütün dönem kaynaklarını titizlikle orijinal dillerinden ve tercümelerinden taradık, ülkemizde adı bile duyulmamış kaynaklara ulaşıp iz sürdük ama en

önemlisi yıllarca büyük bir aşk ile sürdürdüğümüz İstanbul araştırmalarının bazı sonuçlarını da sizin için yazıya döktük.

Eşsiz bir kaynak olması ve hem konunun akademik alanda ilgilileri hem de İstanbul'a gönülden bağlı şehir sevdalılarının okuyabilmesi için hem akıcı hem de akademik referansları barındıran bir eser ortaya çıkardık.

Bu konuda bir ilk olması nedeniyle bu dönemin tarihini ve önemli yanlarını bütün detayları ile vermeye çalıştık.

Her konuda yanımızda olan ve bizi hem kendi araştırmaları hem de bilgisi ile destekleyen Doç. Dr. Haluk Çetinkaya'ya da burada özel olarak teşekkürlerimizi sunuyoruz.

08.07.2020 İstanbul

BAŞLANGIÇ

Dördüncü Haçlı Seferi, Haçlı Seferleri tarihinin en ilginç seferidir diyebiliriz. 1200-1204 yılları arasında gerçekleşen bu Haçlı Seferi, başta Mısır'ı ele geçirmek ve oradan da Kudüs'ü zapt etmek amacı taşımışsa da, Constantinopolis'in yani İstanbul'un ele geçirilmesi ile sonuçlanmış ve burada bir Latin krallığı kurulmuştur.

Dördüncü Haçlı Seferi kuşkusuz İstanbul tarihi açısından çok büyük bir önem taşımaktadır. Buraya 1203 yılında gelen Haçlılar, hiç umulmadık bir şekilde 12 Nisan 1204'te şehri işgal etmiş ve elli yedi sene sürecek bir Latin krallığı kurmuşlardır. İstanbul'u bu elli yedi sene zarfında, en ufak yerine kadar talan eden bu istilacılar, imparatorluğun zayıflamasına yol açmış ve bütün zenginliğini emmişlerdir.

Bizans tarihinin sonuna kadar nefretle anılacak olan bu istila ktan sonra onlara ait her şeyi yok etmesi bugün bu döneme ait buluntulardan yoksun olmamızın sebebidir.

Ülkemizde İstanbul araştırmaları yapılırken bu konuda hiçbir yayının olmayışı büyük eksikliktir. Bazı makaleler dışında bu konuda popüler bir yayın olmaması İstanbul'un bu döneminin çok iyi bilinmemesine neden olduğu gibi, tarihçilerin dışında tarih meraklılarını tatmin edecek bilgi sağlanamamaktadır. Gittiğimiz çoğu konuşmada, İstanbul'un bir Haçlı istilasına uğradığını söylediğimizde şaşkınlıkla bakan gözler de bu durumu en iyi şekilde açıklamaktadır.

Ah, benim şehrim, benim sevgili şehrim! Bütün şehirlerin gözbebeği, kâinatın gururu olan olağanüstü şaheseri, [...] bütün güzelliklerin yuvası sen!

Ah, benim şehrim, benim sevgili şehrim! Bütün şehirlerin gözbebeği, kâinatın gururu olan olağanüstü şaheseri, [...] bütün güzelliklerin yuvası sen!

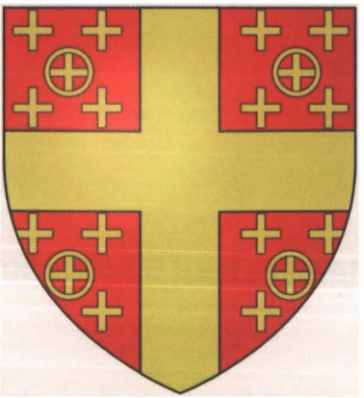
[...]

Hangi şer güçleri seni dışlayıp yok etmek istedi? Hangi kıskanç ve insafsız intikam şeytanları sana çılgınca saldırdı? Veya karşı konulmaz ve çılgına dönmüş kişiler senin için bir gelin odası hazırlayacakları yerde, seni ortadan kaldırmak için yok edeceği kömürleri ateşlemedi mi?

Ah sen, bir zamanlar zarif çizgileriyle, imparatorluk ipekleri ve purpurları ile giyinmiş güzel şehir, şimdi nasıl böyle pis, sefil ve her türlü kötülüğe açık bir hale geldin, nasıl hakiki evlatlarından yoksun kaldın?

Ey şehir! Eskiden yüksekte tahtı olan, gücü uzaklara kadar uzanan, güzellikte muhteşem, hem genişliği hem de büyüklüğü ile muhteşem olan sen, şimdi eşsiz değerdeki hâkimiyet kılıcın kırılmış, lüks elbiselerin, zarif imparatorluk peçelerin yırtılmış ve sökülmüş bir halde yerde yatıyorsun, parlak gözlerin de kararmış, sanki yaşlı bir kömürcü kadın gibi oldun. Eskiden parlak olan ışıl ışıl yüzün şimdi kömür tozu ile kaplı, çökmüş ve kırışıklıklarla dolu.

Niketas Khoniates

Latin Krallığı arması

Latin istilası öncesi İstanbul'un görünümü ©Byzantium 1200

DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ

Ortaçağ Batı Avrupa'sı ile Doğu'nun arasındaki etkileşim her zaman inceleme konusu olmuştur.

Avrupa'nın Doğu'ya bakışı ilk Ortaçağ boyunca şekillenmemiş olup çok daha eskiye dayanmaktadır. Le Goff'a göre, bu imaj günümüze kadar gelmiştir. Le Goff (2008) bu imajın gelişimini şöyle ortaya koyar:

> *"Avrupa'nın özdeşleştirildiği Doğu-Batı ayrımı, Yunanlılara göre temel bir medeniyetler çatışmasını yansıtıyordu. MÖ 5. yüzyıl sonuyla 4. yüzyıl başında yaşamış ünlü Yunan doktoru Hippokrates, Avrupalılarla Asyalılar arasındaki karşıtlığı Yunan kentlerini Perslerle karşı karşıya getiren çatışmalar ışığında değerlendirmiştir ki, bu muhtemelen Batı'yla Doğu arasındaki karşıtlığın ilk ifadesidir. [...] Hippokrates'e göre Avrupalılar, cesur ama saldırgan ve kavgacı, Asyalılarsa akıllı ve kültürlü ama inisiyatiften yoksun olacak kadar barışçıldır. Avrupalılar kendilerini uğrunda savaşmaya ve hatta ölmeye hazır oldukları özgürlüğe adamıştır. Asyalılarsa refah ve huzur karşılığında kul olmayı kabul etmeye razıdır."*

Görünüşte Hıristiyan kültürünü benimsemiş Ortaçağ Avrupası aslında kendi içinde eski pagan dinlerinin âdetlerini ve sembollerini korumaktaydı; bu durum Kilise'yi daha baskıcı yapmakta, savaşlarla Hıristiyan ruhunu ayakta tutmaya zorlamaktaydı.

Doğu'daki İslam dünyası ise Batı tarafından "pagan" olarak adlandırılmaktaydı; bir başka deyişle, Batı Avrupa, Ortaçağ'da İslam ile eski pagan inançları arasında bir fark görmüyor ve Müslümanları pagan olarak adlandırabiliyordu. Batı'nın bu tavrı sadece Müslümanlar için değil aynı zamanda Bizanslılar için de geçerliydi. Bizanslılar da Batı'nın gözünde Hıristiyan değil pagandı. Batı'nın böyle düşünmesi için en önemli neden olan "Skizma", 1054 yılında meydana gelen ve "ayrılma" anlamındaki büyük kopuştur. Bu tarihte Katolik Kilisesi temsilcileri ile Ortodoks Kilisesi temsilcileri arasında dini konularda, küfürleşmeye varan tartışmalar olmuştur. İstanbul'da Papa'nın temsilcileri patriği lanetlemişler, Doğu Kilisesi de aynı şekilde yanıt vermiştir. Bu kopuşla birlikte batıda Roma'daki Papa'nın önderliğindeki Roma Kilisesi ile doğuda Bizans patriğinin önderliğinde Ortodoks Kilisesi yirminci yüzyıla kadar bir araya gelmemek üzere ayrılmıştır. Öte yandan Batılılara göre Bizanslılar resimlere *tapıyorlardı.* Batı'nın resim dediği ikonalardı. İkona, Yunanca εἰκών (resim, görüntü, tasvir) sözcüğünden gelmektedir. Bizans ve Doğu kiliselerinde Hıristiyanlıkta kutsal olan kişilerin resimleri, tasvirleri anlamına gelir. Batılı gezginler Bizanslıların ikonlara gösterdikleri saygıyı "tapmak" olarak da yorumlamışlardır.

Bu şekilde Batı, Doğu algısına eskiden kalma pagan motiflerini de ekliyor, aslında var olan pagan düşüncesini Doğu adı altında sürdürüyordu.

Dördüncü Haçlı Seferi, 15 Ağustos 1198 tarihinde, Papa III. Innocentius'un Kudüs'ü kurtarmak maksadıyla, tüm Avrupa'yı sefere davet etmesiyle başlamıştı ancak bu sefere hiç de ilgi olmamıştı. Özellikle Fransa Kralı Philippe Auguste'ün karısından boşandığı için aforoz edilmiş olması ve Almanya'da süregelen taht mücadeleleri kralların bu sefere ilgi göstermesini engellemiştir.

Ancak Foulques de Neuilly adındaki bir rahibin gayreti sayesinde soylu ailelerden gelen şövalyelerin bu seferi kabul etmeleri ile umulandan daha büyük bir sayıda gönüllü toplanmış ve büyük bir sefere dönüşmüştür. Tabii bu kadar insanın toplanmasında, Papa'nın çıkardığı "af" da çok etkili olmuştu. Bu affa göre Haçlı olan ve bir yıl boyunca, orduda Tanrı'ya hizmet eden herkes günah çıkartabilecek ve bu günahların hepsi affedilecekti.

Villehardouin'e göre bu, seferin talihini değiştiren önemli bir olaydır:

> *"Aziz Foulques'un Tanrı hakkındaki bu vaazlarının ertesi yılı, Champagne'da Ercy adında bir şatoda turnuva düzenlenmişti ve Tanrı'nın bir lütfu sonucu, Champagne ve Brie kontu Thibaut Haçlı oldu ve Blois ve Chartes kontu Louis de onu izledi; ve bu olay, 28 Kasım 1199'da* [Noel'den dört hafta önce E.A.] *gerçekleşti."*

Thibaut

Aynı şekilde, Flandre ve Hainhaut kontu Baudouin 23 Şubat 1200 tarihinde Haçlı olduğunda karısı, Champagne kontu Thibaut'nun kız kardeşi Marie de Haçlılara katılacaktı.

Haçlıların kutsal topraklara gitmek için izleyecekleri rota en başından beri tartışma konusu olmuştu. Daha önce izledikleri Anadolu yolu Bizans'ın Myriokephalon yenilgisinden sonra artık izlenmesi olanaksız bir yol olmuştu; Anadolu Selçukluları gitgide güçleniyor, Anadolu'yu Haçlılar için geçilmez bir yere dönüştürüyordu. Aynı zamanda Mısır'ın da güçlenmesi Haçlıların işini zorlaştırıyordu. Mısır'a da bir sefer artık zorunlu olmuştu.

Bütün bunlar düşünüldüğünde ise, denizyolu en mantıklı çözüm olarak gözüküyordu. Denizyolu seçildiğinde ise başka bir sorun çıkıyordu o da, gemi bulunması ve gemi bulunduğunda yapılması kaçınılmaz olan büyük masraftı.

Sorun gemi olduğunda gidilebilecek tek yer Venedik idi; ancak Venedik'ten gemi bulunabilirdi. Gerçekten de Venedik en iyi seçimdi. Venedik civardaki ormanları en iyi kullanan ve özel tersanelerde dönemin en iyi gemilerini üreten bir yerdi.

1104'te devlet tersanesi Arsenale kurulmuş olsa da depo olarak kullanılmış özel tersaneler bu işte oldukça uzmanlaşmıştı. Bu anlaşma aynı zamanda Venedik için de oldukça kârlı olacaktı.

Sonunda Champagne kontu Thibaut ve ünlü tarih yazarı Geoffroi de Villehardouin'in de aralarında olduğu altı kişi Venedik'ten gemi istemek için yola koyulmuşlardı.

Venedik dukası ise Enrico Dandolo adında bir adamdı. Haçlılar oraya vardıklarında büyük olasılıkla yetmişli yaşlarının sonunda ya da seksenlerinin başında idi. 1172 yılında Bizans İmparatoru Manuel'e gelen elçiler arasında yer almıştı. Rivayete göre Manuel'i kızdırmış, Manuel de onu kör etmişti.

Enrico Dandolo

Dönemin tanığı, işgali bizzat yaşamış tarihçi Niketas Khoniates (Νικήτας Χωνιάτης)[1] Dandolo'yu şöyle anlatır:

"Venedik Doge'u Enrikos Dandulos, Romalıların en büyük düşmanı idi; yaşlı ve gözleri görmeyen bu adam, ihanete yatkın ve Romalıları son derece kıskanan biriydi. Kendini son derece akıllı gören bu üçkâğıtçı ve görülmemiş bir ihtirasla şan ve şöhret arayan bu adam, milletine hakaretin bedeli olarak Romalıların yok olmasını istiyordu. Kendi bile bu yolda canını vermeye razı idi ve durmadan Venediklilerin Angelos kardeşler zamanında neler çektiğini söylüyordu. [...] Romalılara sadece kendi vatandaşları ile karşı çıkarsa, başına iş açılacağını fark ederek, gizli planlarını paylaşacak, Romalılardan nefret eden, açgözlülükle onların mallarını eline geçirmek isteyen ve kendisiyle işbirliği yapacak adamlar aradı."

Oysa Villehardouin kendi görüş açısından farklı bir Dandolo tablosu çizer:

"Enrico Dandolo adındaki Venedik dukası çok bilge ve dindar bir adamdı, o ve yanındakiler gelenleri çok onurlandırdı ve onları gönülden karşıladı."

Heyet, senyörlerden gelen mektupları Dandolo'ya sunmuş ve isteklerini belirtmişlerdi. Dandolo Büyük Meclis'i toplayıp tartışmak için süre istedi. Yapılan görüşmeler sonunda Dandolo Meclis'i ikna ederek iyi bir anlaşma karşılığında gemi verilmesini kabul etmiştir. Anlaşma şartlarına göre, Venedikliler,

1. 1155-1217 yılları arasında yaşamıştır.

4500 at ile 9000 seyisi taşıyacak yelkenli nakliye gemileri ile 4500 atlı şövalye ve 20.000 yayayı taşıyacak askeri gemilerin tedarik edilmesini üstlenmişlerdir. Ayrıca, Haçlı ordusunun ve atlarının bir yıllık yiyecek ihtiyacını karşılamayı taahhüt etmişlerdir. Bütün bu hizmetlerin karşılığı ise seksen beş bin mark (Köln gümüşü) olarak belirlenmiştir. Bu arada Dandolo gemilerin masrafını kendi cebinden karşılayacaktır ancak karşılığında, alınacak yerlerin ve ganimetin yarısını ister.

Dandolo ve Meclis ikna olduktan sonra halkı da ikna etmek gerekmekteydi. Dandolo bu görevi altı kişilik Haçlı heyetine verdi. Buradan sonrasını abartılı ve taraflı anlatımı ile Villehardouin'e bırakalım:

"Diğer mareşallerin de onayı ve isteğiyle, sözü Champagne mareşali Geoffroi de Villehardouin aldı ve şöyle dedi: 'Senyörler, bizi sizlere Fransa'nın en yüce ve en güçlü baronları gönderdi ve onlar Türklerin elinde esir bulunan Kudüs'e acımanız ve Tanrı aşkına İsa'nın utancının intikamını almalarına yardım etmeniz için merhametinize sığınıyorlar. Ve onlar sizi seçtiler, çünkü denizlerde hiç kimsenin siz ve sizin insanlarınız kadar güçlü olmadıklarını biliyorlar. Ve bize ayaklarınıza kapanmamızı ve denizaşırı Kutsal Topraklar'a acıyacağınızı, bize yardım edeceğinizi söyleyene kadar yerden kalkmamamızı emrettiler.'

Bu sözlerin ardından altı haberci gözyaşları içinde topluluğun önünde diz çöktü ve duka ve tüm diğerleri acıma duyguları içlerinden taşarak gözyaşlarına boğuldular ve ellerini yukarı kaldırarak hep bir ağızdan haykırdılar: 'Yardım edeceğiz! Yardım edeceğiz!' [...] Çok bilge ve dindar bir adam olan Venedik'in altın kalpli dukası kürsüye çıktı ve halka seslendi: 'Tanrı'nın size verdiği onuru görüyorsunuz; çünkü

dünyanın en soylu insanları efendimizin kurtarılması kadar yüce bir işi beraber yapmak için tüm diğer insanları bir yana bırakıp size geldiler.' "

Sonunda Dandolo ve Meclis anlaşma koşullarını yerine getireceklerine dair kutsal emanetler üzerine yemin ettiler. Aynı şekilde altı kişilik heyet de yemin etti. Böylece 1201 yılının Nisan ayında anlaşma imzalandı.

Venedik Dukası Enrico Dandolo'nun Venedik San Marco Katedrali'nde Venedik'in yeni yapılacak olan Haçlı seferine katılacağının ilanı. (Gustave Doré)

Villehardouin bu haberi ulaştırmak için Champagne'a döndüğünde Kont Thibaut'yu ölmek üzere bulmuştu. Hastalığı çok ilerleyen ve son anlarını yaşayan Thibaut seferi için ayırdığı parayı adamları arasında paylaştırdı ve seferi sürdüreceklerine dair hepsinin Kutsal Emanetler üzerine yemin etmelerini istedi. Adamları arasında bu yemini etmeyenlerin olması da dikkat çekicidir. Thibaut'nun ölümü üzerine, seferin başına oybirliği ile Marki Bonifacio del Monferrato yani Montferrato Markisi Boniface getirildi.

Bu arada İstanbul'da taht kavgaları olmaktaydı.

1185 yılında halk tarafından hiç sevilmeyen Andronikos'un (Ἀνδρόνικος) tahttan indirilmesiyle, II. Isaakios Angelos (Ἰσαάκιος Ἄγγελος) adı ile 1195'e kadar Bizans İmparatoru olacak Isaakios tahta çıkmıştı. Isaakios Bizans'ın en parlak imparatorlarından biri değildi ama en karışık zamanda tahta çıkmış, halkın umudu olacak bir imparator olamamış ise de her zaman durumu kurtarmaya çalışmıştı.

Haçlıların Bizans'ın başına en çok dert olduğu zaman ise, yüksek bir fidye vererek esaretten kurtardığı kardeşi Alexios (Αλέξιος), 8 Nisan 1195 tarihinde, Isaakios av için İstanbul dışında iken bir dizi oyun ile onu tahttan indirmiş ve yerine geçmişti. Isaakios İstanbul'a gelmekten son anda vazgeçip kaçarken yakalanmıştı ve İstanbul'a tutsak olarak dönmüştü.

Gözlerine mil çekerek kör ettiği kardeşi Issakios'u zindana atarak bertaraf eden Alexios, III. Alexios adı ile Bizans tarihine geçmiştir.

III. Alexios

Bizans'ın en beceriksiz imparatorlarından biri olan III. Alexios, 1194 yılında Sicilya Kralı tacını da giyen Alman İmparatoru VI. Heinrich tarafından sıkıştırılmaktaydı. Friedrich Barbarossa'nın oğlu olan Heinrich çok hırslı bir imparatordu ve bir siyasi manevra ile İsaakios'un kızı Irene'yi kardeşi Philip ile de evlendirmişti.

Heinrich'in baskısı ile III. Alexios ona haraç vermek zorunda kalmış, bunun için de halka ağır vergiler koymuştur, hatta bu vergiler bu haracı ödemeye yetmeyince, Havariyyun (Ἅγιοι Απόστολοι) Kilisesi'nde gömülü olan imparator mezarlarını açtırarak üzerlerindeki kıymetli eşyayı da paraya çevirmiştir.

III. Alexios zamanına ait, Türk tarihini de ilgilendiren ilginç bir olay da vardır. İstanbul'a da gelmiş olan Sultan II. Kılıç Arslan (Çift, Altunay, 2019) 1192 yılında hastalanıp Konya'da hayatını kaybedince yerine oğlu Gıyaseddin Keyhüsrev geçmişti. Ancak, aradan beş yıl geçtikten sonra ağabeyi Tokat meliki Rükneddin Süleyman Şah tahtta hak iddia ederek Konya'yı kuşattı ve dört ay süren zorlu bir kuşatmadan sonra, 1197 yılının Eylül ayında, Gıyaseddin kendine ve çocuklarına dokunulmayacağı garantisi ile tahtı ve Konya'yı bırakıp sürgüne gitmeyi kabul etti. Annesi bir Bizanslı olduğundan dolayı Gıyaseddin de İstanbul'a geldi.

İstanbul'da Frank etkisinin artmaya başladığı bir zamanda bir Frank imparatorun sarayına geldi ve alacağını talep etti, ancak Frank bu talebini dile getirirken ağır sözler sarf edince olaya Gıyaseddin müdahale etti ve haddini aştığını söyledi. Frank ona da hakaret etti. Buradan sonrasını İbn Bibi ayrıntılı anlatır:

"Sultan da eline bir mendil dolayıp, Frank'ın kulağının arkasına öyle bir yumruk indirdi ki, Frank oturduğu sandalyenin üzerinden baygın yere yığıldı. Onu gören Rumlar ve Franklar kavgaya ve dövüşe başladılar."

Bu olay üzerine Gıyaseddin Frank'ı dövüşe davet etti. Dövüş günü ikisi de atlarının üzerinde saldırıya geçtiler ve Gıyaseddin ona çok şiddetli bir darbe indirdi ve Frank atına bağlı kalarak sürüklendi.

→

Franklar bu olay üzerine Gıyaseddin'e saldırdılar ancak Bizans askerleri bunu engelledi. Frankların gelişi ile de artık Gıyaseddin'in İstanbul'da kalması zorlaşacaktı.

İstanbul'da Frank egemenliği ve imparator değişikliği ile birlikte Gıyaseddin de İstanbul'u terk etti ve Güney Marmara'da, tarihi kayıtlara tam geçmemiş bir yere yerleşti. Gıyaseddin, Süleyman Şah'ın 6 Temmuz 1204'te ölümünün ardından yeniden Konya'ya çağrıldı ve tahta geçti. Önce İznik İmparatoru Theodoros Laskaris ile anlaşan Gıyaseddin, sonradan III. Alexios'un ısrarları ile onunla savaşa girdi ve 1211 yılında bu savaşta şehit oldu.

Ancak III. Alexios'un hesaba katmadığı bir rakibi vardır: Isaakios'un ilk karısından olan ve yine Alexios adını taşıyan oğlu.

Bu genç Alexios bunca hengâme içinde kaçmayı başarmış ve Almanya'da, kız kardeşi Irene'nin yanında güvenli bir ortama kavuşmuştu, bütün arzusu yeniden İstanbul'a dönüp tahta çıkabilmekti, bu Heinrich'in ölümünden sonra Alman İmparatorluğu tahtına oturmuş olan Philip'in de işine gelecekti.

Bu arada Haçlılar da Venedik'e geri dönmüşlerdi ancak çok büyük bir sorunları vardı. Dandolo'ya söz verdikleri paranın yarısından azını ancak denkleştirmişlerdi. Venedikliler ise bütün diğer işlerini durdurarak sadece Haçlılara söz verdikleri gemilerin yapımı ile uğraşmış ve yetiştirmeyi başarmışlardı. Enrico Dandolo'nun arayıp da bulamadığı fırsat ayağına gelmişti: Haçlıların parayı denkleştiremeyecekleri açıktı, o zaman bu borçlarını başka şekilde ödeyeceklerdi.

Dandolo, Haçlılardan, Dalmaçya kıyısında eski bir Venedik kolonisi olan ve artık Macarlara ait Zara şehrinin geri alınması için Venediklilere yardım etmelerini istiyordu. Dandolo'nun bu teklifi Haçlılar için karar vermesi çok zor bir teklifti; bir yandan Papa'ya bağlı bir Hıristiyan kentine saldırmaları Papa'nın bütün şimşeklerini üzerlerine çekecekti ancak öte taraftan da parayı ödeyemiyorlardı ve Venediklilerin yardımından mahrum kalmaları bir yana daha önce ödedikleri para da yanacaktı.

Haçlıların çoğunluğu çaresizce bu anlaşmayı kabul ettiler ancak aralarında anlaşmazlık çıktı; bu kente saldırmayı reddeden bir grup Haçlı, orduyu terk ederek kendi başlarına kutsal topraklara doğru yola çıktı.

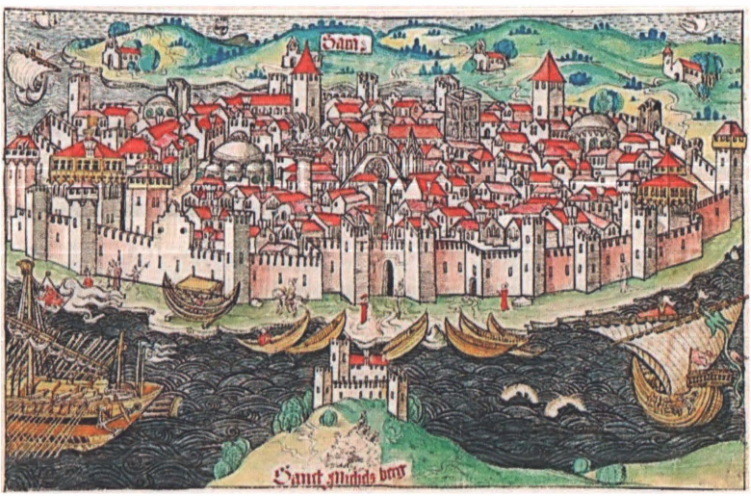
Haçlı ordusu Venedik'ten yola çıkacakken, İstanbul'un kaderini belirleyecek bir olay oldu, genç Alexios, babasını kurtararak tekrar tahta çıkarmak için Haçlılardan yardım istemekteydi.

Villehardouin'in aktardığına göre, genç Alexios'un kaçmasına yardım eden yanındaki adamları şöyle demişti:

> *"Sir, işte yanı başımızda, Venedik'te, denizaşırı topraklara giden dünyanın en iyi insanlarından ve en iyi şövalyelerinden oluşmuş bir ordu var; onları yardıma çağır; inanılmaz haksızlıklar sonucunda mirası gasp edilen sana ve babana acısınlar. Ve eğer sana yardım etmek isterlerse, sen de onların her dediğini yaparsın. Belki de sana acırlar."*

Bu öğüdü "iyi bir öğüt" olarak gören Alexios, habercilerini Boniface'a gönderdi. Baronlar kendi aralarında bu konuyu tartışarak karar verdiler ve onlara yardımcı olması şartı ile yardım edeceklerini habercilere söylediler.

Bu arada Haçlı ordusu sözünü yerine getirmek için Zara'ya gitti ve Papa'yı kızdırma pahasına da olsa Zara'yı 15 Kasım 1202'de ele geçirdi ve yağmaladı. Bu zafer Haçlılar ve Venedikliler arasında ganimet kavgalarına yol açıp kanlı çatışmalarla sonuçlandığı gibi, Papa da hepsini aforoz etmiştir. Haçlılar sonradan kendilerini affettirmişler ancak Venediklilerle yaptıkları çatışmalar sonucu büyük kayıplar vermişlerdir.

Ortaçağ'da Zara

Haçlılar Zara'yı terk etmeden genç Alexios'un elçilerinin gelmesi bütün planları değiştirecekti. Alexios'un elçileri çok cazip bir teklif ile gelmişlerdi; Alexios, Haçlı ordusuna 200.000 gümüş mark verecek, bütün Haçlı donanma ve ordusunu besleyecek, Haçlı ordusu Mısır'a giderken kendisi de 10.000 kişilik bir kuvvetle bizzat bu sefere katılacak ve kutsal toprakları koruyacak 500 şövalyenin bütün hayatı boyunca masraflarını karşılayacaktı. Alexios'un verdiği sözler bunlarla da bitmiyordu; bu kadar abartılı maddi vaatlerin yanı sıra, Bizans halkına

Katolikliği resmen kabul ettirip Bizans'ın resmi dini yapmayı da vaat ediyordu.

İşin doğrusu Haçlılar da bu kadarını beklemiyordu ancak buna rağmen karşı çıkanlar vardı. Sonunda Boniface ve Dandolo'nun istediği oldu ve gözleri paradan başka bir şey görmeyen Haçlılar Alexios'a yardım etmeyi kabul ettiler.

Bu olayı, kendi de Dördüncü Haçlı Seferi'ne katılan bir şövalye olan Robert de Clari daha farklı bir şekilde anlatır:

"Haçlılarla Venedikliler, kışı Zara'da geçirirlerken, çok masrafa girdiklerini düşünerek aralarında, ne Babil'e, ne İskenderiye'ye, ne de Suriye'ye gidebileceklerini söylediler, zira ne yiyecekleri vardı ne de ellerinde avuçlarında kalmıştı. Kışı geçirmek ve filoyu kiralamak için hemen hemen bütün paralarını sarf etmişlerdi. Venedik dukası Haçlıların huzursuz olduklarını görerek şöyle dedi: 'Efendiler, Yunanistan'da çok zengin ve bolluk içinde bir toprak vardır; eğer akla yakın bir sebep bulabilirsek, oraya gider, ihtiyacımız olan şeyleri temin eder, hazırlanıp sefere çıkabiliriz.'

Marki ayağa kalkıp konuştu: 'Efendiler, geçen sene Noel'de, Almanya'da, imparatorun sarayında bulunuyordum. Orada Almanya imparatorunun karısının kardeşi olan genç bir adam gördüm. Bu delikanlı, Konstantinopolis İmparatoru İsaakios'un oğluydu. İsaakios'un kardeşi ihanet etmek suretiyle Konstantinopolis İmparatorluğu'nu ele geçirmişti. Bu genç adamı yanımıza alabilirsek, Konstantinopolis'e gidip erzakımızı ve ihtiyacımız olan başka şeyleri temin edebiliriz, çünkü imparatorluğun hakiki vârisi odur. [...] Haçlılar delikanlıyı getirmek için, iki şövalyeyi güzelce hazırladıktan sonra Almanya'ya gönderdiler. Delikanlıya, yanlarında gelmesini, hakkını elde etmesi için yardım edeceklerini bildirdiler."

Kutsal toprakları unutan Haçlılar yola çıktılar. Yolda genç Alexios da onlara katıldı.

IV. Alexios

HAÇLILAR İSTANBUL'DA

Haçlı donanması, Çanakkale'de toplandıktan sonra, İstanbul'a yönelir. 23 Haziran 1203'te donanma bugünkü Yeşilköy'de (Ἅγιος Στέφανος/Ayastefanos), St. Stephanos Manastırı'nın bulunduğu yerin kıyısına demirler.

Bütün Haçlılar İstanbul'un görüntüsünden etkilenmiştir. Villehardouin bu manzarayı şöyle anlatır:

"Ve böylece Çanakkale Boğazı ve Marmara Denizi'nden yukarı doğru ilerlediler ve haziranda Saint Jean-Baptiste Yortusu arifesinde (23 Haziran) Konstantinopolis'e üç fersah uzaklıktaki bir manastır olan Ayastefanos'a vardılar. Ve o zaman nave, kadırga ve nakliye gemilerindekiler uzakta Konstantinopolis'i olduğu gibi gördüler ve sahile yanaşıp gemilerini demirlediler. Konstantinopolis'i hiç görmemiş olanlar uzun uzun kenti seyretti; çünkü bütün yeryüzünde bu kadar zengin bir kent bulunabileceği akıllarının köşesinden geçmemişti. Kenti çepeçevre kuşatan o yüksek surlara ve zengin burçlara, insan kendi gözleriyle görmese bu kadar çok olduklarına asla inanmayacağı o zengin saraylara ve yüksek kiliselere ve tüm diğer kentleri geride bırakan bu kentin enine ve boyuna uzun uzun baktılar. Ve biliniz ki içlerinde bu görüntü

karşısında tüyleri diken diken olmayacak kadar yiğit kimse çıkmadı. Bunda da şaşılacak bir şey yoktu; çünkü dünya yaratıldığından bu yana hiçbir insan hiçbir zaman bu kadar büyük bir işe girişmemişti. O zaman kontlar ve baronlar ve Venedik dukası karaya çıktı ve Ayastefanos Kilisesi'nde toplandı. Orada bir sürü görüş alışverişi yapıldı."

Kuşkusuz en büyük sorun yiyecekti ve acil yiyecek bulmaları gerekiyordu. Dandolo toprakların büyüklüğü ve erzak kıtlığından dolayı karadan gitmenin akıllıca olmayacağını söylemiştir. Dandolo adamların erzak aramak için dağılabileceği endişesini taşırken, zaten kısıtlı sayıda olan orduyu göz önüne aldığında, güvenliğin ön planda olmasına gayret etmişti. Öte yandan, Dandolo için, Adalarda erzak bulma şansı vardır:

"Yeterli erzakı edinince, o zaman kentin önüne gidelim ve Tanrı'nın bizden beklediği işi yapalım. Çünkü erzakı olan asker erzakı olmayandan daha güvenli savaşır."

Kontlar ve baronlar da bu görüşe katılır ve hepsi navelerine ve gemilerine geri dönerler. Dandolo bu konuda haklı çıkacaktır. Yiyecek bulmak için kamptan en fazla dört ok atımından fazla uzaklaşamayanlar salamura ve un tüketiyordu. Bunlar da az miktardaydı. Atları savaşta ölmedikçe taze et bulmak zordu.

Önce Adalara gitmeye karar verdilerse de sonra rotayı Halkedonya'ya yani Khalkedon'a (Χαλκηδών/Kadıköy) çevirdiler. Villehardouin'in aktardığına göre Kadıköy'e giderken surlara o kadar yakın geçmişlerdi ki Bizanslı askerler gemileri ok yağmuruna tutmuştu. Villehardouin'in bu ifadesini Niketas Khoniates de doğrular ve "Bir kısım Romalılar tepelerin üzerinde, bir kısmı da kıyıdan gemilere atışlar yaptılar, fakat

hiçbiri hedefine ulaşamadı; çoğu, o kadar uzak mesafeye gidemedi ve denizin içine düştü" diyerek bu isteksiz ve başarısız atışları anlatır. Haçlıların bundan sonraki konaklama yeri ise Scutari (Σκουτάριον/Üsküdar) olacaktır.

Haçlı donanmasının Yeşilköy açıklarından Kadıköy'e gidişini Robert de Clari renkli bir anlatım ile aktarır:

"Gemileri öyle süsleyip püslediler ki, seyrine doyum olmuyordu. Konstantinopolis halkının böyle güzel bir filoyu görünce parmağı ağzında kaldı. Bu harikayı seyretmek için surların, evlerin üstüne çıkmışlardı. Filodakiler ise hem enine hem boyuna kocaman olan şehrin azametine bakıp şaşkına döndüler. Sonra ileriye geçip Marmara'da Khalkedon'a yanaştılar."

Böylece Haçlı ordusu önce Kadıköy'de gemilerini demirlerler. Uzun süren gemi yolculuğunun ardından hayvanlarını karaya çıkartıp buradaki çayırda otlattırdıktan sonra da Üsküdar'a giderler. Villehardouin'in kaleminden Kadıköy ve Üsküdar'ı okumak ilginçtir:

"Halkedonya denilen yerde, İmparator Alexios'un bir sarayının önünde demirlediler; burası Konstantinopolis'in tam karşısında, Boğaz'ın Türkiye yakasındaydı. Bu saray şimdiye dek görülmüş en güzel ve en hoş saraylardan biriydi; içinde insanların seveceği ve bir prens evinde bulunması gereken her türlü keyif vardı. Ve kontlar ve baronlar kıyıya çıktılar; sarayda ve çevresindeki evlerde kaldılar ve birçoğu da çadır kurdu. O zaman atlar nakliye gemilerinden dışarı çekildi ve şövalyelerle askerler silahlarıyla birlikte karaya çıktı; öyle ki gemilerde tayfalardan başka kimse kalmadı. Yöre güzel, zengin ve her açıdan verimliydi ve biçilmiş buğdaylar tarlalarda küme

oluşturuyordu. Öyle ki herkes istediği kadar aldı, çok ihtiyacı olan insanlar gibi her yerini tıka basa doldurdu.

Böylece ertesi gün de bu sarayda kaldılar ve üçüncü gün Tanrı onlara iyi bir rüzgâr verdi; ve tayfalar demir alıp yelken açtı. Böylelikle Boğaz'dan çıkıp Konstantinopolis'in bir fersah ilerisine kadar gittiler. İmparator Alexios'a ait olan ve Scutari denen bir saraya vardılar. Naveler, nakliye gemileri ve bütün kadırgalar orada demirledi ve Halkedonya Sarayı'nda kalan tüm şövalye takımı sahil boyunca karadan gitti. Böylece Fransızların ordusu Boğaz'a, Scutari'ye ve yukarısına yerleşti. [...] Fransızların ordusu bulunduğu yerde dokuz gün kaldı ve ihtiyacı olan erzakı edindi ve tüm ordunun ihtiyacını karşıladı."

Kadıköy ve Üsküdar'ın bu betimlemesinde ilk dikkat çeken Kadıköy'deki saraydır. Bu sarayın nerede olduğu tartışmalıdır; rıhtımda olduğu söylense de Altıyol'a ya da Moda'ya doğru yerleştirenler de vardır. Bizim görüşümüzde Yeldeğirmeni Tepesi eteklerinde ya da Altıyol'a çıkan yolun üzerinde olabilir, nitekim buradaki yapay tepenin altındaki bina kalıntıları böyle bir sarayın var olabileceği olasılığını kuvvetlendirmektedir. Öte yandan, "Haçlılar saraya yerleşti" derken kuşkusuz zorla yerleşmişler ve aynı zamanda Kadıköy civarındaki ürünlere de el koymuşlardır.

Kadıköy'den Üsküdar'a karayolu ile giden Haçlıların yolda da taşkınlık yaptıkları düşünülebilir. Üsküdar'a geldiklerinde de Kadıköy'den çok daha farklı davranmamışlar ve buradaki saraya da zorla yerleşmişlerdir.

Burada dikkat çekici olan İmparator III. Alexios'un hiçbir şey yapmadan Haçlıları izlemesidir. Niketas Khoniates, daha Haçlılar İstanbul'a gelirken *"Uzun zamandan beri Roma imparatorlarını eğlence ve sarhoşluktan başka hiçbir şeyin ilgilendirmediğini*

anlamışlardı" der. Ancak, büyük olasılıkla imparator gücüne güvenmemekte ve sur dışında bir savaşa girmek istememektedir.

Bizans'ın o dönemler çok da parlak bir durumda olduğunu söyleyemeyiz. İç karışıklıklar bir yana, özellikle Anadolu'da Bizans hâkimiyeti oldukça zayıflamıştı ve Selçuklular her zamankinden daha fazla tehdit oluşturmaya başlamıştı. Öte yandan Bizans soyluları kendi başlarına beylikler kuruyor, merkezi idare ile çatışıyorlardı.

Bizans'ın zayıflığı ve siyasi durumunun belirsizliği öyle bir noktaya gelmiştir ki Nicolle (2013), *"Dördüncü Haçlı Seferi'nin komutanları, fethini müteakip Bizans İmparatorluğu'nu bölecek olan Partitio Romanæ üzerine anlaştıkları vakit, Smyrna, Trapezos, Rodos ve birçok diğer Ege adasını hesaplarına dahil edemediler. Bunun sebebi belki de bu toprakların o sırada artık Bizans imparatoru tarafından yönetilmiyor oluşuydu. Haçlıların aynı şekilde, söz konusu tarihlerde merkezi yönetimin dışında kalan Avrupa eyaletlerinden de vazgeçip geçmedikleri o kadar açık değildir"* demektedir.

Bu arada Haçlı ordusu Üsküdar civarında dolaşırken büyük olasılık Çamlıca eteklerinde "imparatorun büyük dükü" diye anılan, imparatorun kız kardeşinin kocası Michael Styphnus ve adamları ile karşılaşmışlar, onlarla çatışmaya girip yenerek ellerinde ne varsa ganimet olarak almışlardır.

Niketas Khoniates, Bizans komutanlarının Haçlılar karşısındaki durumunu çok ağır eleştirmiş, hiçbir şey yapamadıklarını açık açık belirtmiştir:

> *"Düşmana karşı bir adım bile atamadıkları gibi, arkalarını dönüp kaçmaya başladılar ve adeta düşmanın, kendilerini kovalaması için davetiye çıkarttılar, bazıları öldürüldüler, bazıları da, özellikle de geyiklerden daha korkak olan komutanlar, ölümden güçbela kaçıp kurtuldular."*

Olup biteni çaresizlik içinde seyreden III. Alexios Haçlılara bir elçi göndermişti ancak Haçlılar, imparatorun tahtı yeğenine terk etmesi dışında hiçbir koşulu kabul etmeyeceklerini söyleyince Alexios'un bu ümidi de söndü.

5 Temmuz 1203 sabahı Haçlılar, Asya yakasından Galata önlerine geldiler. Burası II. Theodosios (408-450) zamanında Yahudilerin, I. Manuel Komnenos zamanında da (1143-1180) Bizans'tan imtiyazlar alan Cenevizlilerin yerleştiği bir yer olduğundan ve halkı ticaret ile uğraştığından sağlam surlarla korunmuyordu.

Galata (Γαλατᾶς) İstanbul'un ilk çağlarında bazı tapınakların bulunduğu ağaçlık bir alan iken, zamanla şehirleşmeye başlamış ve Constantinus döneminde (324-337) sur içinde, kilise, forum, hamam, tiyatro ve limanı ile bir şehir şeklini almıştı. Iustinianus'un 528'de burayı Iustinianopolis adında bir şehir olarak imar etmesi ile önem kazanmış, imparatorluğun 13. bölgesi olacak olan bölgeyi surlarla kuvvetlendirmiş ve Aya İrini adında bir kilise inşa ettirmiştir.

Cenevizlilerin Mesih Kulesi (Christea Turris) dedikleri Büyük Kule de (Μεγάλος Πύργος) II. Tiberios (578-582) döneminde, Arap akınlarına karşı Haliç'in girişini kontrol amacıyla yaptırılmıştır.[2] Daha çok Kastellion ya da Galata Burcu/Hisarı (Καστέλλιον του Γαλάτου) diye de bilinen bu kulenin özelliği

2. Bu kuleyi bugünkü Galata Kulesi ile karıştırmamak gerekmektedir. Bugünkü Galata Kulesi de aynı isimle anılmış olsa da yukarıda sözü geçen kule bugün Yeraltı Camii'nin bulunduğu yere denk gelen ve Osmanlı zamanında Mahzen-i Sultani ya da Kurşunlu Mahzen diye anılan yerdi.

Haliç'in ağzını kapatan zincirin hareket ettiren mekanizmaya bağlı olduğu yer olmasıdır.

Buraya ve kuleye saldırmak Haçlıların yapabileceği en doğru hareketti, bir yandan zinciri indirerek Haliç'e ineceklerdi, öte yandan da orduyu çıkartabilecekleri en elverişli kumsal bugünkü Tophane-Salıpazarı boyunca uzanıyordu. Haçlı askeri birlikleri buradan karaya çıkmış ve Galata'ya yönelmişti. Robert de Clari karaya nasıl çıktıklarını şöyle anlatır:

"Rumlar, Haçlıların kendilerinden korkarak sahile çıkmaktan vazgeçmeyeceklerini anlayıp yaklaşmakta olduklarını görünce, ürküp geri çekildiler ve filo sahile yanaştı. Gemiler sahile yanaşınca, şövalyeler atlarına binerek, yük gemilerinden ayrıldılar. Sefineler o tarzda yapılmışlardı ki, yanlarında yükleme ve boşaltma için açılır kapaklar vardı. Bu kapaklardan sahile bir köprü uzatılır, şövalyeler buradan atlarına binmiş olarak çıkarlardı."

Haçlı birliklerinin büyük kararlılıkla indiklerini görünce Bizans kuvvetleri şehre doğru kaçtılar. Haçlılar zincirden kurtulmak için Galata Hisarı'na saldırdılar. Kuleyi ise bir Bizans birliği korumaktaydı ve imparatorun bizzat komuta ettiği bir birlik de yardıma gelmişti. Haçlıların saldırısı karşısında korkan imparator ve birliği kaçınca, kuleyi koruyan birlik de ancak bir gün dayanabilmişti ve Haçlılar uzun süren bu çatışmanın sonucunda kuleyi tahrip etmiş ve zinciri indirmişlerdi. İçeri giren donanma ise Bizans gemilerini batırarak ve karaya oturtarak burayı ele geçirdi.

Haçlılar sadece Galata Hisarı'na saldırmakla kalmamış, aynı zamanda Galata mahallesini de ateşe vermişlerdi. Pera'da büyük bir yangına neden olan Haçlılar aynı zamanda Galata'da da büyük bir yıkım gerçekleştirdiler.

Haçlıların bundan sonraki hedefi İstanbul surlarının en zayıf olduğu yerdi. Haliç'in Blakhernai Sarayı tarafındaki daha zayıf olan surlarına doğru yöneldiler. Burada Bizanslıların kullandığı bir taş köprü vardı ancak Bizanslılar Haçlılar gelmeden bu köprüyü yıkmışlardı. Haçlılar, onardıkları köprüyü kullanarak Haliç'i geçtiler ve Delikli Taş denilen bir yerde konakladılar.[3]

Semavi Eyice, Bizanslıların bu Latin gemilerini yakmak amacıyla Eyüp civarında toplamış oldukları kendi gemilerini tutuşturarak akıntı vasıtasıyla düşman donanmasının üzerine salıverdiklerini fakat Haçlı donanmasındaki Venediklilerin deniz savaşlarındaki ustalıkları ve deneyimleri sayesinde yanan gemilerinden kendi gemilerini korumayı başardıklarını, yanan gemilerin ise akıntıyla birlikte Marmara'ya doğru gitmelerini

3. Latinler kenti iki sefer Haliç'ten kuşatmışlardır. 1204 yılında Alexios V. Murtzuphlos, surları ve kuleleri ahşap eklerle yükselterek asma köprülere karşı tedbir alacaktır. Önceki kuşatmalardan ders alan kentin bu tedbirleri 1204 yılındaki taarruzda etkili olamayacak, kuleler ve deniz suru zinciri aşıp gelen gemilerin yardımıyla istila edilecektir.

sağladıklarını söyler. Bizanslıların bu hamlesini Venedikliler boşa çıkartır.

Dandolo'nun ise çok ilginç bir savaş planı vardı. Bu planı Robert de Clari'den takip edelim:

"Venedik dukası fevkalade harp araçları yaptırttı. Gemilerin yelkenlerini taşıyan en az otuz kulaç boyundaki direkleri aldırtıp, sağlam halatlarla serenlere bağlattı. Bunların üstüne köprüler ve halattan parmaklıklar yaptırttı. Köprü o kadar genişti ki, silahlı üç şövalye yan yana geçebilirdi. Duka bu köprüleri sağlamlaştırarak yanlarını kalın kumaşla, bezlerle örttürdü, taarruz için üstüne çıkanların atılacak oklardan sakınmalarına lüzum yoktu. Bu upuzun köprünün yerden yüksekliği en az kırk kulaçtı. Sefinelerin her birinde surlara ve şehre devamlı olarak atış yapan bir mancınık vardı."

Niketas Khoniates, aynı zamanda bu gemilerin, yangından zarar görmemeleri için öküz derisi ile kaplanmış olduklarını da söyler.

Robert de Clari'ye sözü bırakırsak:

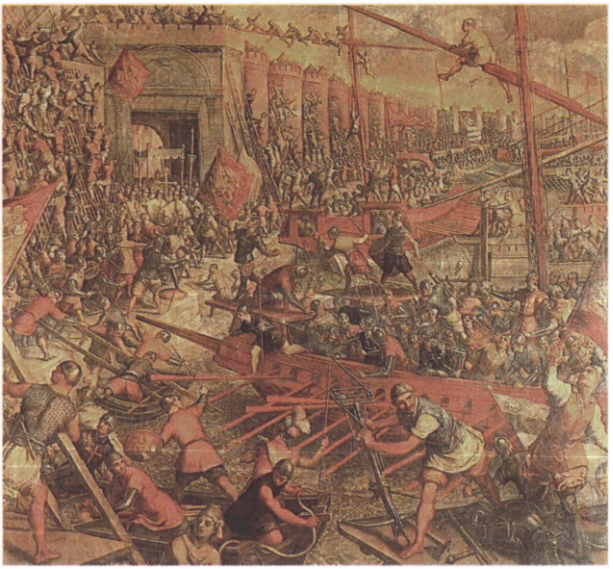
"Venedik dukasının, masraflarını tamamen kendisinin karşıladığı 50 kadırgası vardı. Kendisinin bindiği kadırga lal rengindeydi ve duka, armalı lal rengi atlas tentesinin altında oturuyordu. Önünde dört gümüş borazan çalınıyor ve timpanilerin gürültüsü ortalığı neşeye boğuyordu. Ve bütün yüksek rütbeliler, din adamları ve hizmetkârları, küçükler ve büyükler yola çıkarken o kadar neşeliydiler ki, o zamana dek ne böyle bir neşe ne de bu kadar güzel bir donanma ne görülmüş ne de işitilmişti. Daha sonra Haçlıların navelerinin

köşklerine çıkardıkları bütün din adamları ve rahipler Veni Creator Spiritus ilahisini söylediler."

Çömez papaz Aleaume adı da bu saldırı sırasında geçer:

"Altın, mücevher, pahalı kumaşlar tüm bu zenginlik fakir şövalyelerin iştahını kabartırken, yeni imparatora taç giydirmek için kentin alınması gerekiyordu. Bu hiç de kolay olabilecek bir şey değildi. Pierre d'Amiens komutasındaki bir Haçlı birliği, kısa süre önce örülmüş gizli bir kale kapısının önüne gelmişti. Üstlerine surlardan koca kayalar atılan ve kızgın zift dökülen işçiler sonunda kapıda büyük bir delik açmışlardı. Ama bu delikten bakıldığında geride o kadar çok düşman gözüküyordu ki, sanki dünyanın yarısının öz kardeşi olan basit bir papaz çömezi herkese olanaksız gözüken işe girişti.

Çömez Aleaume kimsenin girmeye cesaret edemediğini görünce, öne atıldı ve kendisinin içeri gireceğini söyledi. Orada kardeşi olan bir şövalye vardı (adı Robert de Clari'ydi); ona bunu yasakladı ve içeri giremeyeceğini söyledi. Çömez gireceğini söyledi ve ellerinin ayaklarının üzerinde emekleyerek içeri girdi. Kardeşi bunu görünce onu ayağından tutup kendine doğru çekmeye başladı ama kardeşine rağmen, o bunu istesin veya istemesin, çömez içeri girdi. İçeriye girdiğinde bir sürü Bizanslı üzerine üşüştü, surların üstündekiler onu kocaman kayalarla karşıladılar. Çömez bunu görünce bıçağını çekti ve o da onların üstüne koştu. Onları bir hayvan sürüsü gibi önüne kattı ve dışarıdakilere, Monsenyör Pierre ve adamlarına sesleniyordu: 'Sir, hemen içeri girin, bozuldular, kaçıyorlar!' Pierre d'Amiens ve adamları bu çağrıya cevap verdiler ve o andan itibaren Konstantinopolis'in fethi gerçekleşti."

Dandolo'nun doymak bilmeyen hırsı bu sefer işe yaramıştı ve ondan cesaret alan askerler, Bizans savunmasını kırarak surdan içeriye girdiler. Kentin içerisine adım atan askerler mahalleyi ateşe verdiler ve Blakhernai civarı alevler içinde yanmaya başladı. Gökyüzünü simsiyah bir bulut kaplarken görkemli kent ilk büyük hasarını alıyordu.

Porta Sidera (Πόρτα Σιδηρᾶ/Demir Kapı) ya da Petri Kapısı (Πύλη τοῦ Πετρίου) diye de anılan bu kapı, Haçlıların İstanbul'u kuşattıkları Dördüncü Haçlı Seferi sırasında (1203 yılında) Dandolo'nun kuvvetlerinin ilk girdikleri kapıdır. 1204 istilasında da Haçlılar bu kapı civarından şehre girmişlerdir. Millingen (1899) de her iki saldırıda da Petrion'dan girildiğini söyler.

→

Bizans İmparatorluğu devrinde burada adını Iustinianus zamanında saray nazırı bulunan Petrus'tan alan, Petrion (Πετρίων) Manastırı vardı; Petrion Surları (κάστρον τῶν Πετρίων) arasında kalan alan ise "Petrion Meydanı" diye anılıyordu.

Kuşatma sırasında Fatih de bu kapıya çok yüklenmiş ama ancak şehir işgal edilince bu kapı düşmüştür. Osmanlı devrinde burada sur dışında, deniz kenarında Rum evleri olduğu gibi, Rum beyzadelerin konaklarının da burada bulunduğu bilinmektedir.

Bugün bu kapının tam yerini bilemiyoruz ama Patrikhane'den Eminönü istikametine yürüdüğümüzde, Patrikhane'yi geçtikten sonra olması gerekmektedir. Dirimtekin (1956), Melchior Lorichs'in 1559 tarihli *Panorama*'sından yaptığı bir alıntıda bu bölgede bir kapı olduğunu söyler.

Mehmed Ziya Bey ise 1920'lerde yazdığı ve çok önemli bir vesika olan *İstanbul ve Boğaziçi*'nde (yeni basım 2016) bu kapı hakkında şöyle der:

"Petrion Kapısı'ndan itibaren ikinci bir sur daha vardır ki, müdevver manasına olarak Strovilon derlerdi. Rum patriklerinin ikametlerine mahsus daire ile Patrikhane Kilisesi bu ikinci sur dahilindedir. Bu surun üç kapısı vardı. Biri Petrion, diğeri Fener, üçüncüsü de Diplophanar yani Çifte Fener Kapısı'dır. Cibali Yeni Kapısı'ndan Fener'e giderken karşımıza iki yol gelir. Biri sağda, sahili takiben Fener, Ayvansaray, Defterdar, Eyüp Caddesi, solda kalan yol da Patrikhane'nin önünden geçip giden yoldur."

Melchior Lorichs'in 1559 tarihli Panorama'sından bir kesit. Haliç deniz suru.

Artık imparator için yapabilecek bir şey yoktu; III. Alexios kızını ve bazı kadınları yanına aldı ve kaçırabildiği kadar mücevher ile şehirden ayrıldı. Niketas Khoniates imparatorun bu davranışını oldukça sert eleştirir:

> *"Alexios acele saraya gitti ve sanki şehrin bütün gücünü bir an önce yitirmesini, düşme sürecinin çabuklaştırılmasını ve bu durumun daha kötü olmasını istercesine, kendini şehri terk edip kaçmaya hazırladı. Planını birkaç kadın yardımcısına ve akrabalarına açıkladı. Kızlarından sadece Eirene'yi yanına aldı, 10 kentenare[4] altın, kıymetli taşlardan yapılmış imparatorluk mücevherleri, pırıl pırıl incileri toplayıp gecenin ilk nöbet saatinde yola çıktı. [...] Alexios bütün insanlar içinde*

4. Yaklaşık 320 kg

en sefil olanı idi; zira yüreğinde çocuklarına karşı hiçbir sevgi, karısına karşı hiçbir saygı yoktu ve böylesine yüce bir şehrin kaderine önem vermiyordu. Canına düşkünlüğü ve korkaklığı nedeniyle kendini kurtarmak dışında hiçbir şeyin değeri yoktu. Kurtuluşu da henüz şüpheli idi ama ülkesinin pek çok eyaletini, şehrini ve halkını korumasız bırakmaktan çekinmedi."

Georgios Akropolites de imparatorun kaçışından söz ederken *"Onun sözlerini duymuş olanların tanıklığına bakılırsa 'Davud Peygamber de kaçmış ve canını kurtarmıştı!' diyerek savuştu gitti"* der.

Dandolo ve Murzuphlos'un görüşmesi (Gustave Doré)

Haçlıların da desteği ile kör Isaakios Angelos hapisten çıkartıldı ve 1 Ağustos 1203'te IV. Alexios Angelos adı ile tahta çıkacak oğlu ile birlikte taç giydi.

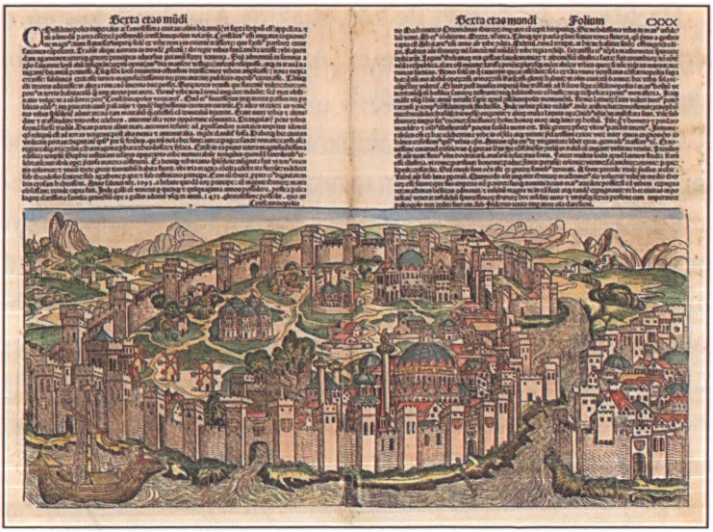
Alexios amacına ulaşıp imparator olmuştur ama önünde onu bekleyen çok büyük bir sorun vardır. Haçlılar şehrin her tarafındadır ve ondan, söz verdiği parayı beklemektedir, oysa imparatorun bu parayı sağlayabilecek hiçbir kaynağı yoktur. İmparator, kiliselerin mallarına el koymaya varacak kadar her yolu dener ancak vaat ettiklerini gerçekleştirmesi olanaklı gözükmemektedir; o da Haçlıları sürekli oyalama yoluna gider, ancak Haçlıların sabrı tükenmekte, şehri istila etme fikri kafalarına iyice yerleşmektedir.

Haçlıların şehirdeki varlığı sadece imparatoru değil, Bizans halkını da çileden çıkartmaktadır. Haçlılar şehrin her yerinde olay çıkartmakta, şehir halkını rahatsız etmektedirler.

Bir gün bir grup Fransız daha da ileri gittiler ve Aya İrini[5] yakınlarında olan bir Müslüman mahallesinde olay çıkarttılar. Burası I. Andronikos (ö. 1185) zamanından beri Müslüman tüccarlara tahsis edilmiş bir bölge idi, Haçlılar büyük bir kin ile buradaki camiyi ateşe verdiler, başlangıçta mahalleyi etkileyen yangın bir anda o kadar büyüdü ki, şehrin çok büyük bir bölümü ateşler içinde kaldı. O dönem taş yapıların sadece önemli yapılar olduğunu ve şehrin genelinin ahşap yapılardan oluştuğunu düşünürsek yangının ne kadar kolay yayılabildiğini anlayabiliriz.

Yangın, uzun süredir görülmeyen bir felakete dönüştü ve bu yangınla birlikte, Ayasofya, Çemberlitaş ve Hipodrom civarı kül oldu. Felaket bu kadarla da bitmedi ve değişen rüzgârla birlikte, yangın başka mahallelere sıçrayarak şehrin en gözde bölümünü kül etti. Bir hafta süren bu yangının limandaki gemileri dahi yaktığı kayıtlara geçmiştir.

5. Bu Aya İrini, Topkapı Sarayı sınırları içindeki bugün var olan Aya İrini değil, günümüze gelmemiş, Eminönü civarında bulunan, Perama'daki Aya İrini diye geçen kilisedir.

İstanbul'un Ortaçağ sonunda görünümü
(Hartmann Schedel, 1493)

Niketas Khoniates, Pizalılar ve Venediklilerin, Müslümanların parasını almak için onların Mitaton diye adlandırılan binalarına saldırdıklarını söyler.

Mitaton (μιτᾶτον/μητᾶτον) olarak bilinen bu bina aslında Latincede metor diye de bilinen, ölçmek ve sergilemek kökünden gelen, ticari bir bina idi; İstanbul'da ise Müslüman tüccarların içinde bulunduğu ve mallarını sattıkları yer bu isimle anılıyordu. Bu tür bir binanın yakınlarında bir mescit bulunması da bu yüzden doğaldı; imparatorların Müslüman kolonilerin yerleşmesine ve ibadetlerini yapmalarına izin verdikleri bilinen bir gerçektir.

→

Magdalino da (2012) "*Mitaton esas itibariyle yabancı tüccarların kalmak ve mallarını depolamak zorunda oldukları bir tür kervansaraydı. Perama'daki caminin varlığı burasının Müslüman tüccarların en çok rağbet ettiği Mitaton olduğunu açıkça gösteriyor. 1203'e gelindiğinde muhtemelen çoğu Suriye yerine Mısır'dan geliyordu; ama caminin kendisi yeni bir ekleme olmakla beraber temel düzenin veya mekânın değiştiğini düşünmek için bir neden yoktur*" diyerek bu konuya açıklık getirmektedir.

Bu binanın, Eminönü'ne denk gelen Porta Drungarii (Πύλη τῶν Δρουγγαρίων/Drungarios Kapısı) ile Porta Perame (Πόρτα τοῦ Περάματος) arasında olduğu bilinmektedir. Porta Drungarii, Odun Kapısı, Porta Perame de Balık Pazarı diye bilinen yerdir. Burası aynı zamanda bir dönem Venediklilere de verilmişti.

İşte buradan başlayan yangının nelere yol açtığını Niketas Khoniates çok dokunaklı sözlerle anlatır:

"*Bu saldırıyı gören Romalılar, hemen Müslümanların yardımına koştular. Yeterince kimse gelmedi ama az sonra bu adamlardan yana dövüşenlerden dolayı, Latinler geri çekilmeye mecbur kaldılar. Silahlarla mücadelenin nafile olduğunu görüp ateşe yöneldiler. Zira tecrübe ile biliyorlardı ki, ateş en etkili silahtı ve şehri ellerine geçirmek hususunda diğer silahlardan çok daha hızlı bir araçtı. Bunlar birbirlerinden uzak bulunan birçok yerdeki binaları ateşe verdiler.*"

Niketas Khoniates'e göre, önce kuzeyden esen rüzgâr sonra güneye dönmüş, kıvılcımlar ve ateşler böylece her yere yayılmış ve şehrin bu en güzel bölgesinde ne varsa yok etmiştir:

"Portikolar devrildi, pazaryerinin zarif binaları birbiri üstüne çöktü ve büyük sütunlar çıra gibi yanarak dumanlar içinde yok oldu. [...] Büyük Kilise bile tehlikedeydi. Hatta Million Kemeri ve bitişik Makron galerisindeki binalar ile Synod[6] denilen bina yerle bir oldu; zira ne pişmiş tuğla ne de derin temeller sıcağa dayanabildi. İçindeki her şey mum gibi eridi. [...] Aynı zamanda Domninos adındaki sütunlu galeri de kül oldu. Million'dan başlayan üstü kapalı iki gezinti caddesinden ki biri Philadelphion'a[7] kadar uzanıyordu, onlar da yandılar, Konstantinos Forumu ile şehrin o bölgesinde kuzeyden güneye uzanan her taraf yıkıldı, harap oldu. Hipodrom bile kurtulamadı; bütün batı tarafı Sophiai ve Bukanon'a[8] kadar yandı ve alevler oradan Eleutherion çevresindeki binaları sardı. [...] Şehir halkının çoğunluğu aniden gelen alevlerle her şeylerini kaybettiler. [...] Heyhat! Bu muhteşem, harikulade güzelliklerle dolu binaların yok olması ve herkesin hayran olduğu, gıpta ettiği bir zenginliğin kaybolması ne acı idi!"

Niketas Khoniates'in bu satırları aslında Latin tahribatının ne kadar büyük olduğunu anlatır. Haçlılar daha İstanbul'u istila etmeden büyük bölümünü yok etmişler, Bizans'ın en ünlü eserlerini yerle yeksan etmişlerdi. Bu yangın artık İstanbul'u, Osmanlı fethine kadar bir daha düzelmeyecek bir sefaletin içine sokmuştur.

6. Patrikhane'nin toplantı yeri ve belki de din konuları ile ilgili mahkemelerin olduğu yer.
7. Bugünkü Beyazıt'tan Aksaray-Şehzadebaşı'na giden yol üzerinde. Konumu üzerine kesin bir görüş birliği yoktur.
8. Sophia Limanı (Λιμὴν τῆς Σοφίας) şehrin Marmara tarafındaydı ve Julianus Limanı (Λιμὴν τοῦ Ἰουλιανοῦ) ya da Kontoskalion (Κοντοσκάλιον) Limanı diye de anılırdı. Bukanon bu liman yakınında bir kule idi.

Bu yangında tahrip olan eserlerden biri de Million Anıtı'dır. Hep önünden geçip gittiğimiz Million Taşı dediğimiz Million Anıtı tabii ki bu durumunda tek, harap bir taş değildi; eskiden, dört sütun üzerine oturmuş kubbeli, kemerli ve üzeri heykellerle süslü görkemli bir anıttı. Kedrenos, *"Million Takı'nın üzerinde, aralarında bir haç olduğu halde, Büyük Constantinus ve annesi Helena'ya ait iki heykel vardır. Bunun arkasında, Traianus'un atlı bir heykeli ve yanında Aelius Hadrianus'un at üstünde bir heykeli vardır"* diye yazmıştır.

1950 ve 1960'larda yapılan kazılardan ve eski metinlerden bildiğimiz, Million Anıtı'nın Roma'daki benzerleri gibi bir yapı olduğu ve şehrin simgelerinden biri olarak kabul edildiğidir. "Bütün yollar Roma'ya çıkar" denildiği gibi, bir zamanlar mesafelerin Roma'dan ölçüldüğü gibi, İstanbul'da da mesafeler, bugün Çemberlitaş olarak bildiğimiz Forum Constantini'den ölçülürdü. Million Anıtı'nın da bu işlevi olduğunu düşünmek, buranın yolların kesiştiği bir kavşak olması nedeniyle çok da yanlış olmayabilir.

Yine bu yangında tahrip olan, bugün Çemberlitaş diye bildiğimiz ancak döneminde kendi adı ile Forum Constantini (Φόρος Κωνσταντίνου) diye anılan Constantinus Forumu Bizans'ın en önemli meydanlarından biri idi. Constantinus şehrin planını hayata geçirirken kendi adı ile anılan forumu da Mese Caddesi'nin üzerinde tasarlamıştı. Oval biçimli bu forumun etrafı Zosimos'a göre çift çatılı revaklarla çevrilidir ve ortasında ise defne dalı çemberlerle süslü bu porfir sütun dikilmiştir.

→

Sütunun getirildiği yer tartışmalıdır. Mısır'dan ya da Roma'dan geldiğine dair rivayetler vardır. Sütunun üzerine ise Troya Apollon'u modelinde kendi heykelini oturtmuştu. Bu heykelin de Troya'dan geldiğine dair söylentiler vardır. Constantinus'un foruma koyduğu Athena Palladion heykeli ise Troya'dan getirilmişti. Constantinus'un heykeli için Zonaras şunu söyler: *"Alexios Komnenos imparatorken, güçlü ve şiddetli bir rüzgâr estiğinde, düşüp parçalandı ve sütunun dibinde olan birçok kişiyi ezdi."*

Forumun kuzey tarafında ise Constantinus tunç ve porfir heykellerle süslü bir Senato binası da inşa ettirmişti. Bu binada Efes Artemis Tapınağı'nın kapısının bulunduğu bilinmektedir. Bina kabartmalarında mitolojik hikâyeler betimlenmiştir. Meydanı Norwich (2013) şöyle anlatır:

"Million'dan batıya doğru Mese diye bilinen, halihazırda Severus'un başlatmış olduğu geniş bir yol uzanıyordu ve bunun eski Severus Surları ile kesiştiği yerde imparator, ihtişamlı, oval biçimli yeni bir meydan açtırdı. Muhtemelen Arabistan'da Geresa'daki bir meydandan esinlenmişti ve tamamıyla mermer döşetti. Ortasında somaki taşından otuz metrelik muazzam bir sütun yükseliyordu, Mısır'daki Heliopolis'ten getirilmişti ve altında yedi metre yüksekliğinde mermer bir kaide vardı.

→

Bu kaidenin içine, Nuh'un gemiyi inşa ettiği balta, İsa'nın yığınları beslediği sepetler ve somunun kırıntıları, Azize Maria Magdelena'nın merhem çömleği ve Ænas'ın Troya'dan getirdiği Athena figürü dahil, kimi kutsal emanetler konmuştu. Tepesinde bir heykel duruyordu. Gövde, Phidias tarafından yapılmış bir Apollon gövdesiydi fakat güneş ışınlarının saçılmasının temsil edildiği metal bir haleyle kuşatılmış olan baş, Constantinus'un başıydı. Sol elde Hakiki Haç'ın bir parçasının konduğu küre dururken, sağ elde bir hükümdarlık asası yer alıyordu."

Yangın şehirde büyük bir felakete yol açmıştı ama İmparator IV. Alexios'un ilgisini çok çekmemişti, hatta Niketas Khoniates onun üzülmediğini bile söylemekten geri durmamıştır. Niketas Khoniates aynı zamanda imparatorluk tahtında oturan baba oğulun ölçüsüz ve anlamsız hareketler yaptığını da söylemiştir:

"Alexios pek çok rezillik yapıyor ve şanlı Roma İmparatorluğu'nun adını bu davranışları ile lekeliyordu. Birkaç adamı ile birlikte barbarların[9] çadırına gitti, onlarla içki içti ve bütün gün onlarla zar attı. Oyun arkadaşları onun başından mücevherlerle süslü altın tacını aldılar, kendi başlarına geçirdiler ve buna karşılık Alexios'un omuzlarına kaba yünden yapılmış bir pelerin koydular. Aklı başında Romalılar, böyle eğlencelerle Latin asiller ile vaktini geçirdiği için onu hor görüyorlardı. Ayrıca babası Isaakios da aşağılanıyordu; çünkü o fallarla ve kehanetlerle ilgileniyor, ilk iktidarı sırasındakinden daha çok bunlara önem veriyordu."

9. Haçlılar

Baba Isaakios ve oğul Alexios günden güne halkın gözünden düşüyordu. Isaakios'un anlamsız hareketleri, kehanet ve astroloji merakı, sanat eserlerini tahrip etmeye kadar varmıştı. Constantinus Forumu'nda duran çok önemli bir sanat eseri olan bronz Athena heykelinin "Düşmana göz kırptı!" diye parçalanmasına göz yummuştu. Haçlılar ise taşkınlık yapıyor, zengin evlerini soyuyor, güzel binaları ve sanat eserlerini tahrip ediyorlardı ve Alexios ise vaktini eğlence ile geçirdiğinden ne Haçlıları durduruyor ne de Haçlıların parasını denkleştirmek için bir şey yapıyordu.

Sonunda halk bu baba oğuldan kurtulmak için 25 Ocak 1204 günü din adamları ile birlikte Ayasofya'da toplandı ve uzun tartışmalar neticesinde Nikalaos Kanabos (Νικόλαος Καναβός) adında bir adamın imparator olmasına karar verdi; büyük olasılıkla Angelos sülalesinden olan bu genç adam imparator olmayı hiç düşünmese de isteksizce kabul etmek zorunda kalmıştı.

Bu arada sahneye başka biri çıktı; bu beklenmedik kişi burnun üzerine bitişik kaşları ile "Çatık Kaşlı" lakabı (Μούρτζουφλος) olan Alexios Dukas (Ἀλέξιος Δούκας) idi.

Alexios Dukas, kararlı ve cesaretli davranarak saraya gitti ve ona güvenen IV. Alexios'u odasından kaçırmak bahanesi ile çıkartarak zindana attırdı, Alexios'u zindanda korkunç bir son beklemekteydi; Alexios Dukas'ın yandaşları, onu önce zehirlemeye kalktılar ancak bunu yapamayınca boğarak öldürdüler.

İmparator olmaya istekli olmayan Nikalaos Kanabos'u da farklı bir son beklememekteydi; o da zindana atılmış ve ondan bir daha haber alınamamıştı.

Bir anda her şey değişmiş ve Alexios Dukas, V. Alexios olarak Ayasofya'da taç giymişti. Bu durum Haçlıları karar vermeye zorladı; artık yeni imparator ile görüşemeyecek ve şehri ele geçireceklerdi. Bunu fark eden Bizanslılar surları yükseltmeye ve tahkim etmeye başladılar.

V. Alexios Dukas Murzuphlos (Αλέξιος Δούκας) (ö. Aralık 1205, Konstantinopolis) Dördüncü Haçlı Seferi'nde Konstantinopolis'in Latin ve Venedik orduları tarafından kuşatılması sırasında Bizans İmparatoru olmuştur.

Haçlı tarafında ise durum daha da farklı idi; Haçlılar ve Venedikliler, Galata'da toplanmış ve imparatorluğu nasıl bölüşeceklerini tartışmaya başlamışlardı ve anlaşmaya varmışlardı.

Artık geri dönüş olmayacaktı; Haçlı saldırısı 9 Nisan 1204 sabahı başladı. Dandolo yine, Ayvansaray civarında, Haliç surlarının zayıf yerini seçmişti. Haçlılar var kuvvetleriyle saldırdılar ama ilk defasında başarılı olamadılar; ancak 12 Nisan İstanbul için en kara günlerden biri olmuştu ve Haçlılar surları aşarak şehre girdiler.

İstanbul'un 1204 kuşatması
(David Aubert, 1449-1479)

Haçlılar her zaman yaptıkları gibi şehri ateşe verdiler ve alevler bugünkü Eminönü'ne kadar ulaştı. Haçlılar böylece çıkarttıkları üçüncü yangın ile şehri daha da perişan hale getirmişlerdir.

Haçlı ordusu ilk karargâhını Fener sırtlarındaki tepede bulunan İsa Pantepoptes[10] Manastırı'nda kurdu.

10. Her şeyi gören İsa

Eski İmaret Camii-Pantepoptes Kilisesi

İsa Pantepoptes Manastırı'nın (Μονή του Χριστού Παντεπόπτη), 1087'den önce, Bizans İmparatoru Alexios Komnenos'un annesi Anna Dalassena tarafından "her şeyi gören İsa'ya" ithaf edilerek kurulduğu bilinmektedir, zaten Anna Dalassena buraya da gömülmüştür. İstanbul'un dördüncü tepesinin üstünde olan bu manastır kompleksi manastır ve kilise olarak yapılmıştı. Şehir istila edildiğinde, manastır ve kilise tamamen yağmalandı ve buradaki kutsal emanetler kaçırıldı. Bu kutsal emanetlerin arasında Hz. İsa'nın kutsal çivisi ve başına konan dikenli tacın da olduğu bilinmektedir.

12 Nisan 1204'te Konstantinopolis kuşatması sırasında İmparator V. Alexios karargâhını manastırın yakınında kurmuştu. Burası düşman kuvvetlerini gözleyebilmek için uygun bir yerdi. Latin işgali sırasında bu bina ve Blakhernai Sarayı ele geçirildikten sonra Pantepoptes Manastırı önce Haçlı karargâhı, sonra da bir Roma Katolik kilisesi haline geldi.

→

İstanbul'un Fethi'nden sonra ise bu manastır, ihtiyaca binaen Fatih Külliyesi yapılıncaya kadar imaret-zaviye ve medrese olarak kullanılmış, kilise de bu külliyenin geçici mescidi olmuştur. Bugün *Eski İmaret Camii* olarak anılan bina eski günlerden gelen sesiz bir tanık gibi kalmış ve restore edilmiş hali ile cami olarak hizmet vermektedir.

Şehir Haçlıların ve Venediklilerin eline geçmiştir ancak asıl facia bundan sonra başlayacaktır.

Öncelikle her ne kadar önceden gezmiş de olsalar, İstanbul, Haçlılar için hayal bile edemeyecekleri zenginliğe sahip bir şehirdir. Haçlılar önce bir gece beklemişler ve ertesi gün Bizanslılarla çarpışmaya devam etmişlerdir. Tekrar çarpışmak için dinlenmeleri gerekmiştir. Ancak Bizanslılar özellikle yangından sonra çarpışacak halde değildiler ve kaçabilenlerin çoğu kaçmıştı.

İstanbul'un ele geçirilişi
(Ravenna, San Giovanni Evangelista Kilisesi, erken 13. yy)

Varlıklı ve güçlü şövalyelerin çoğu haber vermeden güzel binalara el koyduklarından yoksul çoğunluk öfkelenmiş ve gördükleri evlere saldırmış ve yağmalamıştır.

Zaten Robert de Clari de bu zenginlikleri görünce şaşkınlığını gizleyememiş ve yağmayı destekler şekilde şöyle anlatmıştı:

"Altından, gümüşten öyle fevkalade kap kacak, sırma işlemeli kumaş ve mücevher toplandı ki, şaşırtıcı bir şeydi bu. Dünya kuruldu kurulalı, ne İskender zamanında ne de Charlemagne devrinde, ne önce ne de sonra bu kadar büyük, bu kadar zarif, bu kadar fevkalade servet ne görülmüş ne alınmıştır. Kanaatimce, dünyadaki en zengin kırk kentte Konstantinopolis'te bulunan servet bulunmaz. Rumlar dünya servetlerinin üçte ikisinin Konstantinopolis'te, üçte birinin de orada burada bulunduğunu öne sürüyorlardı."

Bundan sonrası üç günlük acımasız bir yağma idi. Bizans'ın bütün zenginlikleri, halkın en değerli eşyaları vahşice ellerinden alınıp yağmalanıyordu. Yüzlerce yıl biriktirilen büyük sanat eserleri ise değerli madenler ve taşlar için yok ediliyordu. Haçlılar önlerine gelen ne varsa yok etmek için büyük bir hırs duyuyor herkesten önce bir eşyayı alabilmek için yarışıyorlardı. Bu arada yağmaya katılan Venedikliler de ellerine geçirdiği bazı sanat eserlerini İtalya'ya kaçırmak için topluyorlardı. Robert de Clari'nin *"Şehir zapt edildikten sonra, ne fakire ne de zengine kötülük edildi. Gitmek isteyen gitti, kalmak isteyen kaldı"* diye yazması da tamamen bir yalandır. Özellikle Niketas Khoniates'in satırları durumu bütün açıklığı ile ortaya koymaktadır:

"Bütün başlar acı içindeydi. Dar sokaklarda acı acı haykırmalar ve ağlamalar vardı, geniş caddelerde ağıtlar duyuluyordu, kiliselerden inlemeler, erkeklerin haykırışları, kadınların çığlıkları yükseliyordu. Üstelik insanlar yakalanıp esir ediliyor, sevdiklerinin kollarından koparılıp alınıyor ve yerlerde sürükleniyordu. İleri gelenlerin ve yaşlı başlı saygıdeğer kişilerin bütün parlaklıkları sönmüştü, acı acı inliyorlardı. Zenginler bütün servetlerini kaybetmişlerdi. İşte meydanlarda, sokak aralarında, kiliselerde ve gizli yerlerde durum böyle idi! Kaçacak, sığınacak hiçbir yer yoktu, her yer bütün bu felaketlerden kaçmaya çalışan insanlarla doluydu. [...] Şehrin düştüğü gün saldıranlar her yöne doğru uzanan mahallelerdeki bütün evlere girdiler ve içerideki her şeyi yağmalayıp aldılar, evlerin sahiplerini gizli hazineleri nerede diye sorguya çektiler. Kimileriyle sakin görüştüler, kimilerini dövdüler ve herkese tehditler savurdular. Sahipleri tarafından getirilip verilen eşyaları ve kendilerinin uzun aramaları sonucunda ele geçirdikleri değerli şeyleri teşhir ettiler. Hiçbir şeyi ev sahipleri ile paylaşmadılar, hiçbir şeyi bırakmadılar; onlarla evleri ve yiyecekleri de paylaşmaya da yanaşmadılar; onlara hakaret ettiler ve aralarına katılmayı reddettiler. Küfürler ederek onları esir aldılar. Liderler şehirden çıkıp gitmek isteyenlere izin verdi. Bunlar gruplar halinde parlak kıyafetler giymiş olarak ama açlıktan bitkin, yüzleri ceset gibi bembeyaz, gözleri yaşlardan ziyade kan ağlamaktan kan çanağına dönmüş vaziyette yola çıktılar. Bazıları mallarının kaybına ağladı, bazıları mallarının kaybı önemsizmiş gibi sustu, bazıları bir eşin, bazıları evlenme çağındaki bakire kızının kirletilmesine ağladı. Yollarına devam ederken herkes başına gelen bir felaket yüzünden ağlıyordu."

Delacroix'nın ünlü eseri (1840): Haçlı Ordusu'nun İstanbul'a girip şehri yağmalaması

Yine dönem tanığı olan, İstanbullu din adamı Nicholas Mesarites (Νικόλαος Μεσαρίτης), kadınların takı aramak için çırılçıplak bırakıldıkları ve o şekilde sokaklara atıldıklarını, yeni doğan çocukların öldürüldüğünü, yaşlıların sürüklendiğini ve keşişlere işkence yapıldığını ve boğazlandıklarını anlatır.

Bu arada Marki Boniface, Boukoleon (Βουκολέων) Sarayı, Ayasofya Kilisesi ve patriklik binalarını almıştı. Diğer saraylar ise soylu kişiler arasında paylaştırılmıştı. Özellikle Blakhernai Sarayı ve çevresi de acımasızca yağmalanmıştı. Robert de Clari buradan çıkartılan zenginlikleri şöyle anlatır:

"Blakhernai Sarayı'nda, yirmi kiliseyle bitişik ve altın mozaikten yapılmış iki yüz ev vardı. Bu saray öyle zengin

ve öyle muhteşemdi ki, tarifine imkân yoktur. Burada fevkalade bir hazine bulundu: Eski imparatorlara ait kıymetli taçlar, altın ziynet eşyası, sırma işlemeli ipekli kumaşlar, imparator elbiseleri ve kıymetli taşlar. Saraylarda ve şehrin başka yerlerinde bulunan altın ve gümüş hazinesini saymaya imkân yoktur."

Villehardouin de benzer ifadelerle elde edilen ganimeti tanımlar:

"Ganimet öyle büyüktü ki, altın ve gümüşün, kıymetli kap kacak ve değerli taşların, satenlerin ve ipek kumaşların, beyaz kürkten ve kül rengi kürkten giysilerin ve dünyada o zamana kadar rastlanmamış zenginlikte malların hesabını kimse çıkartamaz. Ve Champagne Mareşali Geoffroi de Villehardouin, ne dediğini bilerek ve gerçeği söyleyerek, dünya yaratıldığından beri hiçbir şehirde bu kadar büyük ganimet kazanılmadığına tanıktır. Ganimetin üç kilisede toplanması kararlaştırıldı ve oralara en güvenilir Fransız ve Venedikli muhafızlar kondu. Ve o zaman herkes ganimetini getirmeye ve bir araya koymaya başladı."

Bu getirilen ganimetleri Haçlılar ve Venedikliler yarı yarıya bölüştüler.

Ancak her şeyin istendiği gibi gitmediğini ve ganimet için büyük kavgalar olduğunu biliyoruz. Gözünü zenginlik hırsı bürümüş şövalyelerin biraz daha fazla mal için kanlı kavgalara girdiği, yalan söylediği bilinmektedir. Hırsızlıkların artması üzerine hırsızlık yapanların asılarak cezalandırıldığı da bilinmektedir. Villehardouin bile yumuşatarak *"Kimi bu işi dürüstçe yaptı, kimi yapmadı; çünkü her türlü kötülüğün kökü olan açgözlülük bunu engelledi"* demektedir.

Bu yağmadan rahatsız olanların başında ise Papa gelmiştir. Papa III. Innocentius Papalık temsilcisi Peter'e yazdığı mektubunda (Usta, 2017) şöyle demektedir:

"Sen onları (Haçlıları) hacılık amaçlarından azat ettin, geçen mart ayından bu yana İstanbul önlerinde olanları Haçlı Seferi ile ilgili yükümlülüklerini bağışladın. Böyle bir şeyi sana kim önerdi ve zihnini nasıl kötü yola saptırabildi? Artık bundan sonra Ortodoks Kilisesi birlik ruhuna ve Papalık makamına itaate nasıl dönecek? Onların çevresi birçok zulüm ve dertlerle sarılmış ve şimdi Latinleri bir cehennem azabı ve kötü bir karanlık olarak görüyorlar. Şimdi bundan dolayı Latinlerden köpekten daha fazla nefret etmezler mi?

Kılıçlar dinsizlere karşı kullanılır. Şimdi ise üzerlerinden Hıristiyan kanı damlıyor. Bunlar ne yaş ne cinsiyet ayırdılar. Onlar herkesin gözü önünde ensest ve zina suçu işlediler, evli kadınlara, bakirelere, rahibelere tecavüz ettiler. Hatta oğlancılık yaptılar.

İmparatorluk hazinelerini açarak, prenslerin ve alt tabakadakilerin mallarını yağmalamakla tatmin olmadılar. Ellerini kiliselerin hazinelerine uzattılar. [...] Kiliselere tecavüz edip haçları ve kutsal eşyaları çaldılar."

HAÇLI İSTİLASI SIRASINDA İSTANBUL'DA YOK EDİLEN VE TAHRİBE UĞRAYAN ESERLER VE BİNALAR

Elimizdeki kaynaklardan gördüğümüz kadarı ile şehirdeki yağmacılar, istedikleri konağa, eve istedikleri gibi girmekte, istedikleri kiliseyi tahrip etmekte ve yağmalamakta kendilerini serbest görüyorlardı. Yerleşmek için de genelde zengin evlerini tercih ettiklerinden şehrin en güzel binaları talan edilmiş, harabeye dönmüştü.

Bu yağmalamadan kuşkusuz en büyük payı yukarıda gördüğümüz gibi saraylar almıştı ve Bizans'ın Büyük Saray'ı da her köşesine kadar yağmalanmıştı.

Eski yazmalardan bildiğimiz, Doğu Roma imparatorlarının oturduğu sarayın görkeminin sözcüklere sığmadığıdır. Bu görkemli saray aslında bir tek saray değil, zaman içinde yapılan birçok sarayın bir bütünüdür.

Constantinus, şehri yeniden imar ettiğinde, doğal olarak kendine de bir saray yaptırmayı ihmal etmedi.

Yavuz (2014) dönem kaynaklarından yararlanarak Constantinus'un sarayını şöyle anlatır:

"Constantinus yeni şehrinde ikamet edeceği sarayı, günümüzde Sultanahmet Camii'nin yer aldığı alandan sahile kadar olan bölgede inşa etti. Saray, büyük bir bahçe içinde yer alan birçok yapıdan oluşmaktaydı. Sarayın ana girişi olan Khalke Kapısı kuzeyde, şimdi Ayasofya Meydanı'nın olduğu alana açılıyordu. Kapının üzerinde Constantinus'u bir ejderi öldürürken gösteren bir tasvir vardı. Büyük Saray'ın batı tarafında, yani Hipodrom'un bitişiğinde birkaç yapıdan oluşan Daphne Sarayı konumlanmıştı. Büyük Saray içindeki en önemli iki yapı Daphne'deydi: Tavanında büyük bir altın haçın olduğu taht odasının yer aldığı Augusteus ve resmi yemek salonu olan On Dokuz Akkubita'nın yer aldığı yapı. Büyük Saray'ın doğusunda, Consistorium ya da Konsey Odası, Tanrı'nın Şapeli, candidati ve muhafızların kışlaları yer almaktaydı. Büyük Saray'ın ortasında ise Tribunal olarak bilinen geniş bir alan vardı. Daha sonraları diğer imparatorların eklemeleriyle saray daha da büyümüştür."

Bu anlatımdan sarayı biraz hayal edebilsek bile ayrıntılardaki ihtişamı da hayal etmek gerekir.

→

Örneğin sarayın asıl giriş kapısı olan Khalke Kapısı (Χαλκῆ Πύλη, Kalki Püle) bronz kaplamaları, mermer ve mozaiklerle süslenmiş iç kısmı ve heykellerle donatılmış dış yüzeyi ile sarayın ihtişamını göstermekteydi. İkona kırıcılık döneminin ünlü İsa resmi de buradaydı. Onuncu yüzyılda kapıya bir de şapel eklenmişti.

Bugün, Büyük Saray Mozaikleri Müzesi adı altında gördüğümüz mozaikler de, bu sarayın bir avlusunun nasıl olduğunu göstermektedir. Müzenin resmi sitesindeki açıklama şöyledir:

"Bizans İmparatorluğu Büyük Sarayı'nın revaklı avlusunun kuzeydoğu bölümünde kısmen sağlam kalmış mozaik döşemeyi içine alacak şekilde yapılmıştır. MS 450-550 yılları arasına tarihlenen Büyük Saray Mozaikleri eşsiz bir ustalıkla işlenmiştir. Fonu teşkil eden beyaz zemin balık pulu tarzında işlenmiştir. Mozaiklerde dini konulara rastlanmaz. Konular günlük hayattan ve doğadan alınmıştır. Bunlar arasında kertenkele yiyen grifon, fil ve aslan mücadelesi, bir kısrağın tayını emzirmesi, kaz güden çocuklar, keçi sağan adam, eşeğine yem veren çocuk, testi taşıyan genç kız, elma yiyen ayılar ve avcı kaplan mücadelesini betimleyen sahneler yer almaktadır."

Bu mozaiklerin daha geç tarihe uzanabileceği de düşünülebilir. Buradaki en ilginç ayrıntı, Avrupa'da örnekleri görünen "Green Man/Yeşil Adam" figürünün burada yer almasıdır.

→

Bu figür, bizim kültürümüzdeki Hızır gibi, geçtiği yerin yeşillendiren bir figürdür ve eski pagan inançlarından halk inançlarına geçmiştir. Buradaki figür ise Bereket Boynuzu motifi içindeki bir Yeşil Adam'dır.

Bu da, döneminde İstanbul'a gelip eser veren yerel sanatçılar hakkında bilgi vermektedir.

Sultanahmet gezilerinin en sürprizli yanı da kuşkusuz sıradan bulabileceğiniz bir binanın altından bambaşka bir dünyaya girmektir. Bugün artık İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin malı olan Magnaura'nın kalıntılarının karşısından bir ticari işletmenin altına girdiğinizde de sarayın, Magnaura bölümünü yerin altında bulabilirsiniz. Magnaura aslında dönemin senato ve yüksek rütbeliler binası idi. Üniversite gibi de kullanılmıştır. Bir bölümü de cezaevi (bugün artık otel) altındadır. Bu önemli yapıyı da yerin üstünde ve altında görmek o dönemin ihtişamı hakkında bilgi vermektedir.

Arasta Çarşısı yakınında, yol seviyesinin altında kalan mağaza Bizans dönemi eserlerine ev sahipliği yapmakta.

→

Büyük Saray'ın bir başka görkemli yapısı da, Bukoleon Sarayı'dır. Ahırkapı-Kumkapı arası sahil yolunda gördüğümüz bu saray ilk yapıldığı dönemlerde deniz üzerinde idi. Depremler ve Latin istilasında gördüğü hasarın bir mislini de demiryolu ve sahil yolu yapımında gören bu saray her şeye rağmen günümüzde ayakta kalmayı sürdürmektedir.

Sağ (2017) sarayın tarihini şöyle anlatır:

"Bukoleon Sarayı, ismini Konstantin Porphyrogennetos (MS 912-959) tarafından yaptırılan ve sarayın imparatorluk iskelesinin önünde bulunan, bir aslan ve bir boğanın mücadelesi konulu bir grup heykelden almıştır. Sarayın denize bakan cephesinde yer alan bu ve benzeri heykeller, 16. yüzyılın ilk yarısındaki depremde büyük zarar görmüş ve aynı yüzyılda yok olmuştur. Sarayın ilk inşası, bu konudaki araştırmalar tam olarak açıklık getirememişse de, Doğan Kuban ve Wolfgang Müller-Wiener tarafından II. Theodosius dönemine (MS 408-450) tarihlendirilir. Diğer taraftan Büyük Constantinus döneminde (MS 306-337) İstanbul'a sığınarak Hıristiyanlığı kabul eden Sasani prensi Hormisdas'ın (Hürmüz), Constantinus'un izniyle İran'daki evine benzer bir saray yaptırdığı ve bu sarayın Bukoleon Sarayı olduğu da tahmin edilir. 16. yüzyılda Petrus Gyllius, Bukoleon Sarayı'ndan İmparator I. Leo'yu (MS 457-474) kastederek Leo Macellus Evi olarak bahseder.

→

Sarayın Iustinianus Evi olarak da adlandırılmasının sebebi, İmparator Iustinus'un (MS 518-527) Hormisdas Sarayı'na sahip olarak yeğeni Iustinianus'a (524-565) hediye etmesi ve Iustinianus'un, karısı Theodora ile birlikte bu sarayda oturarak yapıyı büyüttürmesidir. İmparator olduktan sonra da burayı Büyük Saray kompleksine (basileos) dahil eder.

Bukoleon Sarayı, Latin işgali sırasında (MS 1204-1261) Latin krallarının konaklaması için kullanılmış ve Latinler Büyük Saray'ın tümünü Bukoleon Sarayı adıyla anmıştır. Latin işgali sonrasında ise (MS 1261-1453) Paleologos hanedanı Blakhernai Sarayı'na yerleşip Bukoleon Sarayı'nı kendi haline terk etmiştir. Osmanlı döneminde bir yerleşim yeri olan bu bölgede değişik tarihlerde çıkan yangınlar, sarayın tamamına yakın bir kısmını yok etmiştir. Ama asıl büyük darbeyi 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başındaki Rumeli demiryolu hattının yapımı vurmuştur. Bu sırada sarayın kara tarafı tamamen yıkılmış ve günümüze sadece deniz surları tarafındaki cephesi kalmıştır."

Büyük Saray ve kompleksleri ne yazık ki Latin istilası ile beraber büyük zarar görmüş ve yağmalanmıştır. Latin kralları burada oturmaya devam etmiş olsa da onlar şehri terk ettikten sonra Büyük Saray'ın oturulacak hali kalmamış, imparatorlar bugün Tekfur Sarayı diye bildiğimiz yapının olduğu bölgeye taşınmışlardır.

Bugün bir harabe halini alan sarayın bu hale gelmesinin sorumlusu kuşkusuz Haçlılardır.

Kitabın yazarları, Büyük Saray kalıntıları içinde

Boukoleon Sarayı ve çevresi de yağmadan payını almış ve saray ve civarı vahşice tahrip edilmişti. Saray civarında yer alan ve soyulan kiliselerden biri de Nea Ekklesia'dır.

Bizans kiliseleri içinde en meşhur olan kiliselerden biri de Nea Ekklesia (Νέα Ἐκκλησία) ya da Türkçe anlamı ile Yeni Kilise'dir.

→

Eski kiliseleri Constantinus ve Iustinianus dönemlerine mal edersek, Nea Ekklesia, daha geç bir dönemde I. Basileus döneminde, 876-880 yılları arasında yapılmıştır.

Kilisenin beş kubbeli bir yapı formunda yapıldığı ve kıymetli taşlar da dahil olmak üzere, içinin süslemelerinin dillere destan olduğu bilinmektedir.

Kilise, Latin döneminde de kullanılmış ve Paleologos döneminde de kullanılmaya devam etmiştir. Ne yazık ki, İstanbul'un fethinden sonra bir barut deposuna dönüştürülen Nea Ekklesia 1490 yılında bir yıldırım düşmesi sonucu havaya uçmuş ve yok olmuştur.

Günümüzde bu kilisenin kalıntıları tam olarak ortaya çıkarılamamakla birlikte nerede olduğuna dair birçok görüş vardır. *Basileus'un Hayatı* isimli yazmaya güvenirsek, bu kilisenin sarayın doğusundaki polo sahasında olması daha mantıklıdır ama yine de başka bir yerden çıkması şaşırtmayacaktır.

Boukoleon Sarayı. Kalıntıları artık önünden geçen yolun kenarında karada kalmıştır. ©Byzantium 1200

Haçlıların ve Niketas Khoniates'in tanıklıkları şehre verilen zararın büyüklüğünü anlamak için önemlidir.

Kuşkusuz en vahşice yağmalanan kiliselerden biri Ayasofya'dır. Özellikle Bizans tören kilisesi olarak Bizans'ın en büyük zenginliklerini barındıran bu kilise, Haçlılardan en çok zarar gören kiliselerden biridir.

Ayasofya'dan kaçırılan ya da tahrip edilen eserlerin bir bölümünü Robert de Clari de görmüştür ve Ayasofya betimlemesi de ilginçtir:

"Kilisenin içinde, çepeçevre, muhteşem kubbeler vardı. Bu sütunların akikten, somakiden veya kıymetli taşlardan olmayanı ve şifa vermeyeni yoktu. Bazısı sürtününce böbrek ağrısına iyi geliyormuş, bazıları böğür, bazıları da başka hastalıkları iyileştiriyormuş. Bu kilisedeki kapı, menteşe, sürgü ve bunlara benzer şeyler demirden değil gümüştendi. Büyük mihrap değer biçilemeyecek kadar kıymetliydi, çünkü mihrabın üzerindeki masa altından ve karıştırılarak bir araya getirilmiş kıymetli taşlardandı. Zengin bir imparator yaptırmış bunu. [...] Mihrabın etrafında mihrap üstündeki kuddas dolabını taşıyan gümüş sütunlar vardı. Çan şeklindeki dolap somgümüşten olup paha biçilemeyecek kadar kıymetliydi. [...] Kilisenin büyük gümüş kapısının halkasında hangi karışımdan yapıldığı bilinmeyen, çoban kavalı boyunda bir boru asılıydı. Bu borunun şöyle bir hassası varmış: Vücudunda şişlik gibi, karın şişliği gibi bir dert olan bir hasta boruyu ağzına koyar koymaz, boru onu tutuyor ve bütün hastalığını emerek zehri ağzından çıkartıyormuş; boru hastayı öyle kuvvetli tutuyormuş ki, hastanın gözleri yuvalarından fırlıyor ve adam hastalığı kökünden sökülünceye kadar boruyu bırakmıyormuş. Boru hasta olmayan biri ağzına alınca hiç tutmuyormuş."

Niketas Khoniates, Haçlıların, Hıristiyanlığın kutsal mekânlarına ve eşyalarına hiçbir saygı göstermediğini belirttikten sonra Ayasofya'ya yapılanları anlatır:

"Günahkârların Büyük Kilise'de yaptıkları asla inanılmaz şeylerdir. Her çeşit değerli madenden yapılıp ateşle tek bir parça haline getirilen ve sayısız rengin birleşmesi ile tek bir renk ve nefis bir duruma dönüştürülen ve olağanüstü güzelliği ile her milletin hayranlığını uyandıran bu eser, parçalara ayrıldı, kırıldı ve serseriler arasında paylaştırıldı. Aynı talihsizliğe, bütün kutsal kilise hazinesini oluşturan sayısız ve eşsiz güzellikteki eserler de uğradı. Bütün kutsanmış kapları ganimet olarak almayı uygun gördüler. Değerli maddelerden yapılmış zarif ve eşsiz güzellikte bütün eşyaları aldılar. Ayrıca Roma imparatorluk kilisesinin şahane tırabzanlarını ve parmaklıklarını kaplayan gümüşü, şahane sunak ve kapılar ile diğer şeyleri süsleyen altın ve benzeri madenleri almak için tapınağın içine katırları ve eşekleri soktular. Bunların bazıları kaygan, cilalı mermerlerin üzerinde kayıp düştüler. O zaman onlar kılıçlarını çekip hayvanları öldürdüler. Kutsal yerler sonuçta sadece hayvanların ölüleriyle kirlenmedi, kanlarıyla da lekelendi.[...] Çok geçmeden Büyük Kilise'nin ciborium'unu[11] söktüler, bu binlerce parlak gümüş parçalarından yapılmış ve üzeri kalın bir altın tabaka ile kaplanmıştı."

Niketan Khniates'e göre Haçlıların Ayasofya'da yaptıkları ahlaksızlıklar sadece yağma ile de kalmaz:

"Dahası, günah dolu, ahmak bir kadın, Erinis'lerin[12] baş rahibesi, şeytanın hizmetkârı, ifade edilemez büyülerle çirkin

11. Sunağın üzerini örten dört sütunun taşıdığı bölüm.

12. İntikam Tanrıçaları. Burada pagan anlamında da kullanmış olabilir.

muskalar yapan bir kadın, İsa'ya karşı bir fahişe gibi bir tahtın üzerine oturdu, açık saçık şarkılar söyleyerek fır fır dönüp dans etti ve ayaklarını kaldırdı. Bu işlenen tek günah değildi; buradakine daha fazla, öteki taraftakine daha az günah denmezdi; her tarafta en çirkin günahlar işlendi. Kötülük ve günah dolu şeyleri hepsi yaptı. Bu çılgınlar kutsal olan her şeye karşı çıktılar. Dindar kadınlara, evlilik çağındaki genç kızlara ve bakireliği seçerek manastırlara girip kendilerini Tanrı'ya adamış olan kızlara merhamet etmediler. Her şeyin ötesinde, barbarları yalvarmalarla yatıştırıp, bize karşı merhametli olmalarını sağlamak çok zor bir işte. Çünkü onlar son derece serseri ve çılgın adamlardı ve hiçbir şey dinlemeye yanaşmıyorlardı. Her şey onları kızdırıyordu. Yavaş yavaş bizim aramızda onların ahmak olduğu görüşü yayıldı ve alay konusu oldular. Açıkça ve hırsla konuşana karşı çıkıyorlardı ve en ufak bir anlaşmazlıkta ve isteklerini yerine getirmede en ufak bir tereddütte kamalarını çekiyorlardı."

Haçlıların Ayasofya'da yaptıkları satırlara sığacak gibi değildir. Elleriyle, kamalarıyla binanın her yerindeki değerli eşyaları sökmüşler, kilisenin içini kazmışlar hatta yer yer tahrip etmişlerdir. Bugün hâlâ Haçlıların yaptığı tahribatın izleri gözükmektedir.

Haçlıların yağmasından payını alan bir başka önemli yapı da Havariyyun Kilisesi idi. Robert de Clari burayı anlatırken zenginliklerini över:

"Şehirde Havariyyun Kilisesi denilen başka bir kilise göze çarpıyordu. Ayasofya Kilisesi'nden daha zengin, daha muhteşem olduğu söyleniyordu. Zenginliğini ve ihtişamını anlatmaya imkân yoktur. Bu kilisede yedi havari yatıyordu. Hz. İsa'nın

çarmıha gerilmeden önce bağlandığı mermer sütun da buradaydı. İmparator Constantinus'un, Helana ve başka imparatorların burada gömülü olduğu rivayet ediliyordu."

Fener Rum Patrikhanesi, Aya Yorgi Kilisesi'ndeki sütun. İnanışa göre, Hz İsa'nın Romalılar tarafından çarmıha gerilmeden evvel bağlanarak kırbaçlandığı sütunun bir parçasıdır.

Bir elyazmasında Havariyyun Kilisesi

Havariyyun Kilisesi dediğimiz zaman çok kişiye bir şey ifade etmeyebilir ama bugün Fatih Camii'nin olduğu yerde Bizans devrinde görkemli bir kilise yükseliyordu dediğimiz zaman çok daha anlaşılır olur.

İstanbul'un bu önemli tepesinde yükselen bu büyük kilise havarilere adanan Havariyyun Kilisesi idi.

Havariyyun Kilisesi Constantinus'a mal edilse de, Constantinus'un burada önce bir anıtmezar ve şapel yaptırdığı, sonra da Constantius'un burada bir kilise inşa ettiği daha kabul edilebilir bir varsayımdır.

Eusebius'a göre İmparator önce bir *neos* yani kutsal bir yapı inşa etti ve *temelinden çatısına kadar çeşitli renklerde taşlarla döşeyerek adeta ışıldattı.*

Constantinus burada gömülmeyi istemiş, on iki havariyi temsil eden boş lahitlerin arasında porfir bir lahitte gömülmüştür. Buraya daha sonra birçok imparator ve aileleri ve ünlü devlet adamları gömülmüştür. Buraya gömülenler arasında, imparatorlar Constantinus, Julianus, Jovianus ve karısı Charito, Valentinus ve karısı Marina Severa, I. Theodosius, I. Anastasius, I. Iustinianus ve karısı Theodora, Heraclius olduğu gibi, İmparatoriçe Eudokia, İmparatoriçe Zoe Porphyrogenita ve patrikler I. Nikephoros ve II. Nikephoros da vardır

Ayrıca bu kilisede azizlerden Aziz Andreas, Aziz Loukas ve Aziz Timotheos'un rölikleri olduğu bilinmektedir.

Buraya yeni bir kilise yaptırmak Iustinianus'a düşmüş ve 28 Temmuz 550 yılında açılmıştır. Kilise kompleksi içinde, Iustinianus, kendisi ve ailesi için de bir anıtmezar yaptırmıştır.

→

874 yılında, Aziz John Chrysostomos ve birçok azizin naaşları da buraya getirilmiş, kilise daha da zenginleştirilmiştir.

Zaman içinde imparatorluğun en görkemli kilisesi olan Havariyyun Kilisesi Haçlı Seferleri sırasında en büyük zararı görmüştür.

Constantinus lahdinin de Latinler tarafından parçalandığı düşünülmektedir. Parçaları İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde görülebilir.

İstanbul Latinlerden alındıktan sonra kilise onarım görmüş olsa da mali sıkıntılardan gerektiği gibi onarılamamış, zamanla harap bir hale dönmüştür.

Burada üzerinde önemle durulması gereken husus, Havariyyun Kilisesi'nin tahribatının Latin istilası döneminde olduğu ve Fatih şehre girdiğinde buranın çoktan harabe halinde olduğudur.

İlginç bir şekilde yaklaşık yüz yıl öncesinden Friedrich Schrader de bunu doğrulamaktadır:

"Burada her şeyden önce şu önyargıya karşı çıkmak gerekir, bu da eski Havariler Kilisesi'nin, yüzyılları şenlendiren ve şöhreti hacılar tarafından en uzak ülkelere kadar taşınan eski parlaklığının, İstanbul'un fethedildiği gün Türkler tarafından mahvedilmiş olduğu iddiasıdır. Aslında bu iddianın özel olarak reddedilmesine bile ihtiyaç yoktur. Çünkü 1440'ta İstanbul'a gelen Buodelmonte, Havariler Kilisesi hakkında 'jam dirutaque amplissima' (büyük ölçüde parçalanmış) diye söz eder.

→

Daha da eskiye gidersek, 'Patria' denilen metin ve Codinus, Arcadius ailesinin bulunduğu salonun tavanının delinmiş olduğunu kaydederler. Komnenler zamanında görülen bu çöküntü, Latin Haçlılar, İstanbul'u korkunç ve barbarca bir şekilde yağmaladıkları zaman, kökten ve bitirici şekilde tamamlandı. Bu yüzden fethin tarih yazıcısı, Kritobulos, Osmanlıların Halosis günü Havariler Kilisesi'nin mezarlarını açtıklarını ve külleri havaya savurduklarını bildiriyorsa, bunda yalan değilse bile, en azından hayli abartma olduğunu görmek gerekir. Çünkü Bizanslıların kendilerinin, havari mezarlarındaki altını –havarilerden Andreas, Lukas ve Timotheus'un kemikleri oraya gömülmüştü– hadi hafif şekilde ifade edelim, 'başka şekilde kullanmak için' almaktan kaçınmadıkları çok iyi bilinmektedir. [...] Altın Bizans'ın Paleologlar döneminde içine düştüğü ve Yunanlıların şimdiki dostları 'Fransızların' IV. Haçlı Seferi'yle neden oldukları korkunç yıkım olgusu, Havariler Kilisesi'ndeki lahitlerin, çukurlarda değil de yerüstünde durdukları için, fetihten önce oradan kaldırılmış oldukları ihtimalini dışlamaz."

Fatih devrinde Havariyyun Kilisesi artık harabeye dönmek üzere olduğundan Fatih burayı yıktırmış ve "Yeni Roma İmparatoru" olarak buraya kendi adı ile anılacak olan camiyi ve külliyesini inşa ettirmiştir. 1766 yılındaki büyük depremde ise Fatih Camii kısmen yıkılmış ve onarılamayacak hale gelmiştir. O sırada padişah olan III. Mustafa camiyi yeniden yaptırmış ve bugün gördüğümüz cami inşa edilmiştir. Bu yeni cami tamamen farklı bir plana göre yapıldığından eski camiden kullanılan birkaç yapı malzemesi dışında hiçbir şey kalmamıştır.

Havariyyun Kilisesi'ne aziz naaşları gelirken

Gerçekten de Haçlılar Havariyyun Kilisesi içinde para getiren ne varsa almışlar, Kutsal Emanetler'i kaçırmışlar ve binayı tahrip etmişlerdir. Ayrıca lahitleri de parçalayıp içindeki değerli eşyaları almışlardır.

Niketas Khoniates bu vahşi tahribatı şöyle anlatır:

"Havariyyun Kilisesi'ne yakın bir yerde olan Heroon'daki[13] *imparatorların lahitlerini kırdılar, açtılar ve bütün gece yağmaladılar. Nefret verici bir girişim ile tam bir hukuksuzluk içinde ne buldularsa aldılar; altın süsler, eşyalar, yuvarlak inciler, pırıl pırıl değerli taşlar; her şeyi kesinlikle doldurdular. Uzun yüzyıllar geçmesine rağmen İmparator Iustinianus'un cesedinin çürümediğini görünce, bunu bir mucize olarak kabul ettiler. Fakat bu onların ellerini mezarın değerli eşyalarından geri çekmelerini sağlayamadı. Kısacası Batılı milletler ne diriye ne de ölüye saygı gösterdiler. Tanrı'nın hizmetkârları ile başlayarak, herkese ve her şeye tam bir saygısızlık örneği verdiler."*

13. Gömülü imparatorların olduğu anıtmezar.

Havariyyun Kilisesi'nin tahrip edilmiş hali ile de kullanıldığı bilinmektedir. Hatta Champagne baronlarından Eudes de Champlitte, İstanbul'un kuşatması sırasında aldığı yaralar sonucu 1204 yılının Mayıs ayında öldüğünde Havariyyun Kilisesi'ne gömülmüştür.

Daha birçok kilise tahrip olmuştur. Örneğin Çetinkaya (2015) Mirelaion Manastırı Kilisesi'nden (Bodrum Camii) söz ederken "Kilise 1200 yılından sonra, olasılıkla Latin istilası sırasında bir yangında büyük hasar görmüş ve 1300 yılı civarında tamir edilmiş" demektedir.

Haçlıların tahrip ettikleri yerlerden biri de Hipodrom ya da o zaman bilinen adı ile Constantinopolis Hipodromu (Ιππόδρομος τῆς Κωνσταντινουπόλεως) olarak anılan ve bugün de Sultanahmet Meydanı'nda kalıntıları duran yapıdır.

İstanbul'un Pagan Çağı adlı kitapta (Altunay, 2019) anlatıldığı gibi, Roma İmparatoru Septimius Severus, tahtta rakibi olan Pescennius Niger'in tarafını tuttuğu için İstanbul'un İlk Çağ şehri olan Byzantion'u MS 196 yılında tamamen yıkmıştır. Bugün bile o dönemden çok az buluntu bulunmasının nedeni bu yıkımdır. Ancak Septimius Severus sonradan şehri yeniden imar etmek istemiş ve imar çalışmaları sırasında, Roma'daki Circus Maximus'a özenen bir hipodrom yaptırmıştır. Anlatılana göre bu alanda evler ve ağaçlar vardır, Septimius Severus bunları yıktırarak Hipodrom'u yaptırmıştır.

Hipodrom'un inşa tarihi 203 yılı olarak söylense de çok daha sonra 260'tan sonra yapılmış olması muhtemeldir.

→

Hipodrom'u Hipodrom yapan kuşkusuz Constantinus'tur. Yeni başkente yakışır bir hipodrom yapmak için alanı büyütmüş ve yaklaşık yüz bin kişiyi alacak devasa bir hipodrom inşa ettirmiştir. Constantinus bu muhteşem yapıyı süslemek için imparatorluğun her tarafından sanat eserleri getirmiş ve diğer imparatorlar da aynı şekilde Hipodrom'u güzelleştirmiştir. Burada olduğu bilinen eserler arasında ayakta ve at üzerinde imparator heykelleri, fil, yabandomuzu gibi hayvan heykelleri, çıplak kadın ve erkek heykeli ve bir Herakles heykeli vardır; tabii Mısır'dan getirilen Dikilitaş, o zamanlar bronz levhalarla kaplı Örme Sütun ve Yılanlı Sütun da durmaktadır. Yılanlı Sütun, aslında MÖ 479 yılında Yunanlıların Pers ordusu karşısında kazandığı zafer anısına yapılmış ve Delfi'deki Apollo Mabedi'ne dikilmişti. 324 yılında İmparator Konstantin tarafından İstanbul'a getirilmişti.

532 yılının Ocak ayında Hipodrom'da başlayan ve Ayasofya Kilisesi dahil birçok binanın yanmasına yol açan Nika isyanı, yine Hipodrom'da son bulmuş ancak buraya kapatılan ve askerler tarafından kılıçtan geçirilen 30.000 kişinin ölümüyle kanlı bir tarih yazılmıştır.

Iustinianus döneminden sonra da Hipodrom popüler olmuş ancak zamanla önemini kaybetmiş ve burada oynanan oyunların sıklığı azalmıştır. Hatta bir bölümü de sarnıç olmuştur.

Latin işgali döneminin hemen öncesine geldiğimizde, hâlâ yarışların yapılmaya devam ettiğini görürüz ve bütün imparatorluk tarihi boyunca toplanan görkemli eserler Hipodrom'da durmaktadır.

→

Latin istilası Hipodrom için de büyük felaket olmuş, içindeki bronz eserlerin birçoğu ve Örme Sütun'daki bronz levhalar eritilip sikke yapılmış, yapının büyük bölümü yanmıştır.

Osmanlı dönemine kadar gelebilmiş sütunların büyük bölümü de başka yapılarda kullanılmış, Hipodrom alanı yılların toprağı ile dolmuş olarak bugüne gelmiştir. Cumhuriyet döneminin başında kazılar yapılıp Hipodrom açıldıysa da sonradan anlaşılamayan bir nedenle kapatılmıştır.

Yılanlı sütun Haçlı yağmasından günümüze kalan tek bronz eser

Robert de Clari, Hipodrom'dan gördüklerinden oldukça etkilenmiştir:

"Meydanı on beş adım yüksekliğinde, on adım genişliğinde büyük bir duvar kuşatıyordu. Duvarın üstünde, erkek, kadın, at, öküz, deve, ayı, aslan ve birçok hayvanın tunçtan yapılmış heykelleri vardı. Bu heykeller öyle güzel, öyle tabii yapılmıştı ki, ne Müslümanlar ne de Hıristiyanlar arasında böylesini yapabilecek kadar iyi usta bulunabilir."

Tabii Haçlıların bu heykelleri bırakmadıkları, Hipodrom'da yılanlı sütun haricindeki metal olan her şeyi çaldıkları ve çoğunun da sikke yapımında kullanılarak yok olduklarını söylemek gerekir.

Hipodrom ©Byzantium 1200

Hipodrom'daki en önemli eserlerden biri de, Hipodrom'un girişinin üzerinde bulunan meşhur bronz "Quadriga Atları" idi. II. Theodosius tarafından Khios'tan getirilen ve kuzey cephedeki kulenin üstüne yerleştirilmiş olan bu bronz atlar Enrico Dandolo'nun emri ile Venedik'e kaçırılmış ve San Marco'nun ön

kapısı üzerine konulmuştur. Günümüzde bu atlar zarar görmemesi için içeriye kaldırılmış olup yerinde replikaları vardır.

Atlar gibi kaçırılan bir diğer önemli eser de bugün Venedik'te San Marco Kilisesi'nin yapısında olan "Tetrarch" heykelidir. Tetrarch (τετραρχία) dörtlü yönetim anlamına gelen bir sözcüktür. Heykellerin fotoğrafta da belli olan eksik parçası Nezih Fıratlı tarafından yapılan çalışmalar sırasında bulunmuş, bugün İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde sergilenmektedir.

Bu heykellerin çalındığı binada, tetrarch'ları gösteren iki porfir heykel vardı, Augustus ve Cæsar'ları kucaklaşırken gösteren bu heykelin daha sonra Constantinus'un üç oğlu ve yeğenini temsil ettiği düşünülmüş ve "kardeşçe sevgi" (φιλαδελφία) sözcüğünden bu binaya da Philadelphion (Φιλαδελφίον) denmiştir.

"Tetrarch" heykeli

Philadelphion İstanbul'un en önemli merkezlerinden biriydi. Forumu olmasa bile, Musa'lara adanmış önemli bir kültür merkezi vardı. Bu merkezin bir de mitolojik öyküsü mevcuttu.

Bilindiği gibi Musa'lar, Zeus'un dokuz kızı, dokuz esin perisidir. Anneleri, adı hafıza anlamına gelen, Titan Mnemosyne'dir. *"Efsaneye göre, Zeus, Pieria dağlarında dokuz gece yatmış ve Mnemosyne de dokuz Musa'ları doğurmuş."* (Erhat, 1978)

Ancak konu İstanbul olunca efsane biraz değişmiş. Çakmak'ın (2016) aktardığına göre:

"Zeus, Yedikule'den geliyor ve onu Harsios Pyle'den (Edirnekapı) gelen Tanrıça Mnemosyne bu kavşak noktasında karşılıyor. Burada birleşiyorlar. Bu birleşmeden ana sanatların dokuz perisi Muse'ler doğmuş."

Bugün bu kültür merkezinden bir iz kalmamış bile olsa olması gereken yerin civarında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi var. Belki de eski böyle yaşıyor.

Haçlıların yağmasına uğrayan sayısız eser vardır. Bunlardan günümüze ulaşmayan bazı eserleri Robert de Clari kitabına koymuştur:

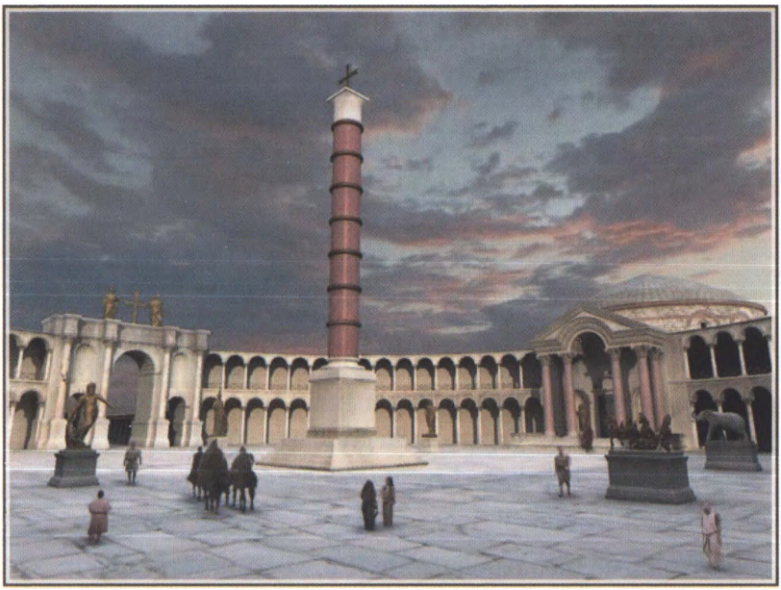
"Kentteki bir başka harika da, tunçtan yapılmış, tabii ve fevkalade güzel iki kadın heykeliydi. Bunlar yirmi ayak boyundaydı. Heykellerden biri elini Batı'ya doğru uzatıyordu

ve üzerinde şunlar yazılıydı: 'Konstantinopolis'i zapt edecek olanlar Batı'dan gelecekler.' Öteki heykel elini çirkin bir yere uzatıyor ve şöyle diyordu: 'Onlar buraya sokulacaklar.' "

İlginç olan şudur ki, Konstantinopolis'i zapt edeceklerin Batı'dan geleceği kehaneti tutmuştur. İkinci heykelin kehaneti ise altmış yıl sonra gerçekleşecektir. Latinler elli yedi yıllık karanlık bir dönemden sonra İstanbul'dan gideceklerdir. Bu heykeller günümüze ulaşmamıştır. Büyük olasılıkla istilacılar tarafından diğer tunçtan heykeller gibi eritilerek para yapımında kullanılmıştır.

Clari'nin gördükleriyle devam edelim:

"Kentte daha büyük bir harika vardı: Her biri hemen hemen üç kulaç eninde ve elli kulaç boyunda iki sütun. Bu sütunların üzerindeki küçük kulübelerde bir keşiş yaşıyordu. Sütunların içinde yukarıya çıkmak için bir merdiven vardı. Sütunların dışında, Konstantinopolis'te olmuş ve olacak her hadise kehanet yoluyla yazılıp resmedilmiş. Bununla beraber hadise olmadan önce bilinemezmiş. Olduğu zaman gidip bakarlar ve hadiseyi sütunların üzerinde hemen görürlermiş. Fransızların bu istilası bile oraya yazılmış, tasvir edilmiş. Resimlerde kuşatmada kullanılan gemiler de görülüyormuş. Lakin Rumlar kentin zapt edileceğini önceden bilememişler. Sonradan bu sütunlara gidip bakmışlar ve resmedilmiş gemiler üzerindeki yazıların, Batı'dan uzun saçlı ve üzerinde zırh giymiş insanların geleceklerini ve Konstantinopolis'i zapt edeceklerini ifade ettiğini anlamışlar."

Günümüzde Çemberlitaş Meydanı diye bilinen Constantinus Forumu ©Byzantium 1200

Niketas Khoniates Haçlılar tarafından yok edilen eserlerin bir listesini de verir, bunların içinde, Constantinus Forumu'nda bulunan Hera heykeli, Afrodit ve Paris Aleksndros heykeli, sütun üzerindeki köy tasvirli tunç eserler, kahraman heykelleri, Pegasos heykeli, Hipodrom'daki heykeller, Herakles heykeli, Remus-Romulus heykeli, tunçtan kartal, Helena heykeli, arabacılar heykeli de vardı. Asırlar boyu imparatorluk coğrafyasından toplanan ve çok eski dönemlere ait bu tunç eserler para etsin diye eritilip yok edilmişti.

Bronz Latin Krallığı parası. Bu paraların birçoğu andığımız önemli eserler eritilerek basılmıştır.

İstanbul'un bu hüzünlü halini Jean Ebersolt şöyle anlatır:

"Konstantinopolis'in Haçlılar tarafından ele geçirilişi, başkent için hissedilir derecede büyük bir darbe olmuştur. XIV. yüzyılın ve XV. yüzyıl başlarının seyyahları, şehrin içinde harabeye dönmüş birçok ev ve kiliseden bahsetmektedir. Şehrin merkezi boşalmış, bazı mahallelerde yaşam kalmamıştı; oysa aynı dönemde Altın Boynuz üzerindeki sahil semtlerinde aşırı nüfus yoğunluğu vardı ve bu kesimde her yerden hayat fışkırıyordu. Buna karşılık, Marmara kıyılarındaki limanlar kumlar altında kalmış, Deniz Feneri yıkılmıştı. Büyük açık hava sarnıçları kullanımdan çıkmış, buralara üzüm asmaları dikilmişti. Saints-Apôtres Kilisesi[14] XV. yüzyılın başlarında zamanın tahribatına terk edilmiş durumdaydı. Ayasofya'nın bile çevresi harabelerle sarılmış, kapılarından birçoğu yıkılmıştı. Augusteon Meydanı'ndan[15] geriye birkaç yıkıntı, Büyük

14. Havariyyun Kilisesi
15. Ayasofya'nın önündeki meydan

Saray'dan ise sadece viraneler kalmıştı. Her ne kadar Hipodrom, XV. yüzyılın ilk yıllarında revaklı yollarını, seyirci sıralarını, üstünde zafer taklarından başka heykelli sütunlar da bulunan Spina'sını henüz muhafaza ediyor gibi görünüyorsa da, 1453'ten birkaç yıl önce ağır bir harabiyete uğramıştı ve bu durum, Verona'lı Onufrio Panvinio (1529-1568) tarafından çizilen kentin eski bir görünümünde bütünüyle belirtilmişti. Bu ünlü arenada toplanmış bulunan sanat eserlerinden pek azı XV. yüzyılın ortalarına kalabilmiştir. Ortaçağın gezgin hacıları, bu sirk alanını gerçek bir müzeye dönüştüren ve ne kadar zengin olduğunu Bizans kaynaklarının da belirttiği birçok kadın, erkek ve hayvan heykelinin varlığına dikkat çekmişlerdir 1204 yılında şehrin maruz kaldığı yağmalama ve soygun hareketi, Bizans'ın sanat alanındaki üstünlüğünü sürdürmesini engellemiştir. Hipodrom'daki heykeller gibi şehrin her yanına serpilmiş diğer sanat eserleri de Haçlıların saldırısından kurtulamamıştır. Yaldızlı Kapı'nın, Mesudi'ye göre bronzdan yapılmış, Idrisi'ye göre de altın kaplamalı demirden imal edilmiş kanatlan bu dönemde kaybolup gitmiştir. Şehir en güzel süslerinden yoksun bırakılmıştı. Buna rağmen şehir, seyyahların belirttikleri gibi Ortaçağ kenti görünümünü ve özellikle de, ne yazık ki gelecek zamanlarda yok olmaya mahkûm en önemli yapılarını henüz korumaktaydı."

YAĞMALAMA SONRASI İSTANBUL VE LATİN KRALLIĞI DÖNEMİ

Haçlıların üç günlük yağmalaması sonrasında artık yerleşme zamanı gelmişti. Tabii yağma ve hırsızlık, paylaşım kavgaları hep devam edecekti ancak artık İstanbul bir Latin Katolik krallığının başkenti olacaktı.

Latin Krallığı kurulacaktı ama bir de kral seçmek gerekiyordu. Yeni kralı seçmek için 16 Mayıs 1204'te Boukoleon Sarayı'nda bir heyet toplandı. Bu heyette Haçlılardan 10 piskopos, Venediklilerden de on kişi vardı. Görünüşte, hem Haçlı komutanı olarak hem de soyluluğu itibarı ile en kuvvetli aday Boniface idi. Boniface, Boukoleon Sarayı'na gittiğinde burada Macar Kralı'nın kız kardeşi eski imparatoriçe Marie ile karşılaşmış ve onunla evlenmiştir; bu evlilik bir yandan tepki toplarken, bir yandan da Dandolo, Boniface'ın kral olmasına karşı çıkmıştır.

Umulmadık bir şekilde, Frank temsilcilerinden bile beklediği oyu alamayan Boniface kral olamadı ve Latin kralı olarak Hainaut ve Flandres Kontu Baudouin seçildi.

Baudouin, Ayasofya'da düzenlenen görkemli bir törenle krallığa kavuştu. Baudouin'e Ayasofya'nın bir odasında, mücevherlerle işli güzel kıyafetler giydirildi, daha sonra ise soyunarak yağlandı ve sonunda tacını giyerek kral oldu.

Latin Krallığı 1212 yılına kadar teorik olarak Anadolu'nun Marmara ve Ege'nin kuzey kısmını ve Yunanistan'da Selanik'ten Mora'ya kadar olan bölümü kaplayacaktı. Selanik ise Boniface'a kalacaktı.

Şehir ise, şehrin işgalinden bir ay önce yapılmış bir anlaşmaya göre iki yönetim bölgesine bölünmüştü. Sekizde beş diye tanımlanan ve Bizans'ın bugünkü Divanyolu Caddesi'ne denk gelen Mese Yolu'nun batı ve güney kısmı, bir başka deyişle, Tarihi Yarımada'nın Marmara'ya uzanan kısmı Haçlı ordusunu oluşturan gruplara yani Latin İmparatorluğu'na, sekizde üçüne denk gelen kısmı da ki burası Haliç'in kıyısı ve etrafına denk düşüyordu, Venediklilere verilmişti. Venedikler de yönetim merkezi olarak Pantokrator Manastırı'nı[16] seçmişlerdi. Böylece anlaşma koşulları yerine getirilmiş, Venedikliler paylarını almışlardı.

16. Bugünkü Zeyrek Camii

İstanbul'un istilası aslında en çok Venediklilere yaramıştı. Bizans zamanında da burada varlık gösteren Venedikliler artık daha da güçlenmiş ve şehir içinde Haliç kıyılarını aldıkları gibi Tahtakale, Saraçhane bölgesinde de genişlemişlerdir. Ayrıca Cenova ve Pizalıların elinden serbest ticaret hakkı alındığı için bu hak da Venediklilere geçmiştir.

Bu arada Bizanslı tacirlerin varlığına rağmen ticaretin büyük bölümünü yöneten Venedikliler, özellikle 1240'lar ile 1250'lerde zenginleşmiş Mısır, Suriye ve Filistin'le ticaret ilişkileri kurmuş, bu bölgelerden olan ticareti de ele geçirmişlerdir.

Venediklilerin bu özel konumunu ve ele getirdikleri siyasi ve ticari imtiyazları Demirkent de (2005) şöyle açıklar:

"Venedik emeline ulaşmıştı. Bu işten en büyük kazancı sağlayan oydu. Haçlılar Bizans'ın yerine bir Latin Devleti kurarken, Papa'yı saf dışı bırakan Venedik, İstanbul patrikliğine kendi adamını yerleştirdiği gibi, ticari bakımdan kendisi için önem taşıyan imparatorluğun bütün kıyı şehirlerini ve adalarını hâkimiyeti altına almış ve İstanbul ile Çanakkale Boğazı'nın kontrolünü ele geçirerek Doğu Akdeniz'de hiç tartışmasız bir koloni devletine sahip olmuştu.

Ayrıca, İstanbul'u ikinci vatanı haline getiren Venedik, burasını Karadeniz ve Anadolu'ya yönlendirdiği ticaretin merkez noktası yaparak imkânlarını kuzeye ve doğuya gittikçe daha da genişletmek fırsatını da yakaladı.

→

Buna karşılık, Cenova, Piza gibi diğer şehir cumhuriyetleri her ne kadar eskiden olduğu şekilde İstanbul'da ticaret hayatlarını devam ettirmekte iseler de, bunlar İstanbul'un Latin hâkimiyetine geçmesinden sonra bu değişiklikten hiçbir yarar sağlayamamışlardı. Bizans'a ödedikleri vergiyi, 1204 yılından itibaren, özellikle 1224'te varılan bir karardan sonra aynen Venedik ve Latin Devleti'ne ödemek zorunda kaldılar. Bu durum ise, İstanbul'da bulunan bütün Batılı kolonileri Venedik'e vergi veren bir konuma sokmuş ve hatta onları bir ölçüde Venedik'in uyruğu haline getirmişti."

Venedikliler işgal sırasında rahat durmamışlar, rakiplerine de devamlı baskı yapmışlardır. Özellikle Cenevizliler Latin istilası boyunca Venediklilerden çok çekmişlerdir, bu tutumun nedenleri arasında, Cenevizlilerin ve Pizalıların, Latin istilası sırasında Venediklilere karşı İstanbul'u savunması olduğu kadar ticari çıkarlar da vardır. Latin Krallığı tarafından, İtalyanlara tahsis edilen alanlar, aynı Bizans'ta olduğu gibi, bugünkü Eminönü ve Haliç kıyısındaki ticari iskelelerle bu iskelelere bağlı yerlerdi. Venedikliler buraların, bütün İtalyanların değil sadece kendilerinin olduğunu söyleyerek bütün siyasi dengeleri bozmuşlardı. Cenevizliler ise Bizanslılarla ortak çalışmışlar, şehri Bizanslılar aldıktan sonra, vergi muafiyeti, ticaret önceliği gibi imtiyazlara kavuşmuşlardır.

Bu arada, Constantinopolis'ten kaçan soylular ve seçkin aileler Nikaia (İznik), Trebizond (Trabzon) ve Epiros'ta (Mora) kurulan Bizans devletlerine yerleşip orada eski statülerini sürdürmeye çalışmışlardır.

İşgalin hemen akabinde, Haçlı komutanları, Papa III. Innocentius'un iradesi ile Bizans patriğinin bütün yetkilerini elinden almış ve Latin bir piskopos atamışlardır. Dini değişim bununla da kalmamış, Bizans'ın önemli kilise ve manastırları Katolik kilise ve manastırlarına çevrilmiştir. Bu kilise ve manastıralar da tabii ki Haçlı ordusu ve Venedikliler arasında paylaştırılmıştır.

Papa III. Innocentius'un, bir Latin piskoposunun yanında bir Bizanslı patrik olmaması konusundaki ısrarlı tutumu sonucunda, birçok Bizanslı rahip başkenti terk edip bir Bizans patrikliğinin tesis edildiği Nikaia başta olmak üzere, Bizans yönetimi altındaki yerlere gitmişlerdir.

Bazı kilise ve manastırlar Bizanslılara bırakılmıştır ancak şehirde kalan Bizanslı din adamları için durum hiç de parlak değildir; Latinler sık sık taciz etmekte ve Katolik inançları uygulamaları için baskı yapmaktadırlar.

Halk için bir başka olumsuzluk da hiç alışkın olmadıkları feodal yasalar ve âdetlerle yönetilmeleri ve bu yasaları zorla benimsetilmesi olmuş, halkın üzerine baskı gelmiştir.

İşte, refah içinde yaşayan halk, Latin Krallığı ile birlikte sefalet içinde ve baskı altında yaşamaya mahkûm olmuştur.

Öte yandan, şehirde Latin halkı ile Bizans halkı çok da ayrı durmuyor, Latinlerle Bizanslılar arasındaki evliliklere sıkça rastlanıyordu. Bu evlilikler, asiller arasında, bazen de siyasi olabildiği gibi, halk arasında da oluyordu.

Tricht (2015) bilinen evlilikleri şöyle sıralar:

"Mesela Kaisar Theodore Branas kızını kral naibi Toucyli Narjot ile evlendirdi. Bir diğer kral naibi Cayeuxlu Anseau, Nikealı müteveffa I. Theodoros'un kızı I. Eudokia Laskaris ile evlendi. Megas doux Filokales'in Venedikli Navigaioso ailesiyle bir kan bağının olduğu anlaşılmaktadır. Clermontlu Lady Isabelle

(yaklaşık 1228-1233) Angelos imparatorluk ailesinin bir üyesi ile evlendi. Bizzat İmparator Robert'in de Bizanslı bir kadın ile evlendiği anlaşılmaktadır. Toplumsal katmanlar arasında birkaç adım daha aşağı inildiğinde Latin-Bizans evlilikleri ile de karşılaşılıyordu. Çok sayıda Venedikli tüccar Rum kadın almıştı. Bunların zürriyetine 'gasmouloi' deniyordu ve bazıları 1261'den sonra VIII. Mikhael tarafından paralı asker olarak değerlendirildi. Bu karşılıklı evliliklerin hangi ölçekte gerçekleştiği hususunda tam bir kesinlik olmamakla beraber Toucyli Philip gibi bu tür karma bir nesebe sahip birisinin kral naibi olması gibi bir olay, şehir nüfusunun bileşenleri arasında yakın ve elverişli münasebetlerin tesisine hatırı sayılır derecede katkıda bulunmuş olmalıdır."

Gasmouloi ya da Vasmouloi (γασμοῦλοι/βασμοῦλοι) diye adlandırılan nüfus önceleri Latin-Grek karışımı bir soyu temsil etmişti. Bizans'ın İstanbul'u Latinlerden geri almasından sonra imparator olan Mikael Paleologos (Μιχαῆλ Παλαιολόγος) zamanında bu soydan gelenlerin çoğu, Bizans donanmasına deniz piyadesi olarak askere alınmış ve bu terim 14. yüzyıldan itibaren de askerlik yükümlülüğü olan kişiler için kullanılmıştır.

Öte yandan, Haçlı döneminde "Turcople/Turcopol/Türkopol (τουρκόπουλοι)" babası Türk, annesi Rum olan çocuklar için kullanılan bir terimdi. Şark usulü silahlanmış Hıristiyan yardımcı birliklere de Türkopol deniliyordu. Saint Jean Şövalyeleri'nin emrinde çalışan Müslüman askerlere de Türkopol denilmekteydi.

→

Bir dönem Gasmouloi donanmasında deniz piyadesi olan İmparator VIII. Mikael

Baudouin'in tahta çıktığında yaptığı en büyük hata kuşkusuz Batı Trakya seferi oldu ve burada oradaki toprakları almış olan Boniface ile karşı karşıya geldi. Uzun tartışmalardan sonra barıştılar ve Selanik tamamen Boniface'a kaldı.

Baudouin'in bundan sonraki savaşı ise İzmit'e kadar gelen Theodoros Laskaris ile oldu. Daha sonra göreceğimiz gibi, işgalden sonra III. Alexios'un damadı Theodoros Laskaris (Θεόδωρος Λάσκαρις), Bizans İmparatorluğu'nda hak iddia eden Constantinus'un ölümünü takiben İznik'te Bizans'ı sürdürmeye başlamıştı ve 1208'de imparator tacı giyecekti.

Baudouin'in kardeşi Henri, önce Marmara'dan aşağıya doğru inmeye başladı. Bursa'da ummadığı bir direniş ile karşılaştı. Niketas Khoniates'in anlatımı ile Bursa halkı çok zorluydu:

"Halkı, şehir kapılarını açmak hususunda zorladılar; böylelikle onlar ne isterse elde edebileceklerdi. Fakat mancınıklar surları dövdüğünde ve kendileri şehrin içine girdiklerinde artık halkın isteyecek bir şeyleri kalmayacaktı. Ama şehri savunanlar kuşatıcılara teslim olmayı düşünmediler; hatta bazıları huruç hareketi yaptı ve attıkları oklarla Latinlerin önde gelen birçok şahsını vurup öldürdü. Latinler surların aşılamaz olduğunu görüp, özellikle de ilk saldırıda yaralananlar yüzünden oradan ayrıldılar."

Bursalılar tarafından oldukça kayba uğrayan Henri'nin ordusu Gemlik civarında çetin çarpışmalar yapmış ve Edremit civarına gelmişti.

Theodoros Laskaris ile Henri komutasındaki kuvvetler 19 Mart 1205'te Edremit'te karşılaştılar. Theodoros Laskaris büyük bir yenilgiye uğrayıp kaçtı ve Haçlı ordusu büyük bir ganimete konmuş oldu.

İstanbul'da sıkıntılı günler devam ederken, kaçan imparatorların sonları baba oğul Angelos'lardan ya da Nikolas Kanabos'tan çok daha parlak olmamıştı.

Haçlıların ilk saldırısında İstanbul'dan kaçan III. Alexios, Batı Trakya'da bugünkü Gümülcine yakınlarına yerleşmişti. Bir başka kaçak da V. Alexios idi, o da imparatorluğa geri döneceği umuduyla Edirne civarlarında idi.

→

V. Alexios yine saldırıya geçtiğinde Haçlı kuvvetleri onun birliklerini püskürttü ve o da Trakya'nın içlerine doğru kaçtı; bu kaçış anında III. Alexios ile karşılaştı. III. Alexios onu çok iyi karşıladı, hatta kızı ile evlendirmeye karar verdi ve "oğlum" diye hitap ettiği V. Alexios'u yemeğe davet etti. Yemek tam anlamıyla bir tuzaktı ve V. Alexios bu yemekte derdest edilerek gözlerine mil çekildi. O halde sadece birkaç adamıyla Trakya'da ıssız bir yere atıldı. V. Alexios ve adamları sığınacak bir yer ararken Çanakkale taraflarında bir Haçlı komutan tarafından yakalandı ve İstanbul'a getirildi. Haçlılar ona çok ilginç bir ceza buldular: "Büyük adama büyük adalet lazım" diyerek şehrin yüksek sütunlarından birisinin üzerine çıkartılıp aşağıya atılmasına karar verdiler. Sonrasını Niketas Khoniades'ten dinleyelim:

"Kör edilmesinden kısa bir süre sonra[17] [Alexios] Dukas Latinlerin eline düştü. Byzantion'a getirildi ve efendisi olan imparatoru hapse attırıp boğdurmakla suçlanarak mahkemeye çıkarıldı. Savunmasında imparatorun hain olduğunu ve ülkesine ihanet ettiği için cezayı hak ettiğini ama bu konuda sadece kendisinin değil, kendisiyle işbirliği yapan akraba ve arkadaşlarının da sorumlu olduğunu söyledi. Fakat Latinler onun sözlerine hiç aldırmadılar ve bir kez bile konuşmasına izin vermediler.

→

17. Kasım 1204

Aksine onu ölüme mahkûm ettiler ve hiç duyulmamış ve korkunç acılar çektirerek öldürdüler. Tauros Forumu'ndaki yüksek sütunun[18] üzerine çıkarttılar ve onu oradan aşağıya ittiler. Önce ayakları önde, sonra da tepetaklak düştü ve eğik bir şekilde yere çakıldı. Böylece hayatı acı bir şekilde sona erdi."

Burada Villehardouin'in yazdığı ilginç bir olayı da aktarmak gerekmektedir; bu satırlar bize Haçlıların Theodosius'un savaşlarını anlatan kabartmaları "kehanet" olarak yorumladıklarını göstermesi açısından önemlidir:

"Ama şimdi bir mucizeyi dinleyin; onun tepesinden yere atıldığı bu sütunun üstünde mermere oyulmuş çok çeşitli tasvirler vardı ve bunlardan biri imparator biçimindeydi ve aşağı düşer vaziyette çizilmişti; çünkü uzun süre önce Konstantinopolis'te bir imparatorun bu sütundan aşağı atılacağı kehaneti yapılmıştı. Ve böylece bu benzerlik ve bu kehanet doğrulandı."

V. Alexios'un sonu böyle olurken daha maceralı bir son da III. Alexios'u beklemektedir.

→

18. Bugünkü Beyazıt Meydanı'nda 4. yüzyılda inşa edildiği sanılan Teodosius Forumu'nun ortasında, İmparator I. Theodosius onuruna dikilmiş olan sütun. Tepesinde I. Theodosius'un heykeli vardı ve sütun imparatorun kazandığı savaşların kabartma tasvirleri ile süslüydü. 40-50 metre yüksekliğinde olması gerekir. 16. yüzyıl başlarında kaybolmuştur. Bugün bazı parçaları Beyazıt Hamamı'nda devşirme malzeme olarak görülebilir.

III. Alexios, Makedonya'ya kaçmıştı ve kendini burada güvende zannederken, Boniface'ın eline düştü. Boniface onu önce Selanik'te hapsetti sonra da İtalya'ya yolladı ama Alexios buradan da kaçarak Anadolu'ya geçti. Anadolu'da yardım istediği kişi ise, Konya'da Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev oldu. Gıyaseddin'i kandırarak damadı Laskaris'le savaştırdı ancak bu savaşta Gıyaseddin Keyhüsrev hayatını kaybetti, Alexios da esir düştü. Artık kaçınılmaz son onu da beklemekteydi: Gözlerine mil çekildi ve İznik'te bir manastıra kapatıldı.

Beyazıt Hamamı'nda, Theodosios döneminden kalan devşirme malzeme

Geçtiğimiz yüzyılın başından Belçika'da bir et suyu firması ürün promosyonu. Kral Baudouin, Belçika tarihinin önemli bir figürü, hatta İstanbul'u alan kişi olarak gösterilmiş. Bu arada 1204 yılı İstanbul'unu çizen ve adı bilinmeyen ressam kiliselere çan kulesi diye minare eklemeyi de unutmamış.

Henri, Theodoros Laskaris ile savaşırken Kral Baudouin'in daha büyük dertleri vardı. Bizanslılar Bulgar Kralı ile anlaşmışlar ve Batı Trakya'daki Didymoteikhon Kalesi'ni işgal etmişler ve buradaki Frankları öldürmüşlerdi. Kurtulabilen çok az Frank o zaman Venediklilere ait Edirne'ye gitmiş, ancak Edirne'deki Bizanslılar da ayaklanma çıkartmışlardı. Edirne'deki Venedikliler de Çorlu'ya kaçıp, oradaki Frank Dükü Guillaume de Blanvel'e sığınınca Baudouin Edirne'ye sefer düzenlemeye karar verdi.

14 Nisan 1205 tarihinde Baudouin komutasındaki Haçlılar, Bizanslılarla anlaşmış olan Bulgar Kralı Ionnitsa Kaloyan ile karşılaştılar. Bizanslıların da yardımı ile savaşı kazanan Bulgarlar Frank ordusunu büyük ölçüde yok ettiği gibi, Baudouin'i de esir aldılar. Baudouin artık İstanbul'a hiçbir zaman dönemeyecek ve hapis olduğu kulede ölecektir. Bu yenilgi, bazı Haçlılar için de

travmatik olmuş, her şeyin bittiğini düşünen büyük bir grup, Venedik gemileri ile Avrupa'ya dönmüştür.

Baudouin'in ölümünü Niketas Khoniates şöyle anlatır:

"İskit savaşında esir edilip zincire vuruldu ve uzun süre Ternovos'ta[19] kapatıldı. Aspiates'in taraf değiştirmesi yüzünden Ionnitsa Latinlere karşı çok büyük kızgınlık duydu. Bu kızgınlığı gittikçe arttı ve adeta onu deli etti. Bu sebepten talihsiz adamı hapishaneden çıkarttı ve ayaklarının dizlerinin altından, ellerinin dirseklerinden koparılmasını emretti. Sonra onu baş aşağı bir uçuruma attırdı. Baudouin'in ölümle savaşı üç gün sürdü. Üç gün orada hayatı acılar içinde ve sefil bir halde bitene kadar kuşlara yem oldu."

Kaderin bir cilvesi olarak, ordu İstanbul'a döndüğünde de Dandolo hastandı ve öldü; cesedi Ayasofya Kilisesi'ne gömüldü. Yeni seçilecek duka, Pietro Ziani, Dandolo gibi olmayacak ve Venedik'in merkezi otoritesini güçlendirecekti. İstanbul'daki Venedik yöneticisi podesta ona kesinlikle bağlı olacak hatta artık podesta seçimi de İstanbul'da değil Venedik'te olacaktı.

Bu arada, yeni bir imparator seçmek için, Baudouin'in kesin ölüm haberini bekleyen Latin baronları Baudouin'in kötü haberlerinin gelmesi üzerine, kardeşi Henri'yi kral seçmeye karar verdiler ve İstanbul'a çağırdılar. Ancak Venediklilerin bir şartı vardı. Bu ilginç şartı Robert de Clari'den okuyalım:

"Venedik dukası ile Venedikliler, Henri'nin imparator olmasını istediklerini anlayınca, Hz. Meryem tasvirini vermezlerse buna razı olmayacaklarını bildirdiler. Bu tasvir fevkalade kıymetliydi. Üzerinde, baştan başa, çok kıymetli mücevherler vardı.

19. Tırnova

Rumlar bunun Hz. Meryem'e ait ilk tasvir olduğunu söylüyorlardı. Rumların bu tasvire öyle bir imanları vardı ki, onu her şeyden üstün tutuyorlardı. Tasviri her salı günü dini alaya götürüyorlardı. Rumlar tasvire tapınıyor ve ona büyük bağışlarda bulunuyorlardı. Venedikliler, Henri'nin imparator olmasına ancak bu tasvir kendilerine verilirse razı olacaklardı. Tasvir Venediklilere verildi. Bundan sonra Henri imparatorluk tacını giydi."

Ellerini iki yana doğru açmış
Hz. Meryem figürlü Latin Krallığı parası

20 Ağustos 1206'da Ayasofya'da törenle taç giyen Henri'nin krallığı hep savaşlarla geçmişti. Daha tacını giyer giymez Bulgar seferine çıkan Henri, daha sonra da Bulgar Kralı Kaloyan ile ittifak yapan İznik Bizans İmparatorluğu ile uğraşmak zorunda kalmıştır. Henri aynı zamanda Theodoros Laskaris tarafından kuşatılan Kyzikos[20] ve Nicomedia[21] şehirlerini de kurtarmıştır.

20. Bandırma-Erdek arasındaki antik şehir
21. İzmit

1207 ilkbaharında Bulgarların Edirne'yi kuşatması ile yeniden buraya sefer düzenleyen Henri, Bulgar Kralı Kaloyan'ın kendi adamlarından biri tarafından öldürülmesi ile rahatlamış, taht kavgasına düşen Bulgarlara bir sefer daha düzenleyerek topraklarını genişletmiştir. Henri, 1210'da Kaloyan'ın kızı Maria ile evlenerek Bulgarlarla barışı da sağlamıştır.

Boniface'ın Bulgarlara karşı savaşırken savaş meydanındaki ölümünden sonra ayaklanan Selanik üzerine yürüyen Henri, 2 Mayıs 1210 tarihinde Selanik'i Latin İmparatorluğu'na bağladı. Aynı yıl, Epir Despotu I. Mihail'in Selanik'e saldırması ile yeniden buraya gelen Henri Mihail'i de yenerek Epir Despotluğu'nu da kendine bağladı.

Henri'nin dönemi kuşkusuz İstanbul'daki Latin Krallığı'nın da en parlak dönemi idi. Bazıları tarafından *"Yeni Fransa"* diye adlandırılan krallık sınırlarını genişletmiş ve belli ölçüde istikrara ulaşmıştı.

Henri, o dönemde Boukoleon Sarayı sadece önemli seremonilerde kullanıldığından, Ayvansaray'daki Blakhernai Sarayı'nda oturmaktaydı. Baronları ise, şehir dışında arazileri olmasına rağmen, çevredeki saray benzeri villaları almışlardı; bunların çoğunun sahibi şehri terk etmişti.

Henri zamanında saray çevresi nasıldı çok bilemiyoruz ancak şövalyelik törenleri ya da turnuvalar mutlaka vardı. Boniface zamanında Selanik'te, derebeyi şatolarında olduğu gibi, trubadurlar, oyuncular vardı ama İstanbul buna zıt olarak çok daha askeri bir yerdi, daha çok bir Haçlı şehri gibiydi ve kadınlara çok yer yoktu.

Bu arada Bizans halkı üzerinde dini baskılar devam ediyordu. 1217 doğumlu tarihçi Georgios Akropolites'in aktardığı olay bu konuda bir fikir vermektedir:

"Bu Henri'nin İstanbul'da imparator olduğu sırada, Papa Kentlerin Sultanı'na, Latinlerin Legato dedikleri türden bir başpapaz yolladı; bu kişinin adı Pegalios idi ve giyiminde Papa'nın bütün belirleyici simgelerini taşıyordu; erguvan renkli sandallar, giysilerinin ve keza atındaki eyerin ve dizginlerin rengi aynı idi. Ancak sert ve kibirli bir huyu vardı ve İstanbullulara çok kötülüğü dokundu. Ve bunun nedeni basitti, herkesi Eski Roma'daki kiliseye bağımlı olsunlar diye baskı altında tutuyordu. Bu yüzden keşişlerle papazları hapsettiler ve bütün kiliseleri [bunlarda Ortodoks usulüne göre ayin yapıldığı için] kapattılar. [Halkın] iki seçeneği vardı; ya Papa'yı kendilerinin din adamlarının başı diye tanıyacaklardı ve ayinler sırasında onun adını anacaklardı ya da böyle yapmayacaklar ve ölümle cezalandırılacaklardı. Bu hal İstanbulluları pek sıkıntıya soktu ve en çok da eşrafı; bunlar İmparator Henri'ye gittiler ve ona şöyle dediler: '[Latinlerden] ayrı bir millet olan ve başka başpapazları bulunan bizler, bedenlerimizi –ama içimizi ve ruhlarımızı değil– yönetecek erk bakımından sana boyun eğmiş bulunmaktayız. Görevimiz savaşta senin için çarpışmaktır ama inancımızı ve dinimizi bırakmamız kesinlikle olanaksızdır. O nedenle bizi bu beladan kurtar ya da bizi kendi soydaşlarımızın yanına sığınmakta özgür bırak.' İşte bunları ona dediler ve o da bunca iyi ve yiğit adamı yitirmek istemediğinden, daha önce söz edilen Legato'nun buyruğuna rağmen, kiliseleri açtırdı, hapsedilmiş bulunan bütün keşişlerle papazları özgür bıraktırdı ve İstanbul'a huzuru yeniden yerleştirdi. Ama kesişlerden birçoğu tez davrandılar ve [İznik'i başkent edinmiş] İmparator Theodoros'a sığındılar; o da bunlara, dünyadan el etek çekmişlik yaşamını sürdürmeleri için manastırlar verilmesini buyurdu."

Gerçekten de Henri'nin yönetimi altında Bizanslılar biraz olsun rahat edebilmişlerdi, bazı soylu Bizanslılar devlette yönetimde

görev almış, rahipler daha rahat ibadetlerini sürdürmüştü. Batı'da da Henri her zaman iyi bir hükümdar olarak tanınmıştı. Renier de Saint-Jacques (Reinerus Sancti Jacobi), Saint-Jacques Manastırı yıllıklarında Henri'den söz ederken *"Rum memleketini mutluluk içinde ve dirayetle yönetti"* diye yazmıştır. Henri aynı zamanda entelektüel hayatın da biraz canlanmasını sağladı, elyazması kitaplar incelendi, minyatürler Avrupa'ya yayıldı ve İstanbul'da birçok yerde fresk çalışmaları başladı.

Henri'nin portresi ve mührü

11 Haziran 1216'da Latin Kralı Henri aniden öldüğünde[22] kaybedilen toprakları geri almış ve civar krallıkları kendine vasal edinmiş bir krallık vardı ancak en önemli sorun Henri'nin kendinden sonra gelecek olan vârisi tayin etmemiş olması idi.

Bu sorunu çözmek için toplanan baronlar krallığı, Baudouin ve Henri'nin kız kardeşi Yolande'nin kocası Pierre de Courtenay'a teklif ettiler. Pierre, 9 Nisan 1217 tarihinde Roma'da taç giydi ancak İstanbul'a gelirken Arnavutluk'ta karaya çıktığında yakalanıp hapse atıldı ve orada öldü. Karısı Yolande ise denizyoluyla İstanbul'a devam ettiği için kurtuldu ve İstanbul'a gelir gelmez bir çocuk doğurdu.

Yolande Latin İmparatoriçesi olarak kabul edildi, Yolande ciddi bir şekilde yönetimi ele aldığında, ondan hemen sonra gelen Philippe Mouskes gibi tarihçiler, onun "bilge ve sert" olduğunu yazmıştır. Yolande'nin en büyük başarısı Bulgarlar ve İznik İmparatorluğu ile barış yapmasıdır.

Ancak Yolande 17 Aralık 1219'da ölünce krallığın vârisi oğlu Robert oldu. Robert Fransa'da idi ve o gelene kadar genç şövalyeler Geoffroy de Merry, Narjot de Toucy'den[23] oluşan bir naipler koleji ülkeyi yönetti.

25 Mart 1221'de Yolande'nin oğlu Robert de Courtenay imparatorluk tacının sahibi oldu. Robert'in ilk yaptığı işlerden biri kendinden önce gelen Baudouin, Henri ve Yolande'nin Venedik ile yaptığı anlaşmalara saygılı kalacağını bildirmesi oldu.

Theodoros Laskaris'in kızı ile evli olan Robert, İznik Bizans İmparatorluğu ile önceleri iyi geçindi. Bu sakin dönem uzun

22. Henri o kadar aniden ölmüştü ki Philippe Mouskes ya da Jean le Long gibi dönem tarihçileri onun zehirlendiğini, hatta karısı tarafından zehirlendiğini yazmışlardı.

23. Narjot de Toucy, Fransız Kralı'nın kız kardeşi Agnès de France ile önemli bir Bizans generali olan Theodore Branas'ın oğullarıdır. Tam bir Frank Şövalyesi gibi yetişmiştir. Agnès de France'ın yaşamöyküsü ektedir.

sürmedi ve 1224'te İmparator III. Ioannes Vatatzes ile savaşa girdi. Aslında savaş Vatatzes'in tahta çıkmasından sonra isyan eden Laskaris'lerin Robert'ten yardım istemesiyle çıkmıştı ve Latin Krallığı için zamansız bir saldırı idi. Ordular, bugünkü Kuş Gölü civarında Poimanenon'da, Başmelek Mikail Kilisesi yakınında karşılaştıkları için bu olay tarihe "Poimanenon Muharebesi" olarak geçti... Savaşın sonunda III. Ioannes kesin bir zafer elde etti; alınan esirler arasında, kör edilen iki Laskaris kardeş de vardı. Bu savaş sonrasında Latin Krallığı Anadolu'daki toprakların çok büyük bölümünü kaybetti.

Robert, daha sonra yaptığı büyük bir hatanın kurbanı olacak ve tacını kaybedecekti. Bu olay Baudouin d'Avernes derlemesinde şöyle anlatılır:

"Ama İmparator Robert barış zamanında büyük bir günah işledi. Konstantinopolis'te bir hanım vardı; Baudouin de Neuville adında Artois'lı bir şövalyenin kızıydı. İmparator Robert onu o kadar sevdi ki, Laskaris'in kızıyla olan evliliğini bozdu. Gizlice bu hanımla evlendi ve onu yanına, sarayına yerleştirdi, kızın annesi olan hanımı da saraya yerleştirdi. Konstantinopolis'teki Fransızlar bu işi öğrenince çok sızlandılar ve şaşkına döndüler, çünkü imparator yapması gereken işi düşünmüyordu. Toplandılar, birlikte karar verdiler ve imparatorun odasına gittiler. Orada hanımın annesini alıp boğdular ve hanımın da burnunu ve dudaklarını kestiler ve sonra çıkıp gittiler. İmparator adamlarının kendisine verdikleri utancı görünce, o ülkede daha fazla kalmak istemedi ve bir kadırgaya binip Roma'ya gitti."

16. yüzyılda Guillaume Rouille tarafından yayımlanan "Promptuarii Iconum Insigniorum"dan Robert de Courtenay

Robert, Papa'ya çıkıp şikâyetçi oldu; Papa onu sakinleştirdi. Görüşmeden sonra Robert Papa'nın tavsiyesi üzerine İstanbul'a dönmek için yola çıktı. 1228 yılının Ocak ayında, daha İstanbul'a varamadan, Mora'da kız kardeşinin yanında hastalanarak öldü.

Robert'in ölümü ile Latin Krallığı tahtı yine boş kalmıştı. Baronlar önce, Robert'in, Theodore Laskaris ile evli olan kız kardeşi Marie'nin tahta çıkmasını uygun buldu. Ancak Marie bu karardan birkaç ay sonra ölünce taht yine sahipsiz kaldı. Tahta geçmesi düşünülen aday, krallığın başına saray naibi olarak yeniden Narjot de Toucy, Cæsar unvanı alarak tahta geçti. Narjot de Toucy ilk iş olarak ticaret yollarını sağlamlaştırdı ve Türkler ile anlaşma yoluna gitti.

Bu arada bir heyet de İtalya'ya eski Kudüs kralı Jean de Brienne ile görüşmeye gitti. Jean de Brienne Champagne bölgesi kontlarındandı ve genç yaşta şövalye olup turnuvalarda

büyük başarılar göstermişti. Dördüncü Haçlı Seferi'ne katılıp İstanbul'un alınmasında rol oynadığı da söylenmektedir ama kesin bir bilgi yoktur. Gelmişse de hemen geri gönmüş olmalıdır. Jean de Brienne 3 Eylül 1210'da Kudüs'e gitmiş ve burada Kraliçe Maria de Monferrat ile evlenerek 13 Ekim 1210'da Kudüs Kralı[24] olmuştur. Krallığı Müslümanlarla olduğu kadar Tapınak Şövalyeleri ile de çekişmeli geçmiştir.

Papa III. Innocentius, 1215 yılında yeni bir Haçlı seferi ilan edince Jean de Brienne de Beşinci Haçlı Seferi'ne destek vermiş ve onlarla beraber çarpışmıştır. Beşinci Haçlı Seferi yenilgi ile sonuçlanınca, tekrar Akka'ya dönen Jean de Brienne bir ara Avrupa'ya gitmiş ve yardım da aramıştır. Bu arada adı bir dizi evlilik skandallarına karışan Jean de Brienne, Alman İmparatoru Friedrich'in de baskısıyla krallığı bıraktı ve Avrupa'ya kesin dönmüş oldu.

İşte İstanbul'dan giden heyet, Jean de Brienne'i İtalya'da buldu ve İstanbul'a Latin Krallığı'nın başına geçmesi için çağırdı. Jean de Brienne için zor bir karardı kuşkusuz, sonunda birtakım şartlarla kral olmaya razı olacağını söyledi. Bu şartları 13. yüzyıldan günümüze ulaşan *Ernoul Kroniği* bütün ayrıntıları ile yazmıştır:

> *"Kral Jean, ülkenin muhtaç halini gördüğünden ve Papa çok üstelediğinden bir koşulla gitmeyi kabul etti. Ülkenin şövalyeleri kabul eder, Papa da onaylarsa, çocuk imparator, Jean'ın İspanyol karısından doğma kızlarından birisiyle evlenecek ve kraliçe yapacaktı. Ayrıca imparator kızıyla evlendikten sonra Jean'ın vesayetinde olacak, onun üzerinde başka bir yetkili bulunmayacaktı. Ülkenin tüm şövalyeleri kendisine*

24. Kudüs Krallığı denilince, o tarihlerde Kudüs'ü içine almadığı unutulmamalıdır. Haçlılar 2 Ekim 1187'de Kudüs'ü kaybettikten sonra da Kudüs Krallığı yaşamış ve merkezi Akka olmuştu.

ömür boyu bağlılık yemini edecek, imparatorun atalarının sahip olduğu tüm topraklarda geri zapt ettiği tüm topraklar imparatora ait olacaktı. Eğer imparatorun atalarına ait olmayan bir ülke fethederse, bunlar vârislerine ait olacak ve imparator buna riayet edecekti."

Heyet İstanbul'a geri döndüğünde, İstanbul'daki baronlar bu koşulları kabul ettiler ve Jean'ı İstanbul'a çağırdılar. Jean Papa'ya giderek bu konu hakkında onay aldı, hatta Papa ona kendi hazinesinden para da verdi. Jean Venedik üzerinden İstanbul'a geldiğinde çok iyi karşılandı ve hemen kızıyla çocuk imparator Baudouin'i evlendirdi ve ikisine de taç giydirdi. Böylece Ayasofya bu kez de, 1231 yılının sonbaharında, Jean de Brienne'in taç giyme törenine şahit oldu.

Bu ara dönem Latin Krallığı için çok hoş geçmemişti. Latinlerin elinde olan Selanik Krallığı, Epir Despotluğu tarafından 1224'te ele geçirilmişti ancak 1230'da Epir bölgesinin Bulgarların eline geçmesi Latin Krallığı'nı büyük tehlikeye sokacak bir durum yaratmıştı. Bu arada Anadolu'da İznik İmparatorluğu gittikçe kuvvetleniyordu.

Jean de Brienne'in krallığı İznik Bizans İmparatorluğu ile savaş halinde geçti ve Latin Krallığı Anadolu'da sürekli toprak kaybetti. En sonraki kuşatmayı ise Jean ancak Papa'nın takviye kuvvet yollaması ile atlatabildi.

Jean 1237 yılının Mart ayında öldü. Nerede öldüğü ve gömüldüğü çeşitli tarihçiler tarafından farklı şekillerde anlatılır. 1260'larda Champagne bölgesinden bir yazar tarafından yazılan *Récits d'un Ménestrel de Reims* adlı kronikte Jean de Brienne'in İstanbul'da öldüğü ve Ayasofya'ya gömüldüğü anlatılır. Bir başka görüş de Jean'ın hayatının son dönemlerinde iyi bir Fransisken olduğu için Galata'daki Fransisken kilisesine

gömüldüğü yolundadır. Son bir teori de İtalya'da Fransisken manastırına gömüldüğü yönündedir.

Jean de Brienne'den sonra imparator olması gereken kişi II. Baudouin'dir ancak Baudouin İstanbul'da değildir. Avrupa'ya gitmiş ve yardım aramaktadır. Önce Anseau de Cayeux naip olarak krallığı yönetmeye başlar. Bu arada İznik İmparatorluğu şehri sıkıştırmaktadır. Herkes Baudouin'in yardım ile dönmesini beklemektedir. Aradan uzun zaman geçmekte ve krallık zor duruma düşmektedir.

1238 yılı sonunda Narjot de Tourcy yeniden naip olarak ülkeyi yönetmeye başlamıştır.

Aradan geçen zaman sonunda, Baudouin sonunda kuvvetlerle İstanbul'a gelmiş ve 1240 yılının Paskalya'sı civarı taç giymiştir.

II. Baudouin'in mührü

Baudouin'in nesli artık farklı bir nesildir. Bu nesil Avrupa'yı görmeden İstanbul'da doğan bir nesildir. Baudouin de gerçek bir *porphyrogenitos*'tur (πορφυρογέννητος) yani imparatorluk sarayında porfir odada doğmuştur ve gerçek vâristir.

II. Baudouin'in dönemi talihsiz bir dönem olarak kayıtlara geçer, krallık Anadolu'daki bütün topraklarını kaybetmiş ve İstanbul ve civarına sıkışmıştır; krallığın başında da İznik Bizans İmparatorluğu gibi büyük bir tehlike vardır ve üstüne üstlük hazinede para yoktur. Baudouin'in getirdiği ordu para olmadığı için dağılmıştır. Baudouin borçlanmak için Kutsal Emanetler'den Hz. İsa'nın başına konan dikenli tacı bu dönem rehin bırakmış ve sonunda Saint-Louis'ye kaptırmıştır.

Bu zorlu koşullarda kral olan II. Baudouin, İznik İmparatorluğu'na ve Bulgarlara karşı savaşmak zorunda kalmıştır. Çeşitli ittifaklar ve Avrupa'dan yardım arayışları ile durumu kurtarmaya çalışan Baudouin'in kaçınılmaz sonu geciktirme çalışmaları 1250'lerin sonuna kadar sürmüştür. Baudouin 1248'de eli boş bir şekilde Avrupa'dan döndüğünde Latin Krallığı o kadar parasızdır ki, sarayın çatısındaki[25] kurşun kaplamaları satmak zorunda kalırlar.

Bu arada Anadolu'da da değişiklikler olmuş, Laskaris ailesi krallıktan çekilince İznik İmparatorluğu'nun başına Mikael Paleologos geçmiştir.

Mikael Paleologos, İstanbul'u geri almanın hesaplarını yapmakta ve şehre devamlı devriye kuvvetler göndermektedir. Mikael Paleologos, bizzat 1260 yılında İstanbul'a bir sefere çıkmış ancak kuvvetleri bu işi başarmaya yetmediği için bir sonuç elde edemeden dönmek zorunda kalmıştır.

25. Millingen (1912) buranın saray değil Pantokrator Manastırı olduğunu söyler. Millingen'e göre II. Baudouin, Büyük Saray ve Blakhernai Sarayı'nı tamir ettiremediği için buraya geçmiştir.

Bir gün, Alexios Strategopoulos komutasındaki bir birlik İstanbul yakınlarında iken hiç beklenmedik bir olay olur.

Bu ilginç olayın nasıl olduğunu da tarihçi Georgios Akropolites'ten okuyalım:

"Böylece kent erkeksiz kaldı ve sözde imparator olan kişinin, Baudouin'in kadınlarıyla, yavru yaştaki çocukları tarafından, az sayıda diğer erkeklerle, bekçiliği edilir hale düştü.

İşte böylece, birdenbire bir gece vakti Alexios Strategopoulos geldi ve İstanbul'a yaklaştı. Yanındaki erlerden bazıları İstanbullu olduğu ve kenti çok iyi bildikleri için, onlara sorduğunda, surda bir delik bulunduğunu ve oradan ağır silah donanımlı bir piyadenin geçebileceğini öğrendi ve bu nedenle hiç gecikmeden girişimi başlattı. Böylece, o delikten önce bir adam, arkasından diğeri geçtiler ve bu suretle yaklaşık on beş kişi yahut daha fazlası kentin içine girdi. Sur üzerinde nöbetçilerden biri bulunduğu için birkaç adam oraya tırmandıktan sonra onu ayaklarından tutup aşağıya attılar; [içeri giren askerlerin] diğerleri ise baltalar alıp kapı arkalarındaki kol sürgüleri kırdılar ve böylece ordu serbestçe içeri girebildi. İşte bu yoldan, Kaisar Strategopoulos kente girdi ve onun yanında bulunan bütün İskitlerle Rumlar da; çünkü onun ordusu bunlardan oluşuyordu O zaman içeride bulunanlar baskına uğradılar ve her biri kendini kurtarmaya baktı. Bunlardan kimi manastıra gitti ve ölümden kurtulmak için keşiş giysilerine büründü, kadınlar ise surların kovuklarında ve karanlık, gizli dehlizlere sinip saklandılar. Beri yandan, kentin hükümdarı Baudouin, Büyük Saray'a sığındı."

Bu arada Kefken'den dönmekte olan Latin ordusu da İstanbul'a yaklaşmaya başlamıştı. Latin ordusu Arnavutköy'e

Başmelek Mikail Kilisesi'ne geldiğinde olan biteni öğrendi. Tek çare İstanbul'a saldırmaktı ancak Bizans ordusu sahildeki Venedik ve Latin evlerini ateşe verdi; artık yapacak bir şey yoktu. Yürüyerek Büyük Saray'a kaçan Baudouin burada bir Venedik gemisi ile anlaştı ve güçbela Büyük Saray'a yanaştırılan bir kadırga ile canını kurtarabildi. Kalan Latinler de şehri kurtarmak yerine canlarını kurtarmayı tercih ettiler ve Venedik gemileri ile kaçtılar. Böylece 15 Temmuz 1261'de şehir yeniden Bizanslıların eline geçti.

Bütün bunlar olurken imparator, Meteorion'da[26] her şeyden habersiz uyuyordu. Kız kardeşi hemen odasına girerek onu uyandırdı. İmparator önce inanamadı ama hemen yol hazırlıklarına başladı ve yola çıktı. İmparator, Balıkesir yakınlarında iken, İstanbul'dan, Baudouin'in kaçarken bıraktığı imparatorluk alametleri imparatora ulaştı. Bunlar, Latin usulü, incilerle bezenmiş ve üzerinde kırmızı bir taş olan imparatorluk asası, kırmızı ayakkabılar ve kınının üzerine kırmızı bir ipek geçirilmiş bir kılıç idi. Böylece Mikael Paleologos hem imparatorluk alametlerini almış oldu hem de askerleri İstanbul'un geri alındığına inandılar.

İmparator, 13 Ağustos'ta İstanbul'a vardığında önce bugünkü Eyüp'te bulunan Kosmidion'da kaldı ve 15 Ağustos[27] sabahı Altın Kapı'dan dini bir törenle, Meryem ikonası eşliğinde İstanbul'a girdi. Ayasofya'da Patrik Arsenios ona ve karısına taç giydirdi ve Mikael Paleologos dua ettikten sonra, Büyük Saray'a geçti.

Tarihçi Georgios Akropolites bu olayı anlatırken, *"O zaman bütün Rum halk coştu ve sevinçten uçmayan ve sevinmeyen tek kişi bile olmadı ve olup bitenlerin beklenmezliği ve aşırı mutluluk*

26. Akhisar yakınları

27. 15 Ağustos Ortodokslar için Hz. Meryem'in ölüm günüdür ve Meryem Yortusu olarak törenler yapılır. Katolikler için ise bu tarih, Meryem'in Göğe Çıkışı (Assumptio Beatæ Mariæ Virginis) olarak kutlanır.

vericiliği sebebiyle, neredeyse bu hallerin gerçek olduğuna az kalsın inanmayacaklardı" demektedir.

İstanbul yine Bizans'ın eline geçmişti ama artık imparatorluk can çekişiyordu. Ticaret hayatı sönmüş, bütün zenginlik yağmalanmış, küçülen ekonomi ile birlikte sınırların içinde bulunduğu tehlikeyi bertaraf edecek orduyu besleyecek kaynak kalmamıştı. Venedikliler bütün ticareti ele geçirmiş ve sömürmüş, Bizanslı tüccarlar mallarını ve işlerini kaybedip sefalete düşmüşler ya da İstanbul'u terk etmişlerdi.

Saraylar oturulacak halde değildi. Sarayların para edecek her yeri sökülmüş, işgal sırasında tahrip olan surları tamir edilmemiş, üstüne üstlük içinde yakılan mumlar ve ısınmak için yakılan ateş yüzünden her tarafları is olmuştu, her yer pislik içinde idi.

Kiliseler perişan, ibadet edilemeyecek durumdaydı. Kiliselerin bir bölümünün halini Harris (2020) şöyle anlatmaktadır:

> *"Latin dönemi geneli itibarı ile bir çürüme ve tahribat dönemi idi. Dini ayinlerde Batı Kilisesi, Bizans İmparatorluğu'ndaki Ortodoks Kilisesi'nden farklı bir dil kullandığı için bazen düşüncesizce değişiklikler yapılmıştı. Tapınak Şövalyeleri tarafından alınan Aziz Sampson Hastanesi şapeli içindeki İkonostaz alınmış, bir rivayete göre, hastalara tahsis edilen tuvaletin üstünü kapatmak için kullanılmıştı. Latinler tarafından el konulmayan kiliselerin durumu daha kötüydü, zira bunlar çatılarındaki kurşun levhalar satılmak için seçilip yağmaya maruz kalmıştı. Bu kiliseler artık bir çatıları olmadığı, diğerleri de muhtemelen rutin bakım ve tamirat yapılmadığı için kaçınılmaz olarak harabeye dönmüşlerdi. Hebdomon'daki Aziz Ioannes Theologos Kilisesi 1260 yılında o kadar kötü bir durumdaydı ki bir ahır olarak kullanılmaktaydı. Latinlere*

ait kiliseler de cemaatlerinin sayısı azaldığında benzer şekilde zarar gördü. Venediklilerin San Marco Kilisesi 1250'li yıllar civarında terk edilmişti."

İmparatorluk yeniden toparlanmaya başlayacaktı ama İstanbul'u yeniden imar edecek, eski durumuna getirecek para yoktu; daha 1204 yangınından kalma yıkıntılar, vahşice tahrip edilmiş binalar ve yakacak odun için yok edilmiş yapılar onarım için büyük bir servet gerektirdiğinden bu şekilde bırakıldılar. Fatih yaklaşık iki yüz sene sonra şehre girdiğinde şehri böyle bulacak ve İstanbul Osmanlı dönemine kadar hiçbir zaman bu yıkımın izlerini atmamış olacaktı.

Latinlerin elinden kurtarılan Bizans İmparatorluğu'nun yeniden kurulması anısına Mikael Paleologos tarafından bastırılan bir sikke

Bu arada Latinlerden kalan bütün izler de siliniyor, halkın büyük nefreti onlardan kalan her bir anıyı yok ederek ortaya çıkıyordu. Bu nefret hiçbir zaman bitmeyecek ve *"Kardinal külahı görmektense Türk sarığı görmeyi yeğlerim"* benzeri sözler yerleşecekti.

Bu arada, İstanbul'da kurulmuş olan Latin Patrikhanesi'ne de gerek kalmamıştı. Son Latin patriği Pantaleone Giustinian Batı'ya kaçmak zorunda kalmıştı ama yine de patriklik devam etti. Bu patrikliğin aynı zamanda Yunan toprakları üzerinde etkili olması istendi. Ortaçağdan sonra bir unvan olarak devam eden patrikhane, 1960'larda Ortodoks ve Katolik kiliselerinin yakınlaşmalarından sonra, 1964 yılında bu unvanın da kaldırılması ile tarihe karıştı.

Mikael Paleologos

BİZANS'IN İZNİK DÖNEMİ

İznik, kökeni prehistorik zamanlara kadar giden bir yerleşim yeridir. Civarlarındaki höyükler bölgedeki yerleşimin eskiliği hakkında fikir vermektedir.

İznik Gölü'nün İlkçağ'daki adının Helikore, gölün de adının Askania olduğu bilinmektedir. Homeros'un "bereketli Askania ili" diye anlattığı İznik civarının Frigyalılar ve Mysialılar tarafından iskân edildiği de bilinmektedir.

Helenistik krallıklar döneminde, İskender'in komutanlarından Antigonos burada bir şehir kurmuş ve adı Antigoneia olarak tarihe geçmiştir. Antigonos'un MÖ 301 yılında Lysimakhos'a yenilmesi üzerine, şehir, Lysimakhos'un karısının da adı olduğu rivayet edilen, Zafer Tanrıçası Nike'nin adını almış ve Nikaia/Nicæa olarak anılmaya başlamış, Selçuklular zamanında devşirilen İznik adını alana kadar bu isim kullanılmıştır.

İznik Antikçağ boyunca her dönem önemli olmuş ve ünlü isimler de yetiştirmiştir. Hıristiyanlık döneminde ise İznik konsiller ile tanınmış, bugünkü Hıristiyanlığa giden yolda önemli kararlar bu konsillerde alınmıştır.

Bu çalışmada, İznik, Latin işgali sırasında İstanbul'un yerini alıp, Bizans'ın başkenti olması bağlamında incelenecektir.

İznik Bizans'a bağlı iken, Bizans içindeki taht kavgalarından yararlanan ve bu Anadolu'nun batısına ilerleyebilmiş olan Kutalmışoğlu Süleyman Şah, Nicæa'yı 1080 yılında Selçuklu Devleti'nin başkenti yapmıştı. İmparator Alexios Comnenos ancak ona haraç vererek ilerlemesini durdurmuş ve bugünkü Dragos'u sınır alarak İstanbul'a yaklaşmasını engellemiştir. Süleyman Şah'ın ölümünden sonrası için kaynaklar yetersizdir ancak 1093 yılında I. Kılıç Arslan'ın İznik'te tahta çıktığını biliyoruz.

Haçlıların İznik'i kuşatması

Birinci Haçlı Seferi sırasında Haçlı ordusu, Godefroy De Bouillon'un komutanlığında 1097 yılının Mayıs ayında İznik'i kuşattığında, Kılıç Arslan, bu haberi, Malatya'yı kuşatma altında tutarken aldı. Hemen İznik'e hareket etti ancak Haçlılar karşısında yenilgiye uğradı. İznik'i savunan Türklerin yapabileceği

çok şey yoktu ve şehri 19 Haziran 1097'de Haçlılara teslim ettiler. Haçlı ordusu da şehri Bizans'a bıraktı. Böylece ikinci Bizans dönemi başlamış oldu.

Eyice (1988) bu durumu tartışmaya açmaktadır:

"Haçlılar, İznik'i alıp Bizanslılara bırakmış olmakla beraber, şehrin gerçekten kimin elinde olduğu tam anlaşılmaz. Belki bir süre daha Selçuklulardan burada kalanlar içinde yaşamış olabilirler. Fakat bu konu herhalde aydınlanması gereken bir problemdir. Haçlı seferinin başında olanlardan Alman İmparatoru III. Conrad, 17 Ekim 1147'de birlikleri ile İznik önüne gelmiş ve burada konaklayarak Fransa Kralı VII. Louis ile kasımın ilk günlerinde burada birleşmiştir."

Dördüncü Haçlı Seferi sırasında ise, İznik Haçlıların eline geçmiş ve İstanbul'u yağmalayıp Latin İmparatorluğu'nu kuran Haçlılardan Louis de Blois, İznik'te İznik Dukalığı'nı kurmuştu.

Ancak bu durum uzun sürmemiş ve İznik tekrar Bizans'ın eline geçmiş, hatta İstanbul'dan kaçan soyluların da sığınağı olmuştur. Bizans'ın saltanat soyundan gelen Theodoros Laskaris (Θεόδωρος Λάσκαρις) imparatorlukta hak iddia eden Constantinus'un ölümünü takiben burada imparatorluğunu ilan etmiştir.

Böylece İznik için yeni bir dönem başlamıştı: İznik Bizans İmparatorluğu ya da İznik İmparatorluğu (Βασίλειον τῆς Νίκαια).

1204-1261 arası İznik için gerçekten de farklı bir dönem olmuş, 57 yıl boyunca başkenti Latin işgali altında olan Bizans İmparatorluğu'nun yönetim merkezi olan İznik'te siyasi olayların yanında birçok imar faaliyeti de kentin çehresini değiştirmiştir.

Bizans bu dönemde İznik dışında büyük bir alana yayıldıysa da bu uzun sürmedi ve Haçlı kuvvetleri Manyas, Edremit ve İzmit'te Bizans kuvvetlerini yendiler ve Bizans'a sadece İznik ve Bursa çevresi kaldı.

Theodoros Laskaris, Bizans'ı İznik'te yaşatmaya çok kararlıydı. Edirne'ye kaçan Patrik X. Ioannes Kamateros, İznik'e gelme fikrini reddedince, Mikael Autoreinotos patrik seçilmiş ve Patrikhane İznik'te faaliyet göstermeye başlamış oldu. Patrikliğin ilk icraatlarından biri de 1208 yılında Thodoros Laskaris'e imparatorluk tacını giydirmek oldu.

İstanbul'un Haçlıların eline düşmesine neden olan III. Alexios ise Selçuklulara sığınmıştı. Theodoros Laskaris, Alexios'u Selçuklulardan isteyince, Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev, Alexios'u Bizans imparatoru olarak tanıdığını ve teslim etmeyeceğini söyledi. Bunun sonucunda çıkan Alaşehir Savaşı'nda, Gıyaseddin Keyhüsrev hayatını kaybederken, Alexios, esir edilerek İznik'e getirildi ve burada kör edilerek manastıra kapatıldı. Böylece bir devir kapanmış oluyordu.

Alaşehir Savaşı'nın sonrasında İznik İmparatorluğu ile Selçuklular arasında yapılan antlaşmanın en önemli özelliği iki tarafın da birbirinin sınırlarına saygı göstermesi koşulu idi; böylece İznik Bizans İmparatorluğu Selçukluların aldıkları toprakları tanımış oluyordu.

1220 yılında tahta çıkan Alaeddin Keykubat da bu anlaşmayı bozmamaya özen gösterdi. 1222'de Theodoros Laskaris'in ölümü, İznik'te taht kavgalarına da yol açtı. İmparator olan III. Ioannes Dukas Vatatzes, tahtını sağlamlaştırana kadar, Selçuklular değil ama Türkmenler Bizans topraklarına saldırıda bulunmuş, toprak kazanmışlardı. III. Ioannes, Türkmenlerle uğraşırken Selçuklular ile olan barışı her zaman korumuştur.

III. Ioannes Dukas Vatatzes sikkesi

1224 Poimanenon Savaşı'ndan sonra Anadolu'da özellikle Ege yönünde büyüyen İznik İmparatorluğu bölgede büyük bir güç olmuştu. İmparatorluk için gelişen en büyük tehlikelerden biri de Latinlerden Epir bölgesini alan Bulgarlardı. III. Ioannes 1235'te, Bulgar Çarı ile anlaşma yolunu seçti ve nüfuz alanını genişletmiş oldu.

Bu arada Anadolu'da bir başka güç kendini göstermekteydi. 1245'te Selçuklu Devleti Kösedağ Savaşı'nda yenilmiş ve Moğol orduları Anadolu'yu işgale başlamıştı. Selçukluların bu durumu, İznik İmparatorluğu'na daha rahat hareket etme şansı verdi ve daha da genişlemesini sağladı. 1248'de III. Ioannes'in Bulgarlar üzerindeki zaferi de imparatorluğu güçlendirdi.

III. Ioannes'in 1254'te ölümü ile tahta oğlu II. Theodoros geçti. Bulgar tehdidi altında geçen bir imparatorluğun ardından 1258'de II. Theodoros öldü ancak büyük bir sorun vardı: Yerine geçmesi gereken IV. Ioannes daha çocuk yaşta idi. Bu durumda Latin Krallığı'nda olduğu gibi naipler seçildi ve bunların başına da ünlü ve önemli bir aileden gelen Mikael Paleologos geçti. Ancak Mikael Paleologos, IV. Ioannes Laskaris'ten yakın zamanda kurtulacak ve gözlerini kör ederek zindana kapatacaktı.

İznik 1261 yılına kadar çok parlak bir dönem yaşadı. Burada Bizans imparatorları taç giymiş, eski ritüellerini uygulamış ve devletin varlığını burada sürdürmüşlerdir; Tarihe baktığımızda burada dört imparatorun taç giydiğini ve ritüelleri sürdürdüğünü görürüz. İmparatorlar, arada Kemalpaşa'da ikamet etseler de İznik çeşitli mimari ve sanat eserleriyle donatılarak güzelleştirildi. İznik doğumlu olan ve 1316 ile 1321 arasında Kariye Kilise ve Manastırı'nı görkemli bir biçimde restore eden Bizanslı şair ve nazır Theodoros Metokhites o dönem İznik şehri için "cennet bahçesi" nitelemesini kullanmıştır.

Mikael Paleologos'un 15 Ağustos 1261'de "Yeni Constantinus" olarak imparator olması ile İznik artık imparatorluk merkezi olmaktan çıkar ama önemli bir şehir olarak kalır.

İznik, Sultan Orhan Gazi (1326-1362) tarafından 1331 tarihinde Türklerin eline geçene kadar Bizans için önemini korumuştur.

Latin istilası sonrasında Bizans'ı yaşatan bir başka devlet de Trabzon Rum İmparatorluğu'dur. Aslında kurulmasının Latin istilası ile alakası olmasa da İstanbul'dan kaçıp buraya da sığınan birçok aile olmuştur.

Trabzon 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Selçukluların eline geçtiyse de, 1075 yılında burası Bizans tarafından alınmış ve Tekfur Theodoros Gabras (Θεόδωρος Γαβρᾶς) tarafından yönetilmiştir. Theodoros Gabras daha sonra bir savaşta Türkler tarafından öldürülmüş ve aziz ilan edilmiştir; her sene yortusu olan 2 Ekim gününde anılmaktadır.

→

Selçuklu yönetiminin Karadeniz üzerine daha az gitmesi Bizans'ın buradaki varlığını sürekli kılmış, İstanbul'un Haçlılar tarafından işgali sırasında kaçılacak güvenli bir yer olarak kalmasını sağlamıştır.

İmparatorluk içinde Komnenos ailesinin etkisi zayıflarken, İmparator Andronikos'un 1185 yılındaki ölümünü takiben Gürcistan'a kaçırılan torunları Alexios ve David Komnenos kardeşler, halaları Gürcü Kraliçesi Tamara sayesinde Gürcülerin desteğini de alarak 1204 yılının Nisan ayında Trabzon'da Rum İmparatorluğu'nu ilan etmişler ve Alexios, I. Alexios adı ile tahta geçmiştir. Komnenos soyundan gelmeleri nedeniyle halk da Alexios ve David'e destek vermiş ve kısa zamanda imparatorluğun sınırları genişlemiştir.

Trabzon Komnenos İmparatorluğu, İznik Laskaris İmparatorluğu ile de sürekli savaş halinde olmuş, bu durumun bir neticesi olarak Trabzon İmparatorluğu İznik İmparatorluğu'na karşı Latinler ile anlaşma yapmış, hatta David Komnenos Frank kuvvetleri ile İznik'e de saldırmıştır.

1224 yılında Selçuklulara tabi olan Trabzon Rum Devleti, 1243 yılında bir dönem Moğolların egemenliği altına girmiş, sonrasında da topraklarının büyük kısmını kaybederek Trabzon ve Giresun civarlarında hüküm sürmüştür. 1461 yılında ise Fatih Sultan Mehmet burayı Osmanlı topraklarına katmıştır.

İSTANBUL'DA LATİN İSTİLASI VE KRALLIĞI DÖNEMİNDEN KALANLAR

İstanbul'u işgal ettikleri kısa zaman zarfında, Latin istilacılardan çok şey kaldığı söylenemez.

Latin istilacıların Bizans binalarına yerleşmeleri ve parasız kalıp yeni bir eser meydana getirememeleri bunda en büyük etkendir. Ayrıca, Bizans halkının onlara olan nefreti, kalan az da olsa eserin yok edilmesine neden olmuştur.

Biz yine de kalan tek tük kalıntının peşine düşerek o günün anılarına bakabiliriz.

Latin istilasından kalan izlerin bulunduğu yerlerden biri Ayasofya'dır. Latin istilası boyunca burada kalan Haçlıların gerek sütunlara, gerek duvarlara izler bırakmaları bize o günler hakkında bilgi vermektedir.

Latin döneminden Ayasofya'da kalan izler dediğimizde hemen hemen herkesin aklına Dandolo'nun mezar taşı gelmektedir.

Ayasofya'da gördüğümüz Dandolo mezar taşının ise büyük olasılıkla, restorasyon sırasında bulunan orijinal bir mezar taşının üzerine Fossati tarafından "Henricus Dandolo" yazılmasıyla bugünkü yerine konduğu düşünülebilir. Zaten restorasyon öncesi kaynaklarda da bu kadar önemli bir buluntunun adı geçmemektedir.

Eyice de bu taşı benzer şekilde yorumlamaktadır:

"Dördüncü Haçlı Seferi'nin bir hatırası olarak gösterilen ufak bir kitabe de bulunmaktadır. Bu Ayasofya'nın güney tarafındaki yukarı kat galerisinde bir duvar dibinde yere döşenmiş küçük bir taştır. Üzerine Henricus Dandolo adı işlenmiştir. Söylentiye göre bu, İstanbul'un Latinler tarafından alınışından az sonra ölen ve Haçlıların Bizans'a karşı bu seferini kışkırtan Venedik dukasının mezarıdır. Ancak bu iddianın gerçek olmasına pek ihtimal verilemez. Şöyle ki, Latinlere karşı büyük bir düşmanlıkları olan Bizanslıların 1261'den sonra şehri geri aldıklarında Ayasofya gibi bir yerde can düşmanları Dandolo'nun mezarını ve kitabesini bırakmaları mümkün değildir. Diğer taraftan Sultan Abdülmecid döneminde 1847-1849 yılları arasında Ayasofya'da büyük restorasyon işleri yapan ve aslen İsviçreli olmakla beraber İtalyan İsviçresi'nden olduğundan İtalyan milliyetçisi olarak da tanınan mimar Gaspare Fossati bu kitabeyi bu restorasyon sırasında koydurmuş olmalıdır. Bugüne kadar orada durmasının da sebebi bundan ibarettir."

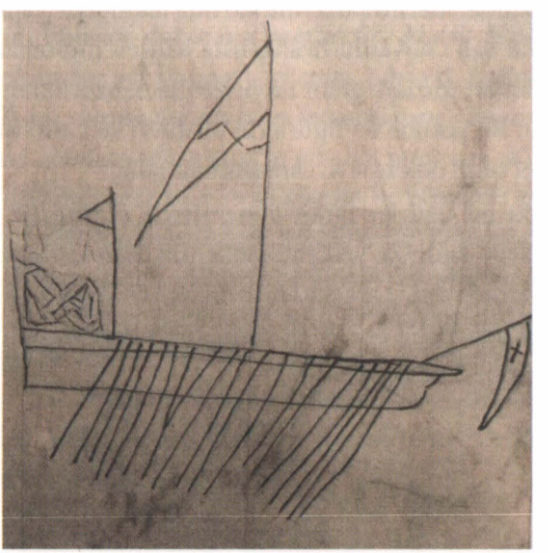

Ravenna'dan Dördüncü Haçlı Seferi sırasında sefere katılan gemi mozaikleri

Ayasofya'da ilk gözümüze çarpan kuşkusuz gemi tasvirleridir. Buradaki bazı gemi tasvirlerinin, özellikle de Ayasofya'nın üst galerisinde, mermer üzerine kazıma tekniğiyle yapılanların, Ravenna'da San Giovanni Evangelista Kilisesi'nin taban mozaiğinde bulunan mozaik gemi tasvirleri ile benzerlikleri oldukça önemlidir. Bu şekilde bu figürlerin tarihleri ve Latin istilası dönemine ait olup olmadıkları anlaşılmaktadır.

Tabii ki bu figürler farklı dönemlerde çizilmiştir ve gemi, sandal, kayık, kadırga, yelkenli-yelkensiz, kürekli-küreksiz gibi farklı tiplerdeki deniz araçları bu şekilde yer almaktadır. Bu tasvirler arasında, daha önceki dönemlere ait oldukları düşünülen Viking gemileri de mevcuttur.

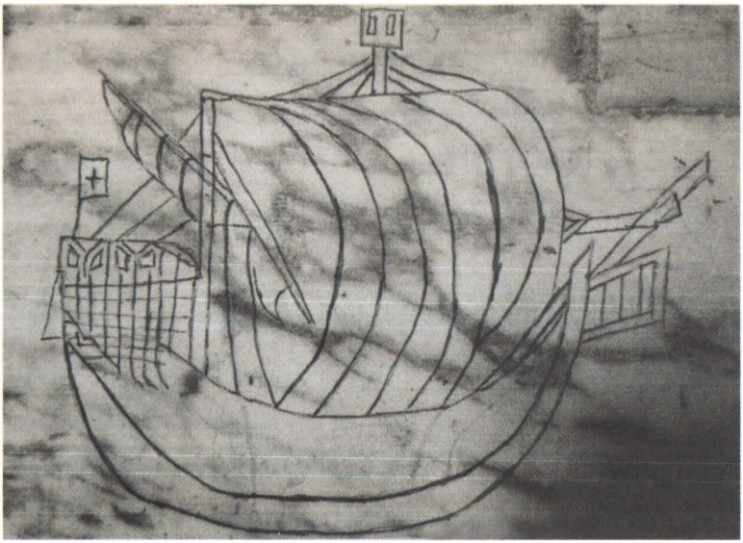

Ayasofya'dan gemi tasvirleri (Foto&Çizim: Selçuk Eracun)

Özdaş (2008), Ayasofya Müzesi'nde yapmış olduğu çalışmalarda buldukları tasvirlerle ilgili şöyle der:

"Ayasofya'da gemi tasvirleri sütunlar, mermer panolar, balkon pervazları, galeri pencere açıklıklarındaki duvar kenarında yer alan ince payelerin iç cephelerinde karşımıza çıkmaktadır. Mimari elemanlar ve duvarlar üzerinde toplam 29 tekne tasviri tespit edilebilmiştir. Kürekli kadırgalar olarak tanımladığımız gemi tasvirlerinin bayrak ve flamaları görülür. Kıçta ise bir kabin yer alır. Yelken direği olmayan gemilerden bir tanesinin yarısı eksiktir. Gemi olasılıkla iki pano üzerinde tasvir edilmiş ve yenileme çalışmaları sırasında diğer bölümünün olduğu pano çıkarılmıştır. Gemiler genel form olarak 15. yüzyıl ortalarına tarihlenen bir elyazmasındaki yelkenli kadırga ile benzerlik göstermekte olup diğer yakın örnekler Hesperis isimli bir elyazmasındaki tasvirlerde karşımıza çıkmaktadır. 1462 yılına tarihlenen bu elyazmasındaki tasvirde, ön planda görülen savaş kadırgalarının genel yapısal detayları işlenmiştir. Elyazmasında flama ve bayraklar bulunan kadırgaların kıç bölümünde kapalı bir kabin yer almakta olup olasılıkla Ayasofya'da tespit edilen kadırgalarda da bu tür bölümlerin olduğu, çizimlerden anlaşılmaktadır. Aynı şekilde içe doğru kıvrılan dümen şekli bu tasvirlerde görülür. Yakın benzerleri ile genel formları açısından bu tasvirlerin de 15. yüzyıl ortalarına tarihlenmesinin doğru olacağı düşünülmektedir. Kog tipi gemilerin erken örnekleri 13. yüzyıla tarihlenmekte olup bu tiplerde baş ve kıç bölümlerinde kale benzeri yapılara rastlanmamaktadır. 13. yüzyılının ikinci yarısında baş ve kıç bölümlerde kale şekilli yapılar ortaya çıkmaya başlamıştır. Kuzey Avrupa kökenli olan bu tip gemilere ait

tasvirler, daha çok mühürler ve elyazmalarında karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca kazıma tekniğinde yapılmış (graffiti) bir örnek İngiltere'de bulunmuştur. Bilinen en tipik örnek ise 1330'lu yıllara tarihlenen bir elyazmasında tasvir edilmiştir. Kıçtan dümenli gemilerin bazılarında yelken direği bulunurken diğerlerinde yoktur. Güney cephede yer alan gemi, diğerlerinden daha detaylı tasvir edilmiş olmakla birlikte panoda ters olarak durmaktadır. Tek yelkenli geminin direğine çıkılan halat merdivenlerde görülebilmektedir. Büyük bir panoda yer alan gemi tasvirindeki silinmeler ve ters olması, restorasyon sonrası yanlış uygulamayı göstermektedir. Gemilere ait bazı detaylar silinmiş olsa da, genel form ve benzerlerine bağlı olarak Ayasofya'daki bu gemilerin 14. yüzyılın ilk yarısında çizilmiş olabileceği sonucu çıkmaktadır. Karinasının şeklinden ötürü yuvarlak gemiler olarak tanımlanan ve Akdeniz'e özgü gemilerden sadece bir tanesi Ayasofya'nın üst galerisinin kuzeydoğu cephesinde tespit edilmiştir. Bu tip gemiler, iki yanında dümen küreği bulunan tek veya çift Latin yelkenli büyük gemilerdir. Benzerleri Ravenna'da San Giovanni Evangelista Kilisesi'nin taban mozaiğinde karşımıza çıkmaktadır. 1213-1235 yıllarına tarihlenen bu mozaikteki gemiler ile Ayasofya'daki gemi arasında yakın bir benzerlik bulunmakla birlikte, detayda farklılıklar göze çarpmaktadır. Ravenna'daki bu gemilerin 4. Haçlı Seferleri'nde kullanılan gemiler olduğu, araştırmacılar tarafından belirtilmektedir."

Ayasofya'da kuzey galeride gemi tasviri
(Foto&Çizim: Selçuk Eracun)

Kuzey galeride bizim tespit ettiğimiz bu gemi graffitisi verilen örneklerle benzerlik göstermektedir.

Kentte bulunan denizciler görev yaptıkları gemilerin tasvirlerini Ayasofya mermerleri üzerinde yapmakta bir sakınca görmemişler. İznik ve Trabzon Ayasofya'sında da benzer çizimler tespit edildi. Denize yakın olan kilise ve cami duvarlarında fazla miktarda graffiti görülebilmektedir. Graffiti detaylarına bakıldığında çizimleri yapanların gemi inşa işinde çalışmış veya gemi personeli olması muhtemeldir.

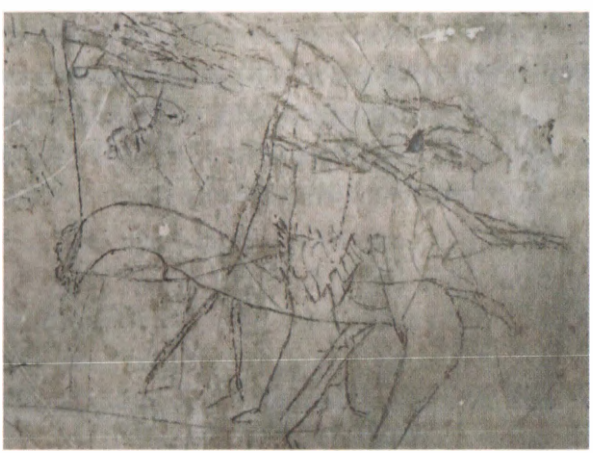
Rivayete göre İmparator Kapısı'nın olduğu yer Hz. Nuh'un makamı kabul edilir. Denizcilerin piri sayılan Hz. Nuh, sefere gidecek olanların yanında olsun, onları tehlikelere karşı korusun diye dua ettikten sonra yola çıkarlardı. Bir kısım graffitinin de bu amaçla mermerlere kazınmış olduğu düşünülmektedir.

Tahrif olmadan kalanlar ise günümüze dek korunabilmiştir. Müzede sadece dikkatli ziyaretçilerin fark edebildikleri ilginç bir o kadar da keyifli detaylardır.

Ayasofya'dan at tasvirleri (Foto&Çizim: Selçuk Eracun)

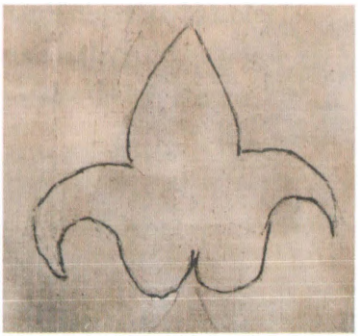
Ayasofya'nın güney galerisi doğu yönünde birbirine çok yakın olarak yapılmış üç adet at tasviri bulunmaktadır. Muhtemelen yine aynı hislerle, askerler tarafından korunma içgüdüsüyle yapılan bu tasvirlerin bir tanesi üzerinde binici-biniciler göze çarpmakta. Bu graffitinin elyazmaları ve mühürlerde görmeye alışkın olduğumuz şövalye tasvirlerine benzerliği oldukça dikkat çekicidir.

Üst galeri kuzeydoğu yönünde atlı bir savaşçı graffitisi. Elindeki mızrağı ile rakibine karşı üstünlük sağlamış pozisyonda. Yerde yatan kişi elleri ve ayakları bağlı olarak görülmekte.

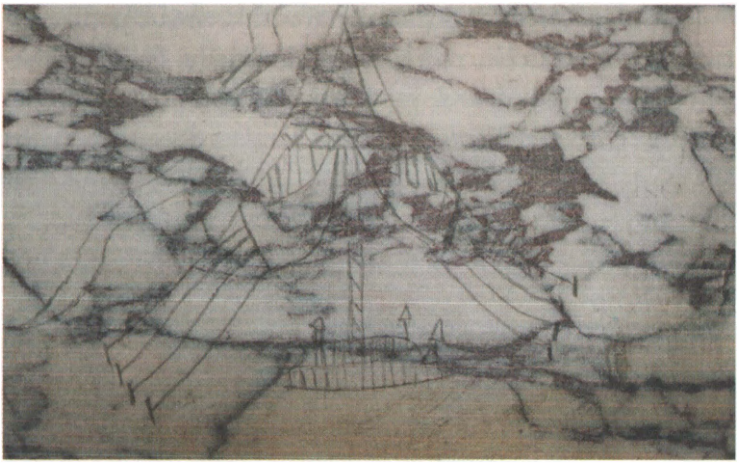

Ayasofya'nın galeri katı batı cephesinde görülen bu sembol "fleur de lis" veya "zambak" olarak bilinen çiçektir. Hıristiyanlıkta Meryem Ana'ya atfedilir. Zambak çiçeğiyle antik sembolizminde sıklıkla karşılaşılır. Batı dünyasında, Fransız kraliyet ailesinin gayriresmi sembolü olarak benimsenmiştir.

Kuzey galerideki kartal motifi kazınarak yapılmış olmasına karşın detaylar üzerinde hassasiyetle durulmuştur. Çoğu graffiti üzerine zamanla çizilen başka yazı veya resimlerce tahrip edilmiş olsa da kartal gayet net olarak görülebilmektedir.

Güney galerinin doğu yönünde görülen bu çadır şeklindeki çizim ilginçtir. İlk bakışta gemi olarak algılanmakta fakat çizimin devamı görülmemektedir. Aynı duvar üzerinde benzer bir başka çizim daha görülebilir.

Silahlar arasında en çok dikkat çeken bu iki baltadır. Dandolo'nun adının yazılı olduğu bölümde, duvardaki mermere çizilmişlerdir.

Ayasofya içerisindeki çizimler arasında en çok graffiti yazılar ve irili ufaklı haç motifleri görülmektedir. Farklı tarzlarda ve çoğu stilize edilerek yapılmışlardır. Graffiti haçların haricinde çeşitli metallerden yapılma olanları da vardır. İbadet için gelenlerce ayrı bir öneme sahip olan haçlar İkonoklazm döneminde ikona yerine kullanılır. Haçlar işgal yıllarında yerlerinden sökülerek alınmışlar ve mermer üzerinde sadece izleri kalmıştır.

İç narteks bölümünde, mermer plakalardaki izlerin alt kısmında, zeminde oluşan aşınma da oldukça ilginçtir. İmparator kapısı yanındaki mermer kaplamalardan biri yama yapılmak suretiyle değiştirilmiştir. Bu aşınmaların sebebi daha önce duvardaki aziz ve azize ikonaları ile metal haçları ibadetlerinin

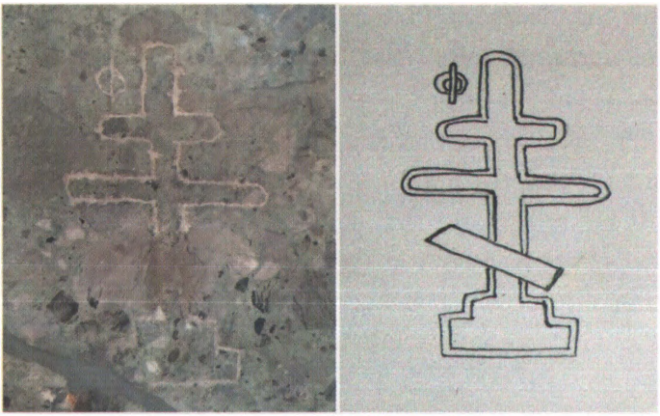
bir aracı gibi kullanmış olan inançlı insanlardır. Bu ikonalar da Haçlı seferi sırasında kaybolmuşlardır.

"Konstantinopolis ve efsanevi kilisesine gelen Ortaçağ hacıları ziyaretlerini, kutsal imge ve bölümlere hürmetlerini ve röliklerin mucizevi gücüyle ilgili gözlemlerini yazdılar. Ne yazık ki gözlemlerde yazılan rölikler ya da rölik mahfazaları orijinal halleriyle günümüze ulaşamamışlardır. Rus hacıların kayıtlarını kullanan George Majeska Ayasofya'nın ünlü röliklerinin konumlarını belirler. Kilise içinde duvara gömülü metal haçlar, röliklerin orijinal konumları için fiziksel bir kanıt niteliğindedirler. Haçlar mermer sütunlarda ve bina boyunca birçok istinat duvarında yer almaktadır. Bazı yerlerde orijinal metal haçlar hâlâ ayakta kalmışken bazıları kayıptır. Fakat kayıp haçlar sökülürken duvarda oluşan oyuklardan haçların orijinal şekillerini ve yerlerini anlamak mümkündür. Tarihlendirmek gerekirse bu haçlar tarihçilerin gözünden kaçmıştır." (Teteriatnikov, 1998)

Topkapı Sarayı üçüncü avluda, sütunlar üzerindeki haçlar dönemin izlerini taşımakta.

Ayasofya'nın güney tarafında dikkatimizi çeken bir detay. Rus haçı tipindeki bu figür yeşil renkli mermer üzerindedir. Ayasofya'da gözlerden kaçan bir başka detaydır. Haçın alt kısmında basamaklar görülür. Tahribattan dolayı görülemeyen düşey bir eklentisi olmalıdır. Sol tarafındaki monogramda Rusça/Yunanca "Φ" harfi vardır.

Ayasofya graffitileri demişken, daha farklı dönem graffitilerine de baktığımızda farklı detaylara rastlayabiliriz.

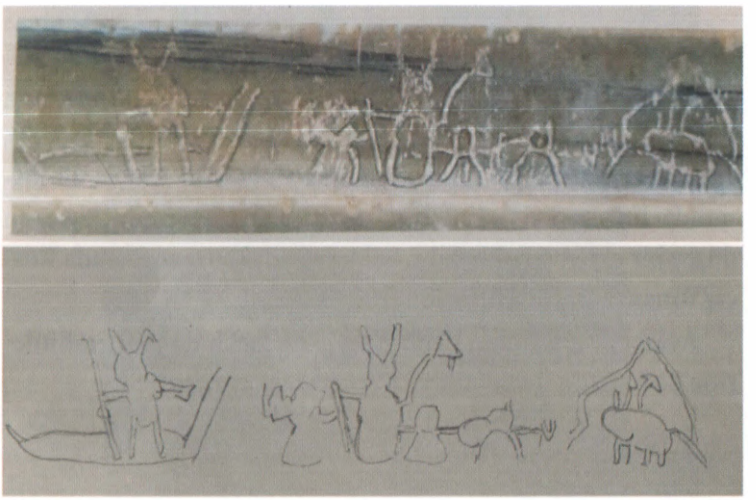

Dikkatimizi çeken bir başka graffiti Bizanslı bir kadına ait olduğu düşünülen bu figür oldu. Araştırmalarımıza göre daha

evvel Antoniades tarafından fark edilmiş olan bu çizim Ayasofya içerisinde graffiti olarak çizilmiş en güzel insan figürü çalışmasıdır.

Elbisesi, aksesuvarları, saç şekli, jest ve mimikleriyle beraber ayin için Ayasofya'ya gelen kadınların kıyafetleri ve görünüşleri konusunda bilgi vermektedir. Kadınların sosyalleşmek ve ibadet etmek için Ayasofya'ya gelmeleri öncesinde yaptıkları hazırlığın da bir tasvirini oluşturmaktadır.

Daha önce hakkında yazılmış bir makaleye rastlayamadığımız Ayasofya'nın ana mekânında, güneydoğu yönünde karşılaştığımız graffiti. 9. yüzyılda İstanbul'a gelen Halvdan ve diğer Vikinglerin Runik alfabeyle yazdıkları graffitilerine göre çok figürlüdür. Burada bir Viking gemisi, iki yetişkin savaşçı ellerinde silahlarıyla birlikte ve üç çocuk olduğu seçilebilen çizimin sağında bir hayvan onlara eşlik etmektedir.

Ejderha başlıklı gemi figürü

Ayasofya'daki İskandinav gemi graffitileri konusunda araştırmalar yapan Thomas Thomov, *"Gemilerin en göze çarpan yeri başlıklarıdır"* der. Ejderha, yılan gibi grotesk oymalı hayvan figürlü başlıkları prestij ve güç sembolüdür. Savaş gemilerinin en önemli kısmını oluşturur. Vikingler, Rus nehirlerinden Konstantinopolis'e yolculuklar yapmaktadır. Ticari ve savaş gemileri kısa mesafe için daha küçük olarak yapılsa da uzun mesafe yol alacak gemilerin daha uzun olması tercih edilir. Zamana yenik düşen bazı gemilerin orijinal başlıkları sökülerek bir diğer gemide tekrar kullanılmıştır. Bu değişimle birlikte gövdesiyle başlık kısmı aynı olmayan gemilerin tarihi kestirilemez. Uzmanlar arasında tarihleme konusunda fikir ayrılıkları doğar. Efsaneler, bilimsel yapılan kazı çalışmaları, kilim, sikke ve graffitilerdeki gemi şekilleri araştırmacıların ilgilendiği bilgilerdendir.

Vikinglerin Dördüncü Haçlı Seferi'nden önce kentteki varlıkları bilinmektedir. Bizans ve kuzeyliler 9. yüzyıldan beri iyi ilişkiler sürmüştür. Kuzey ülkelerinden gelenler Bizans ordusuna katılmışlardır. Ruslar, Araplar ve Bizanslılar tarafından Varanglar (Vareg) olarak adlandırılırlar. Avrupa ve Asya'nın deniz ve nehirlerinden istifade ederek Bizans kentlerinden, Londra, Paris, Bağdat, Kudüs, İskenderiye ve Konstantinopolis'e ulaşmışlardır. Viking gemileri, hızları ve manevra yetenekleri sayesinde kolaylıkla ulaşmak istedikleri şehirlere gidip baskınlar yapmış, yağmaladıkları malları beraberlerinde ülkelerine taşımışlardır.

988 yılında Kiev Prensi Vladimir 6000 Viking'i Bizans İmparatoru II.Basil'e yardımcı olmaları için yollamıştır. İmparator, siyasetten uzak kalan Varanglardan kendine bir muhafız taburu kurmuştur. Kuzeyliler İstanbul'a İskandinavca Miklagarðr/Miklagard diyorlardı. İmparator Flanders/Hainaultlu Henri en az bir kilise –İskandinav toplumundan Vikingler için Aziz Thorlac Kilisesi– inşa ettirdi ve iki tanesini de (yeniden) kurdurdu. 1015 ile 1028 yılları arasında Norveç Kralı olan Olaf'ın ölümüne sebep olan balta Olaf'ın ve Varangların sembolü olmuştur. Olaf en ünlü Norveçliydi. Ölümünden bir yıl sonra tabutu kazılarak bir piskoposun eşliğinde açıldı. Bedeni mucizevi bir şekilde hiç bozulmamıştı. İskandinavların en sevilen azizi olan Olaf'a adanan kiliselerden biri de İstanbul'daydı.

Varanglarca V. Leo'nun cesedinin taşınması

İçinde Latin Krallığı döneminden izler taşıyan en önemli yapılardan biri de Vezneciler'deki Kalenderihane Camii'dir.

Kalenderihane Camii aslında tarihi çok eskiye dayanan bir Bizans kilisesidir. Burada 5. yüzyıla ait bir Roma hamamı kalıntısı

olması kilisenin bu kalıntılar üzerine yapıldığını düşündürmektedir. Bu kilisenin Hz. Meryem'e ait bir kilise olduğu söylenir, aslında bu Akataleptos İsa (ἀκαταλήπτός/anlaşılamaz) adını taşıyan bir manastır yapısının parçasıdır. Bu tartışmalarla ilgili Göyünç, Semavi Eyice'nin eski bir yazısını referans alarak şöyle der:

> *"Fatih Sultan Mehmet'e ait vakfiyelerden ise onun İstanbul'daki vakıfları arasında bir Bizans kilisesinin, ulema, zenginler, fakirler ve dervişlerden gelip gidenlere (li'l-sâdirîn, va:'l-vâridîn min ehli'l-ulemâ va'l-agniya va'l-fuqâra va'l-mesâkîn) 'imaret' veya 'zaviye' olarak tahsis edildiği, burasının sonradan Kalenderhane adı ile meşhur olduğu anlaşılmaktadır. Vakfiyelerden tarihsiz ve Arapça olanlarından birisinde bu kilisenin adı 'Akanalsus' şeklinde kayıtlıdır. Tahsin Öz tarafından Akarıalosos tarzında okunmuştur. Lakin orijinal nüsha olmayıp bir suret olan vakfiyede, metnin kopyası sırasında, müstensihin kilisenin ismini yanlış okuyup kaydettiği, doğrusunun Akataleptos olduğu araştırıcılar tarafından meydana çıkartılmıştı."*

Oysa Eyice (2016[b]) farklı yaklaşmaktadır:

"1935'li yıllara gelinceye kadar bütün yayınlarda binanın Diakonissa Kilisesi olduğu ileri sürülmüş ve bu adla tanıtılmıştır. Fakat V. yüzyılda yapılmış Diakonissa Kilisesi planı ve mimarisi bakımından bu kadar eski değildir. İlk defa 1935'te neşredilen Fatih Sultan Mehmet'in bir vakfiyesinde rastlanan ve pek de açık olmayan bir bilgiye dayanarak yapının Akataleptos Manastırı Kilisesi olabileceği görüşü ortaya çıkmıştır. Gerçekten Bozdoğan Kemeri'ne komşu bu isimle tanınan bir manastır vardı. Ancak Bizans tarihlerinde burası ilk defa XI. yüzyılda anılmaktadır. Son araştırmalarda yan hücrelerin birinde bulunan Meryem'in fresko iki resminde Kyriotissa lakabı ile karşılaşılmıştır. Bu sebeple kilisenin Akataleptos Manastırı'na ait olmakla beraber Meryem'in adını taşıması muhtemeldir. Nitekim Pantokrator Manastırı'na ait kilise de birbirine bitişik üç yapıdan oluşmuş ve bunların hepsi ayrı azizlerin adını taşımıştır."

Kilise, İstanbul'un fethinden sonra Fatih tarafından Kalenderi dervişlerine verildiğinden Kalenderihane adını almıştır.

1966-1975 yılları arasında Harvard Üniversitesi'nin bir yan kuruluşu olan Dumbarton Oaks Bizans Araştırmaları Enstitüsü'nden Striker başkanlığında bir heyetle İstanbul Teknik Üniversitesi'nden Doğan Kuban tarafından etraflı bir araştırma yapılmıştır. Yapı Latin istilası döneminde Katolik kilisesi olmuştur. Bu döneme ait en önemli buluntu, kemer alınlığında yazılmış olan gotik harfli, Fransisken tarikatının kurucusu Assisili Aziz Francis'in adıdır. Aziz Francis'in fresk ikonasındaki adı restorasyon çalışmaları sırasında ortaya çıkarılmıştır.

Haçlı sanatıyla ilgili eserlerin az olmasının sebebi Haçlılar ve Haçlı askerlerince yapılmış eserlerin olmaması veya Haçlı

Seferleri sonrasında bunların tahrip edilmiş olmasıdır. Askerlerin bu tür sanatsal faaliyetlere katılımı belki düşüktü fakat fethettikleri yerlerde gördükleri muhteşem eserler Doğu ve Batı sanatının etkileşmesine de sebebiyet vermekteydi. Zengin bir geleneğin ürünü olan Suriye ve Ermeni stillerinin yanı sıra Bizans ve İslam sanatı Haçlı devletlerinde baskın stillerdi. Haçlılar için Doğu Hıristiyan üslupları elbette İslam sanatından daha önemli etkilerdi. Sanat tarihçilerince Haçlı krallıklarının tarihi gibi Haçlı sanatı da birkaç döneme ayrılabilir. Bu konuda araştırma yapanlar belirli eserlerle uğraşan sanatçıların etnik köken, doğum yeri ve eğitimleri açısından konunun arka palanını tahmin etmeye çalışırlar. Kurt Weitzmann, Doula Mouriki ve Jaroslav Folda gibi isimler Haçlı sanatıyla ilgili çalışma yapan uzmanlardandır.

Batı'nın "Arsenal Bible" dediği Haçlı sanatı veya Haçlı Seferleri sanatının Doğu ülkelerindeki ürün vermiş nadir örneklerinden birisi Kalenderihane Camii'nde bulunmuştur. Günümüzde İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir.

Aziz Francis'in yaşamından bazı kesitler.
Sağ taraftaki ikonada dua eden genç keşişler görülmekte.

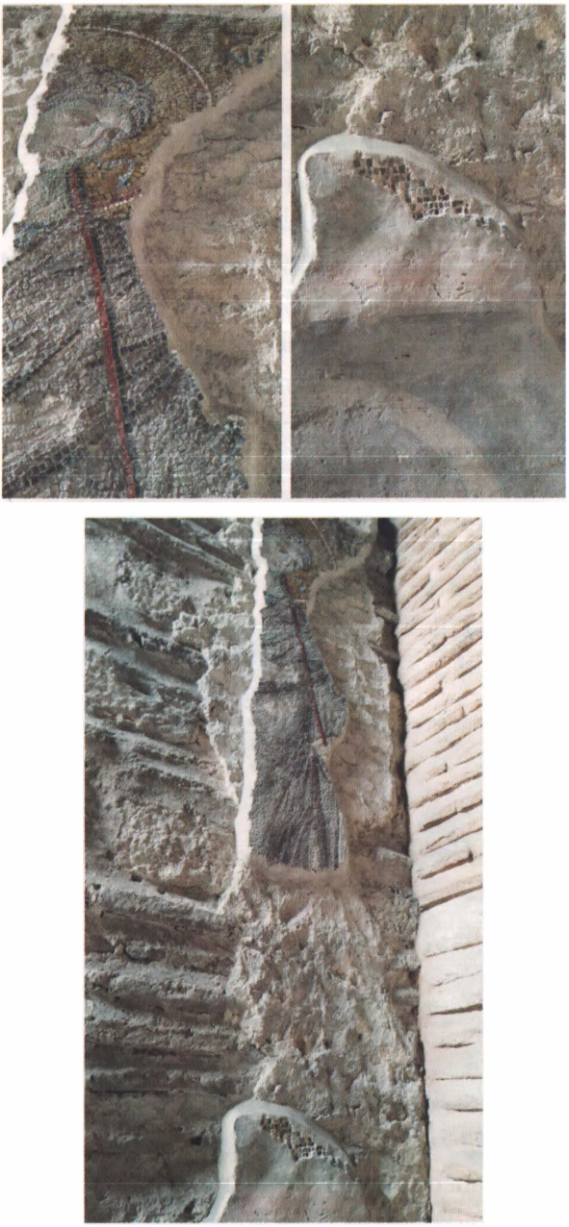
Sol taraftaki freskte Aziz Francis ve bazı keşişler kuşları beslerken görülmektedir. Gençlik yıllarında Papalık Ordusu'na katılan Aziz Francis "Françesko", gördüğü bir rüyadan etkilenir. Doğduğu şehre dönerek kendini hayır işlerine verir. 1206'da inzivaya çekilen Aziz Francis, Papa III. Innocentius'tan tarikat kurmak için izin alır. Bu izinle birlikte 1212'de Yoksul Kadınlar isimli yeni bir tarikat kurmuş, ardından 1219'da Haçlı Seferleri'ne katılmıştır. 1226 yılında doğduğu şehirde vefat etmiştir.

İkonayla ilgili detayları alttaki fotoğrafta Giotto di Bondone tarafından yapılmış olan eserde görmekteyiz.

Aziz Francis (Giotto di Bondone, 1290)

Kalanderihane'de Bizans mozaiği üzerinde kaplama olarak gördüğümüz freskonun da Haçlı dönemine ait olduğu Doç. Dr. Haluk Çetinkaya tarafından belirtilmiştir.

Kalenderihane'den Fresko sıvası ile kaplı mozaik ve detayları

Kitabın yazarları Kalenderihane Camii'nde

Haçlı döneminden kalan bir graffiti de Pantokrator'da yani Zeyrek Kilise Camii'ndedir. Bu graffitiyi Doç. Dr. Haluk Çetinkaya şöyle açıklar:

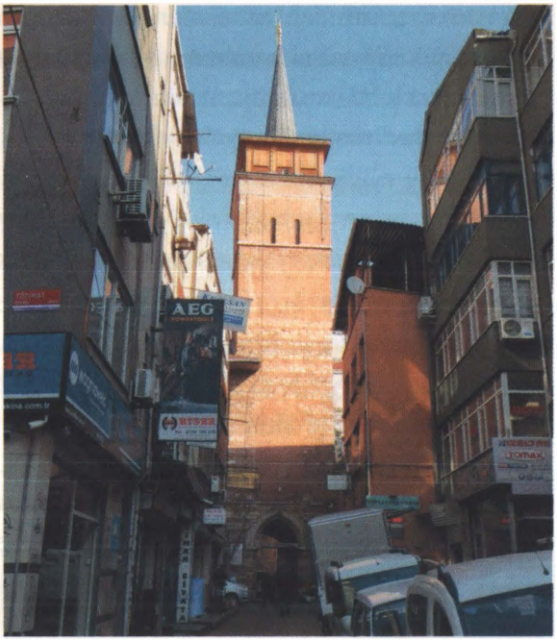
"Son restorasyon çalışmaları sırasında fark edilen ve güney yapısında mihrabın güneyindeki mermer bir kaplama levhası

üzerinde bulunan ve Latin harfleriyle oluşturulmuş Nicolaus Otavianus ismi bu dönemde buraya gelmiş olan bir Haçlı tarafından yazılmış olmalıdır. Yazıda ilginç olan ise ismin ilk harfinin baş aşağı olarak yazılmış olmasıdır. Bu, olasılıkla okuma yazmaya pek de hâkim olmayan birine işaret etmektedir. Latin harfleriyle yazılmış başka yazılar da bulunmasına karşın en iyi durumda olan ve okunabilen tek örnek budur. Bu yazı büyük ihtimalle 4. Haçlı istilası sırasında yazılmıştır. Yazıda ismi geçen kişinin kim olduğunu tespit etmek mümkün olmamakla birlikte Roma Devleti'nin imparatorluğa dönüşmesine sebep olan ve daha sonra Augustus olarak anılacak olan Octavianus'a öykünme ve ailesinin köklü olduğunu iddia etmek amacıyla yazılmış olabilir."

Pantokrator Kilisesi Zeyrek Kilise Camii minberinin yanındaki mermer üzerine üç satır şeklinde yazılmış yazı örnekleri

İstanbul'da Latin Krallığı döneminde yapılan yapılardan ancak Galata'da olanları bilmekteyiz. Bu şekilde günümüze kadar gelen tek yapı bugün Arap Camii diye bilinen yapıdır.

Bu kilisenin Galata'da çok iyi bilinen, 6. yüzyıldan kalma Aya İrini (Ἁγία Εἰρήνη) Kilisesi kalıntıları üzerine yapıldığı düşünülmektedir. Latin istilası döneminde kilise Cenevizlilerin eline geçmiş ve mezarlık olarak kullanılmış olup sonradan bu kilise yapılmıştır. Kilisenin yapım tarihi tam olarak bilinmese de Latin Krallığı döneminde inşa edildiği bilinmektedir. İlk olarak San Paolo adı ile Pavlus'a adanan kiliseye 14. yüzyıl başlarında Dominiken tarikatı tarafından sahip çıkılmış ve bir de manastır eklenmiştir. Burada 1260 yılından itibaren gömülü olan İtalyanların mezar taşları bize Galata'daki aileler hakkında çok önemli bilgiler vermektedir.

Kilise, Fatih Sultan Mehmet tarafından 1475 civarında camiye çevrilmiş ve Galata Camii adını almıştır. 1492'de İspanya'dan göç eden Müslümanların bu cami çevresine yerleşmesinden ötürü, Arap Camii adıyla anılmıştır. Buranın daha

önce Müslümanlar tarafından cami olarak yapıldığı ve daha sonra kilise olduğu söylentisi sonradan Arap Camii adından türemiştir ve gerçekle alakası yoktur. Bunu Eyice de (2016[a]) *TDV İslam Ansiklopedisi*'nde dile getirmektedir:

> *"Caminin, Emevi Kumandanı Mesleme bin Abdülmelik tarafından 97-99 (716-717) yılları arasında yapılan İstanbul kuşatması sırasında inşa edildiği yolundaki rivayetin aslı olmadığı bilinmektedir. Bizans'ın Müslümanlar için yapılmasına müsaade ettiği mescidin ise şehrin içinde olduğu anlaşılmaktadır."*

Arap Camii fresklerinden

Latin dönemine tarihlenen bir başka yapı da, bugünkü Perşembe Pazarı/Tünel tarafında olan San Francesco Kilisesi ve bağlı manastırdır. Marmara (2006) bu kilisenin tarihini şöyle anlatır:

"Burası, Fransiskenlerin bir kolu olan 'Frères Mineurs Conventuels' tarikatının kilisesiydi. Fransiskenler daha 1220'de İstanbul'daydılar. Galata'daki manastırları 1227'den önce, Fra Benedetto d'Arezzo'nun şehri ziyaretinin hemen ilk günlerinde inşa edilmiş olmalıdır. Kilise önce Meryem'e adanmıştı; 27 Mart 1227'de tarikatın kurucusu Francesco'nun aziz ilan edilmesinden sonra, 1230'da onun adını aldı."

Kilise 17. yüzyılda arka arkaya gelen yangınlardan büyük zarar gördü ama yine de içinde ibadet yapılabilir haldeydi. 6 Mart 1697'de II. Mustafa bir fermanla kilise ve manastır binalarına el koydu ve yapılar yıkılarak II. Mustafa'nın annesi tarafından Yeni Valide Camii inşa edildi. Bu cami de anlamsız bir kararla Perşembe Pazarı'nda yol yapımı sırasında yıkıldı.

Bu eski fotoğrafta, anlamsızca yıkılan
Yeni Valide Camii minaresi ile görünüyor.

Latin Krallığı döneminde, Venedik yerleşimi de genişlemiş ve Eminönü sahilinin Bahçekapı-Tahtakale şeridinden Mese Caddesi'ne kadar büyümüştür. Surlar dışında da Venedik yerleşimlerine rastlanmıştır.

Venedik dönemine ait kayıtlarda İstanbul'un Venedik yerleşimine ait bölgelerinde birçok kiliseye ait bilgiler vardır. Adları günümüze ulaşan San Nikola, San Marco, San Akindino, San Giovanni de Cornibus, Santa Maria de Embolo ve Santa Maria de Carpiani gibi kiliselerin (Ağır, 2009) kendileri ulaşmadığı için artık bu kiliselerin tam dönemlerini ve yerlerini belirlemek çok zordur. Günümüzde Tahtakale ve Bahçekapı civarında bazı binaların altlarında bu döneme ait mahzen ya da yapı kalıntılarına rastlanmaktadır.

LATİN İSTİLASI VE KRALLIĞI DÖNEMİNDE KAÇIRILAN KUTSAL EMANETLER VE DEĞERLİ EŞYALAR

Kuşkusuz ki Haçlıların en büyük ilgi odaklarından biri de Kutsal Emanetler adı altında sınıflandırdığımız, Eski ve Yeni Ahit'te adı geçen önemli kişilere ait eşya ile azizlerden kalan eşya ve kemiklerdi. Özellikle bazı şövalye tarikatlarının tek ilgi odağının da bu rölikler olduğunu bilmekteyiz.

Kutsal Emanetler arasında aziz kalıntıları diyebileceğimiz rölikler Hıristiyan kültürünün en önemli parçalarından biri idi. Yeni Ahit'te, Luka'ya göre İncil'de geçen bir cümle bu bağlamda çok önemlidir:

> *"İsa, on iki havarisini yanına çağırıp onlara bütün cinler üzerinde ve hastalıkları iyileştirmek için güç ve yetki verdi."*[28]

28. "Convocatis autem Duodecim, dedit illis virtutem et potesta tem super omnia daemonia, et ut languores curarent." (Evangelium Secundum Lucam, 9:1)

Buna göre havariler de, Hz. İsa gibi hastaları iyileştirebilecek ve şifa verebileceklerdir.

Matta'ya göre İncil'de de benzer bir cümle geçer:

> *"İsa on iki havarisini yanına çağırıp onlara kötü ruhlar üzerinde yetki verdi. Böylece kötü ruhları kovacak, her hastalığı, her illeti iyileştireceklerdi."*[29]

Havarilere geçen bu özelliğin sonradan azizlere geçtiğine de inanılmış ve aziz röliklerinin, yani naaşlarının, kalıntılarının bazı doğaüstü güçleri olduğu kabul edilmiştir ve böylece bir aziz kültü başlamış, bu rölikler büyük önem kazanmıştır.

Bizans döneminde bir kilisenin muteber bir kilise olması ve ziyaretçi gelebilmesi için içinde Kutsal Emanetler'den olması gerekiyordu. Aynı şekilde bir şehri de kutsal yapan o şehirdeki Kutsal Emanetler'di.

Constantinus İstanbul'u Yeni Roma olarak başkent seçince bu şehrin kutsallığını sağlamak için Kudüs'teki emanetlerin getirilmesi gerektiğini biliyordu. Annesi Helena Kudüs'e gittiğinde elinde Kutsal Emanetler ile dönmüştü. Bu bir efsane miydi yoksa bir gerçek olay mıydı bilemiyoruz ama gerçek olan Bizans tarihi boyunca bunun doğru kabul edildiği ve Helena'nın İstanbul'a Gerçek Haç'tan bir parçayı ve Hz. İsa'nın çarmıha çakıldığı çivileri kazandırdığıdır. Hatta İmparator Constantinus bu çivileri kendi tacına da koymuş, böylece "kutsal" bir taç giymiştir.

29. Et convocatis Duodecim di scipulis suis, dedit illis pote statem spirituum immundorum, ut eicerent eos et curarent omnem languorem et omnem infirmitatem." (Evangelium Secundum Matthæum, 10:1)

Gerçek Haç ve Kutsal Çiviler'in mahfazaları.
Yangından önce Notre-Dame Katedrali'nden.

Helena'nın Kutsal Haç parçasını nasıl bulduğunu anlatan Cæsarea'lı[30] Gelasius (Γελάσιος Καισαρείας) olmuştur. Gelasius 386 yılında Eusobius'un meşhur *Kilise Tarihi* isimli eserine bir devam yazmasıyla da ünlüdür. Arius Hıristiyanlığına karşı olan Gelasius, Constantinus ve Helena'nın da hayranı idi. Büyük olasılıkla bu nedenle böyle bir efsane yaratmıştı... Bu konuyu işleyen Rufinus, Sokrates, Sozomen, Theodoret gibi diğer beşinci yüzyıl yazarları da bilgiyi büyük olasılıkla Gelasius'tan almışlardır. Rum Ortodoks kiliselerinde Constantinus ve annesi Helena'nın Gerçek Haç ile birlikte tasvir edilen ikonaları oldukça yaygındır.

30. Filistin'de bir şehir. Bizim Kayseri ile karıştırılmamalıdır.

Tabii rölikleri bulundurmanın ya da getirmenin, bir imparatorun siyasal konumunu da güçlendireceğini unutmamak gerek.

Sadece aziz röliklerine baktığımızda İstanbul'da kayda geçen, 476 azize ait 3600 rölik bilindiğine göre (Kalavrezou, 2017) rölik kültünün ne kadar önemli olduğu anlaşılabilir. Aynı şekilde bu rölikler ve kutsal emanetler Batı'nın da ilgisini çekmekteydi.

> *"Bu katil adamların cüret ettikleri şeylerin hangisini daha önce anlatayım? Ah, utanç verici şekilde o kutsal ikonaların yerlere atılması! Azizlerin kutsal emanetlerinin, İsa adına, acı çeken bu kişilerin kirli yerlere atılması ve İsa'nın kutsal bedenindeki kanının akıtılıp yerlere fırlatılmasını görmek ne kadar acı idi!"*

Ayasofya'nın nasıl yağmalandığını da Niketas Khoniates'ten okumuştuk. Ayasofya'dan da büyük miktarda Kutsal Emanet kaçırıldığı bilinmektedir.

Daha önce de Havariyyun Kilisesi'nden Hz. İsa'nın çarmıha gerilmeden önce bağlandığı mermer sütunun da çalındığını görmüştük.

Latin istilasının görgü tanıklarından Robert de Clari Haçlılar tarafından yağmalanan Kutsal Emanetler'den bir bölümünü Corbie Manastırı'na[31] götürmüştür. Robert de Clari Boukoleon Sarayı'ndaki Sainte-Chapelle'den (Kutsal Şapel) kaçırılan emanetleri ise şöyle anlatır:

31. Fransa'da bir Benedikten manastırı

"Bu kilisenin içinde fevkalade Mukaddes Emanetler bulundu. Bacak kalınlığında ve yarım kulaç uzunluğunda hakiki haçtan iki parça, Hz. İsa'nın böğrünü delen mızrağın demir ucu, elleriyle ayaklarına çakılan iki çivi, billurdan küçük bir şişe dolusu mukaddes kan, Golgotha Tepesi'ne götürüldüğü zaman üstünden çıkarılan gömlek ve sivri deniz kamışlarından yapılarak başına geçirilen, takdis olunmuş taç... Hz. Meryem'in elbiseleriyle Yahya Peygamber'in başı ve saymaktan âciz bulunduğum daha başka birçok Mukaddes Emanet de buradaydı. Bu kilisede söylemeyi unuttuğum başka Mukaddes Eşya da vardı: Kilisenin ortasında kocaman iki gümüş zincire asılmış altından fevkalade iki kap. Bu kaplardan birinde bir kiremit, ötekinde bir bez bulunuyordu. Bu Mukaddes Eşya'nın nereden geldiğini anlatacağız.

Bir zamanlar Konstantinopolis'te yaşayan bir aziz varmış. Bu aziz, Tanrı rızası için, dul bir kadının evinin çatısını kiremit ile örüyormuş. Çatıyı örerken ona Tanrı[32] görünmüş ve şöyle demiş: 'Belindeki şu bezi ver.' İyi adam vermiş. Tanrı bununla yüzünü silmiş örtmüş, bezin üzerinde yüzünü izi kalmış. Tanrı bu adama bu bezi alıp götürmesini ve bununla hastalara dokunmasını, imanı olanların şifa bulacaklarını söylemiş. Tanrı bezi iade edince, iyi adam alıp ikindi vaktine kadar bir kiremidin altında saklamış. İkindi vakti, oradan giderken bezi almış. Kiremidi kaldırınca, Tanrı'nın yüzünün şeklini kiremidin üzerinde de görmüş. Kiremitle bezi almış ve birçok hastayı iyileştirmiş. Bu Mukaddes Emanet, anlattığım gibi, kilisenin ortasında asılıydı. Bu Sainte-Chapelle'de başka bir Mukaddes Emanet daha vardı. Bir tablonun üstündeki Aziz Demetrios tasviri. Bu tasvirden o kadar yağ akıyordu ki, yağın nasıl giderileceğine akıl ermiyordu."

32. Burada Hz. İsa

Robert de Clari'nin "Sainte-Chapelle" dediği kilise, Beynun Akyavaş tercümesinde (2000) Nea Ekklesia olarak yorumlanmıştır. Ancak, biz bu görüşe katılamıyoruz. Robert de Clari Kutsal Emanetler'in çıktığı bu kiliseyi şöyle anlatmaktadır:

"Markinin oturduğu bu sarayda, birbirine bitişik ve hepsi de altın mozaikten beş yüz kadar evle, küçüklü büyüklü otuz kadar kilise vardı. Bunlardan birinin adı Sainte-Chapelle idi. Bu kilise o kadar zengin, o kadar muhteşemdi ki, menteşeleri, sürgüleri ve buna benzer diğer kısımları demirden değil, gümüşten, sütunları akikten, somakiden veya fevkalade kıymetli taşlardandı. Döşemesi de öyle düz, öyle parlak bir beyaz mermerdendi ki, billurdanmış gibi duruyordu."

Robert de Clari bu kadar övdüğü kilisenin adını vermek yerine Sainte-Chapelle[33] demiştir. Bu tanıma uyan daha önce tanıttığımız Nea Ekklesia da olduğu için Robert de Clari'nin anlattığı Sainte-Chapelle'in burası olduğu düşünülmüş olabilir. Oysa Saray bölgesinde, içinden Kutsal Emanetler'in çalındığı iki önemli kilise daha vardır.

Bunlardan biri Fener Meryem Ana Kilisesi'dir (Θεοτόκος τοῦ Φάρου). Bu kilisenin adı ilk itirafçı Theophanes'in *Chronographia* adlı eserinde geçtiğine göre sekizinci yüzyıl içinde yapılmış olmalıdır.

→

33. "Si en i avoit une que on apeloit le Sainte Capele."

Daphne Sarayı binalarına yakın bir yerde olduğu bilinen bu kilise, 886 yılına kadar Constantinopolis Patriği olan Photios'a bakarsak güzellik ve ihtişam olarak aynen Robert de Clari'nin tarif ettiği kiliseye uymaktadır. Bu kilisenin özellikle taht odasına da yakın olması Sainte-Chapelle diye adlandırılması için önemli bir neden teşkil etmektedir.

Öte yandan, 12. yüzyılda, Novgorodlu Anthonios'un burada gördüğü Kutsal Emanetler arasında, Kutsal Haç, dikenli bir taç, Kutsal Çiviler, sünger ve Hz. İsa'nın böğrünü delen mızrak vardır. Kutsal Emanetler arasında Hz. İsa'nın suretinin çıktığı Kutsal Mendil (Hagion Mandylion/Ἅγιον Μανδήλιον) ve Vaftizci Yahya'nın kolu da vardı (Kalavrezou, 2017). Bu da Robert de Clari'nin sözünü ettiği Sainte-Chapelle'in burası olduğunu kanıtlamaktadır. Fener Meryem Ana Kilisesi Latin istilasında tahrip olup yıkıntı haline gelmiş ve malzemeleri ya kaçırılmış ya da başka yapılarda kullanılmış olmalıdır. Kutsal Mendil de Latin istilası sırasında kaçırılmıştır. IX. Louis zamanında, Sainte-Chapelle'de olduğunu bildiğimiz Kutsal Mendil, Fransız Devrimi sırasında kaybolmuştur. Kutsal Haç'ın parçası, sünger ve Kutsal Mızrak da sonradan IX. Louis'nin eline geçmiş ve dikenli taşla birlikte Sainte-Chapelle'e konmuştur.

Nea Ekklesia ve Fener Meryem Ana Kilisesi'nden başka aynı yerde olan bir Kutsal Emanet kilisesi de Aziz Stephanos Kilisesi'dir. Saray şapeli olarak beşinci yüzyıla dayanan Aziz Stephanos Kilisesi'ne II. Theodosios döneminde Hıristiyanlığın ilk din şehidi Aziz Stephanos'un rölikleri gelmiş ve burada sergilenmiştir. İmparatorluk düğünleri için kullanılan bu kilise de günümüze ulaşmamıştır.

Robert de Clari'nin sözünü ettiği Kutsal Emanetler'den biri de Blakhernai'da bulunan Meryem Ana Kilisesi'ndeki emanetlerdir:

"Blakhernai'da Meryem Ana adına bir kilise vardı. Bu kilisede Hz. İsa'nın kefeni muhafaza ediliyordu. Kefen her cuma günü dikiliyor ve içinde Hz. İsa'nın çehresi görülebiliyordu. Şehir zapt edildikten sonra bu kefene ne olduğunu ne Rumlar ne de Fransızlar öğrenebildiler."

Panagia Blakhernai. Blakherniotissa tipindeki Meryem Ana ikonası.

Theotokos (Θεοτὸκος τών Βλαχερνών) ya da Panagia (Παναγία τών Βλαχερνών) Blakhernai Kilisesi'nin tarihi, İmparator Markianos'un (450-457) eşi İmparatoriçe Pulkheria'nın 5. yüzyılda Hz. Meryem adına yaptırdığı kiliseyle başlar. Sonradan buraya I. Leon (457-474) zamanında ayazma ve Meryem'in elbisesinin (maphorion/Μαφόριον) saklandığı küçük bir şapel eklenmiştir. Yedinci yüzyılda Avar orduları Bizans'a saldırdığında, İstanbul zor durumdayken, bir cuma günü, gökyüzünde Meryem Ana görünmüş, hemen akabinde de fırtına, yağmur, sel gibi doğa olayları olmuş, Avar orduları çekilmek zorunda kalmıştı. İstanbul Hz. Meryem sayesinde işgalden kurtulduğu için cuma günü, bu kilisenin kutsal günü olarak ilan edilmiş ve haftalık ayin cuma günleri yapılmaya başlanmıştır. Bu gelenek günümüzde de halen devam ettirilmektedir.

Meryem Ana Kilisesi'nin orijinal Hodegetria ikonunun replikası, her cuma günü yapılan törende çıkartılmaktadır.

→

Eski kaynaklarda kilisenin güzelliği çok anlatılmış olup, sütun başlıklarının bile altın yaldızla kaplı olduğu söylenmiştir. Ne yazık ki bu kilise günümüze kadar gelememiş, 1070 yılında bir kere yanmış, Latin istilasında zarar görmüş, sonradan onarım görmüş ancak 1434 yangınından sonra bir daha onarılmamıştır. Bugünkü kilise ise 1860 yılından kalmadır.

Bu kilisenin önemi aslında kutsal su kaynağından gelmektedir; bir başka deyişle buranın Hıristiyanlık öncesi çok önemli bir pagan tapım yeri olması büyük bir olasılıktır; daha sonra Hıristiyanlık buraya bir kilise dikmiş ve su kaynağını ayazmaya çevirmiştir. Ama en önemlisi, buranın bir Kutsal Emanet kilisesi olmasıdır. Rivayete göre Hz. Meryem'in giydiği giysi burada saklanıyormuş. Tabii *Maphorion* adındaki bu giysi kadar Hz. Meryem ikonası da dikkat çekmekteymiş.

Haçlıların yağmaladıkları yerlerden biri de Pantokrator Manastırı yani bugünkü Zeyrek Camii'dir.

Kaplan (2016) bu yağmayı şöyle anlatır:

"Manastır Venediklilere verilen mahallenin içinde bulunduğundan onların malı oldu. Birçok değerli ikona, daha önce bahsi geçen Ayasofya'da bulunan Theotokos Hodegetria Meryem ikonası da dahil olmak üzere, yağma ganimeti olarak ellerine geçti. IX. Louis'ye hediye edilen Aziz Blasios'un başı veya Notre-Dame de Paris, Bruges, Clairvaux, Corbie ve Soissons manastırlarına hediye edilen aynı röliğin diğer parçaları gibi manastırın bazı meşhur Kutsal Emanetler'i Batı'ya yollandı. Bununla birlikte

manastırda bu dönemde Yunan keşişlerin mi yaşamaya devam ettiğini yoksa Latin keşişlerin mi yaşadığını bilmiyoruz."

Pantokrator Manastırı ve Kilisesi'nin adı Hz. İsa'ya verilen Pantokrator İsa (Χριστός Παντοκράτωρ) isminden gelmektedir. Hristos Pantokrator tam kelime anlamı olarak "Her Şeyi Yöneten İsa" anlamına gelmekle beraber "Kâinatın Efendisi İsa" olarak da açıklanmaktadır.

Pantokrator Manastırı ve Kilisesi'nin inşaatına 1118 yılında başlanmış olup, temel, yapım emrini veren İmparatoriçe Eirene tarafından atılmıştır, ancak imparatoriçe, 13 Ağustos 1134'te yapı tamamlanmadan ölmüştür.

İlk olarak güney cephedeki kilisenin inşaatına başlanmış, burası tamamlandıktan sonra, kuzey cepheye bakan ikinci kilise inşa edilmiştir. 1136 yılında ise iki ibadethanenin ortasına bir şapel yaptırılarak yapılar birleştirilmiştir.

Yapı aslında bir vakfa aittir. 1136 Ekim'inden kalma, İmparator II. Ioannes'in (1118-1143) emriyle düzenlenmiş olan vakfiyede Pantokrator Manastırı ve Kilisesi'nin bir hastanesi olduğunu öğrenmekteyiz. Bu vakıf kompleksinde üç kilise, bir hastane, bir huzurevi, cüzam hastanesi ve hamam da bulunmaktadır.

Kilisenin yapısını ve Kutsal Emanetler'i Kaplan (2016) şöyle anlatır:

"Kiliseye yapılan kutsal obje bağışları da sıra dışı idi. Bir İsa Pantokrator mozaiği aynı isimdeki kilisenin giriş kapısına hâkimdi.

→

Ana apsiste 'Diriliş' ve 'Çarmıha Gerilme' sahneleri; güney apsiste 'Son Akşam Yemeği' ; kuzey apsiste 'İsa'nın Ayaklarının Yıkanışı' ve 'güzel kapıların' üstünde 'Meryem'in Ölümü' sahneleri vardı. Merhametli Meryem Kilisesi'nde dış kapıya İsa'nın ve içerideki kapıya Vaftizci Ioannes'in (Vaftizci Yahya) bir mozaiği hâkimdi. Bunun karşısında Meryem'in bir mozaiği yer almaktaydı. İlk başta vakfın çok fazla Kutsal Emanet'i olmasa da I. Manuel 1149'da Selanikli aziz Demetrios'un ikonasını ve mezarının kapağını getirtti. 1169'da Efes'ten İsa'nın mezara taşındığı taşı getirtti ve Pantokrator Kilisesi'ne koydurttu. Daha sonra bu taşın yanına gömülmüş olsa gerek."

Burada ayrıca İsa Peygamber'in Kana düğününde suyu şaraba çevirdiği kap ile Aziz Florus ve Laurus'un kafatasları ve Aziz Stefanos'a ait rölik de vardı. Özellikle de önceleri Ayasofya'da bulunan Hodegetria Meryemi ikonasının burada olması buraya daha büyük bir önem katıyordu.

Bugün bu bina kompleksinin büyük bölümü kaybolmuştur. Kilise kısmı Zeyrek Camii olarak hizmet vermektedir.

Pantokrator Manastırı ve Kilisesi Latin istilası döneminde Venediklilere tahsis edilmişti ve bina Venedik yönetiminin merkezi olarak bir tür saray şeklinde kullanılmıştı. Binanın bir bölümü saray iken bir bölümü de bir tür konukevi olarak da kullanılmıştı.

Pantokrator Manastırı ve Kilisesi, Venediklilerin elinde ilk başta vitraylarla kaplanarak güzelleşti ise de, içindeki bütün ikonalar çalınmış, kıymetli taşlar ve madenler sökülmüş, hatta bina parçaları başka yerlerde kullanılmıştır.

1261 yılına geldiğimizde, Venedikliler buradan giderken buradaki tüm eşyayı da beraberinde götürmüştür. Venedik yönetiminin son zamanlarına doğru binada hiçbir onarım yapılmadığı için de, tekrar Bizanslıların eline geçtiğinde bina tam bir harabeye dönmüştür.

Ayasofya ve Pantokrator Manastırı ve Kilisesi'nden kaçırılan eşyanın büyük bölümü San Marco Katedrali'ne götürülmüştür. Katedralin "Pala d'Oro" diye anılan meşhur altarı da İstanbul'dan kaçırılan taşlarla süslenmiştir.[34]

Türker (2010) Studios Manastırı'nın o dönem elyazmaları ile tanındığını ve büyük bir kütüphanesi olduğunu söylemekte ve çok önemli bir tespitte de bulunmaktadır:

> *"Dördüncü Haçlı Seferi sırasında, İstanbul'u işgal eden ve 1204-1261 arasında kentte buldukları her değerli parçayı Batı'ya taşıyan Haçlılar, Ayios Ioannes Kilisesi'ni ve manastırın [Studios] ünlü kütüphanesini de yağma etmişlerdir. Günümüzde Avrupa kütüphaneleri ve müzelerinde bulunan çok sayıda elyazması Bizans eserlerinin muhtemelen bu manastırdan çıktıklarını söylemek pek de hatalı olmaz."*

34. Millingen (1912) Pala d'Oro'nun da İstanbul'dan kaçırıldığını söylese de destekleyecek bilgi yoktur.

İçinden Kutsal Emanet kaçırılan bir başka kilise de bugün Ayasofya ile benzerlik taşıması açısından, Küçük Ayasofya diye anılan Sergios ve Bakkhos Kilisesi'dir (Εκκλησία τῶν Ἁγίων Σεργίου καί Βάκχου). Bu kilise de Latin Krallığı döneminde hem Kutsal Emanetler'ini kaybetmiş hem de büyük zarar görmüştür.

Iustinianus tarafından 530 yılına doğru inşa ettirilen bu kilise bir dönem Latin rahiplerine de hizmet vermiştir. Iustinianus'a mal edilen bir kuruluş efsanesi de ilginçtir. Iustinianus, amcası aleyhine bir ayaklanmaya karışmış bu yüzden de ceza almak üzere iken, Hıristiyanlığın önemli azizlerinden Sergios ve Bakkhos, amcası Iustinos'un rüyasına girerek Iustinianus'u kurtarmışlardır. Iustinianus da imparator olunca bu kiliseyi ve Sergios ve Bakkhos'a adamıştır. XVI. yüzyılın başlarında II. Bayezid döneminin kapıağası Hüseyin Ağa burayı camiye çevirmiştir.

Latinlerin eliyle en büyük zararı gören kilise kuşkusuz, bugün Saraçhane'de sadece kalıntıları görülebilen, Aziz Polyeuktos (Ἅγιος Πολύευκτος) Kilisesi'dir.

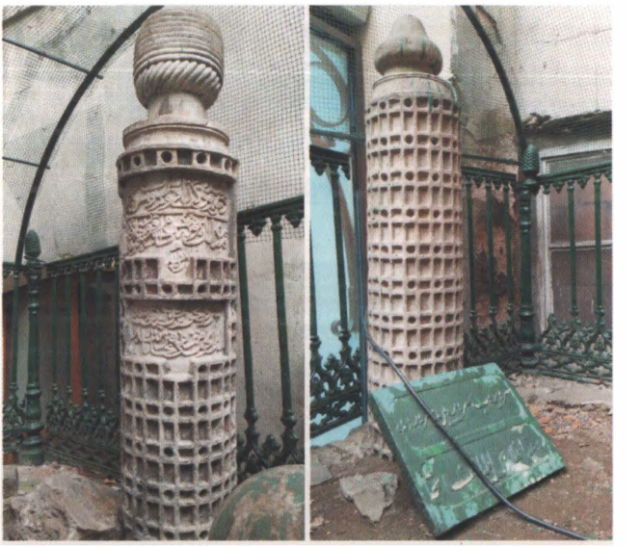
Bir soylu Bizans kadını olan Anicia Iuliana'nın hamisi olduğu kilisenin inşaatına, Iuliana'nın sarayının yanında başlanmış ve 527'de bitmiştir. Kilise Hıristiyanlığın önemli şehitlerinden asker aziz Polyeuktos'a adanmıştır. Anicia Iuliana, Aziz Polyeuktos'un kemiklerini Malatya'dan getirtip kiliseye koydurmuştur.

Kilisenin süslemeleri ve iç dekorasyonu çok görkemli olup, sütunlarda cam süslemeler de kullanılmıştır.

Latin istilası sonucu kilisenin çoğu mimari parçası gemilerle Venedik'e kaçırılmış ve San Marco'ya konmuştur. Aziz Polyeuktos Kilisesi ise bir yıkıntı halinde kalmıştır.

Venedik'te Aziz Polyeuktos Kilisesi'nden çalınan parçalar

Bugün Sultanahmet'teki Tapu ve Kadastro Müdürlüğü'nün bahçesinde bulunan Server Dede mezarındaki sütunların da Aziz Polyeuktos Kilisesi'nden gelmiş olabileceği Doç. Dr. Haluk Çetinkaya tarafından belirtilmiştir.

Aziz Polyeuktos Kilisesi'nden bir sütun
(İstanbul Arkeoloji Müzeleri)

Aziz Polyeuktos Kilisesi'nin günümüzdeki hali

Kayda geçmiş birçok Kutsal Emanet kaçırılması olayı vardır. Kont Louis de Blois'nın, karısı Catherine de Clermont'a Kutsal Emanet gönderdiği ve bunların arasında, ipeklere sarıp gönderdiği Hz. Meryem'in annesi Anna'nın başı ile havariler Petrus ve Andreas'a ait rölikler vardı.

Anonymi Suessionensis diye bilinen anonim yazara ait *De Terra Iherosolimitana Et Quomodo Ab Urbe Constantinopolitana Ad Hanc Ecclesiam Allate Sunt Reliquie* ve ve yine bir anonim eser olan *Gesta Episcoporum Halberstadensium* (Halberstadt Piskoposlarının İşleri) adlı kitaplarda da Kutsal Emanetler hakkında bilgi vardır.

Piskopos Soissons'lu Navelon'un memleketindeki katedrale muhtelif zamanlarda birçok Kutsal Emanet gönderdiği bilinmektedir. Bunların arasında, ilk şehitlerden Aziz Stefan'ın başı, Havari Thomas'ın parmağı, Hz. İsa'nın başına konan dikenli taçtan bir diken[35] de vardır. Ayrıca Soissons'ta bir manastıra, Meryem'in kemerini ve Hz. Yahya'nın kolunu göndermiştir. Kendisi de Fransa'ya dönerken, havari Thomas ve Hz. Yahya'nın başını ve Hz. İsa'nın gerildiği haçın parçalarını götürmüştür.

Hz. İsa'nın başına konan dikenli tacın İstanbul'dan ayrılış öyküsü ilginçtir. Baudouin, parasız kalan Latin Krallığı için Fransa'dan borç almıştı ve rehin olarak da Hz. İsa'nın başına konan Dikenli Taç'ı bırakmıştı. Vadesi geldiğinde parayı ödeyemeyince Fransa Kralı Aziz Louis bu Kutsal Emanet'e el koydu. Louis sırf bu emanet için, 1240-1246 yılları arasında Paris'te Notre-Dame Katedrali'ndeki Sainte-Chapelle'i yaptırmıştı. Bu emanetin yangından sonra "güvenli bir yerde" saklandığı söylenmektedir.

35. Fatih Sultan Mehmet de bu taçtan birkaç diken saklamıştır.

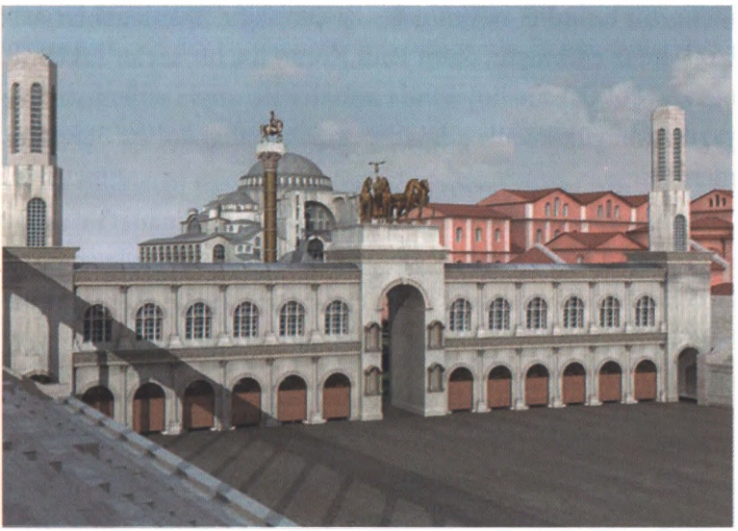
Kutsal Dikenli Taç. Notre-Dame Katedrali'ndeki yangından sonra "güvenli bir yere" konmuştur.

Enrico Dandolo da boş durmamış, kendisi de birçok eşyayı ve Kutsal Emanet'i toplamış ve Venedik'e göndermişti. Bunların arasında, Hz. İsa'nın kanı bulunan bir şişe, Constantinus'un yanında taşıdığı Altın Haç, Vaftizci Yahya'nın başının bir kısmı vardı.

Ama Dandolo'nun aldığı en önemli eser bugün Venedik'te bulunan ve Hipodrom'un girişinden çaldığı Quadriga (Dört At) adındaki heykel grubudur.

Quadriga'nın, Hipodrom'un görüntüsüne kattığı görkem aşağıdaki canlandırmada da görülebilir.

Hipodrom girişi, arka planda Ayasofya ©Byzantium 1200

Venediklilerin Kutsal Emanet çalması hakkında çok öykü vardır. Örneğin Giovanni de Bora adındaki bir Venedikli, İstanbul dışındaki bir manastırın keşişine rüşvet vererek Antakyalı Azize Bakire Marina'nın (Ἁγία Μαρίνα) bedenini alır. Bir başka Venedikli ise, Iacopo Lanzolo, Pavlus'un bedenini bulur (Nicol, 2000).

Kutsal Emanetler'in kaçırılması hakkında Venedikliler dışında da birçok öykü vardır tabii. Bunlardan en bilineni, Guntherus Parisiensis'in (1150-1220) ünlü *Hystoria Constantinopolitana* adlı kitabındadır. İstanbul yağmalanırken, Rahip Martin şüphelendiği bir Bizans din adamını korkutarak Kutsal Emanetler'i göstermesini ister, din adamı da korkudan ona bir çelik sandık verir ve sandığın içi paha biçilemeyecek emanetlerle doludur. Martin de bunları alır kaçar.

Venedikliler ve Franklar ganimetleri kendi aralarında yarı yarıya bölüştüğünde Papa'nın aforoz tehdidine rağmen ganimetlerini teslim etmeyen çok kişi çıkmıştır. Yakalananlar asılarak infaz edilmiştir. Saint Paul Kontu da, bir şeyler saklamış olan bir şövalyesini boynunda armalı kalkanıyla astırmıştır. Ne yazık ki büyük küçük çalınan pek çok malın akıbeti öğrenilememiştir.

Sonuç olarak, Avrupa'daki birçok Kutsal Emanet'in aslında İstanbul'dan kaçırılan emanetler olduğunu söyleyebiliriz. İstanbul'da hâlâ aranan Kutsal Emanetler vardır. Bunların bir bölümü binaların temelleri altında kalmış, bazıları da şehir efsanesine dönüşmüştür.

İSTANBUL'DA KALDIĞI BİLİNEN KUTSAL EMANETLER

İstanbul'da kalan en önemli emanetlerden biri kuşkusuz, yukarıda da andığımız, önceleri Ayasofya'da bulunan ve sonra da Pantokrator'a getirilen Hodegetria Meryemi ikonasıdır. Bu ikona önce Venedikliler tarafından başka bir kiliseye götürülmüş olsa da şehrin geri alınması sırasında yine Bizanslıların eline geçmiştir.

İstanbul'da Latin istilasından sonra bulunduğu bilinen bir başka önemli emanet de "Kırk Şehitler"e ait röliktir.

Bu röliklerin nasıl bulunduğunu Procopios aktarır:

"Ötede koyun ağzında,[36] Şehit Eirene'nin[37] tapınağı yer alır. [...] Eirene tapınağından söz ederken, burada meydana gelen bir kazayı anlatmak yersiz olmayacaktır. Tapınağa bir zamanlar, sayısı kırkı aşmayan ermiş kişilerin kemik kalıntıları gömülmüştü. Bunlar eskiden, Armenia'daki Melitene kentinde garnizonları olan XII. Roma Legio'sunun askerleriydi. İşçiler, az önce sözünü ettiğim yeri kazarlarken üzerindeki yazıttan

36. Karaköy/Galata tarafı

37. Karaköy/Galata'daki Aya İrini Kilisesi, günümüze ulaşmamıştır.

bu kişilere ait olduğu anlaşılan küçük bir sandık buldular. Uzun bir zaman unutulmuş olan sandığın ortaya çıkmasını Tanrı belli bir amaçla istemişti. Tanrı, bir yandan, imparatorun armağanlarını hoşnutlukla kabul ettiğini insanların bilmesini istiyor, bir yanda da, bu yüce adamın yaptığı iyilikleri daha büyük bir lütufla karşılıyordu. Şöyle ki, İmparator Iustinianus, dizindeki yangı dolayısıyla kendisine büyük ağrı veren bir hastalığa tutulmuştu. [...] Ne zaman bir şeyler yese, hoşuna giden yiyeceklerin tadına bakmakla yetiniyordu, o zaman hastalığı kötüleşti ve hekimlerin imkânını aştı, acılarla bitkin düştü. İşte bu sırada, kutsal kalıntıların bulunduğunu işitti, insani hünerleri terk edip dindar bir inançla kendini bu kalıntılara teslim etti ve gerçek inancın ödülünü aldı. Nitekim rahipler, imparatorun dizine sandığı koyar koymaz hastalık ortadan kalktı, Tanrı'nın hizmetine adanmış bedenlerden uzaklaştı gitti. Tanrı tartışma konusu olabilecek bir belirsizliğe yer vermek istemedi ve mucizeyi aydınlatacak ünlü bir işaret verdi: Bu kutsal kalıntılardan ansızın bir yağ dökülmeye başladı ve sandığı ıslatarak imparatorun ayağına ve erguvan renkli giysisine hafifçe aktı. Bu yağlı giysi o zaman hem olup bitenin kanıtı hem de iyileşmez bir hastalığa tutulanlar için bir sağlık kaynağı olarak sarayda tutulmuştur."

Kırk Şehitler ya da Sivaslı Kırk Şehitler Hıristiyan tarihinin en önemli anlatılarından biridir. 3. yüzyılda, Roma'nın, özellikle Decius döneminde, Hıristiyanlara zulüm uyguladığı zamanlarda, Hıristiyanlığı kabul etmiş kırk asker bu baskılara dayanamaz ve ayaklanır.

→

Askerler tutuklanırlar ve Sivas'a sürgün edilirler; sürgün edildikleri vakit Sivas'ın en soğuk zamanıdır ve sürgün edildikleri yerdeki göl buz tutmuştur. Gölün tam karşısında ise sıcak bir hamam vardır, askerler göle atılacak, inkâr edenler hamama gidip hayatını kurtarabileceklerdir.

Romalılar kırk askeri göle atarlar ancak bu kırk askerden biri dayanamayıp inancını inkâr eder ve hamama kaçar fakat hamama girer girmez ölür.

Bu arada bir mucize gerçekleşir ve gölün üzerinde parlak bir ışık belirir ve otuz dokuz asker birer taçla ödüllendirilirler, inkâr edip ölen askerin tacı boşta kalmıştır, bunu gören Romalı askerlerden biri Hıristiyanlığı benimseyerek göle atlar ve kırkıncı taç onun olur ve o asker de kırkıncı şehit olur.

İmparatorluk topraklarında, birçok yerde bu şehitler adına kiliseler ve manastırlar inşa edilmiştir ve her sene 9 Mart Kırk Şehitler Günü olarak anılmaya devam etmektedir.

Kırk askerin isimleri Acacius, Aetius, Aglaius, Alexander, Angus, Athanasius, Candidus, Chudion, Claudius, Cyril, Cyrion, Dometian, Domnus, Ecdicus, Elias, Eunoicus, Eutyches, Eutychius, Flavius, Gaisus, Gorgonius, Helianus, Heraclius, Hesychius, John, Lysimachus, Meliton, Nicholas, Pholoctemon, Priscus, Sacerdon, Servian, Sisinus, Smaragdus, Theodulus, Theophilus, Valens, Valerius, Vivanus ve Zanthias olarak bilinmektedir.

→

Kırk Şehitler

Kırk Şehitler'e ait röliklerin Bizans'ta önemli bir külte dönüştüğü bilinmektedir. Kilise tarihçisi Hermias Sozomenus, röliklerin bulunmuş olduğu kilisede bırakıldığını söylerken, bu rölikler daha sonra karşımıza Altın Kapı yakınlarındaki Kırk Şehitler Kilisesi'nde çıkmaktadır. Bu kilisenin, Yıldırım Bayezid tehdidi zamanında yıkılarak malzemesinin Yedikule surlarını kuvvetlendirmek için kullanıldığı düşünülmektedir. Röliklerin, 13. yüzyıl başında Philadelphion yakınlarındaki Kırk Şehitler Kilisesi'nde olduğu görülmektedir.

Philadelphion yakınlarındaki Kırk Şehitler Kilisesi, İstanbul'daki Kırk Şehitler Kilisesi içinde en meşhur olanıdır. Yapımı 609 yılına kadar uzanmaktadır. 1200 yılında İstanbul'u ziyaret eden Novgoroldlu Anthonios'un tanıklığına bakarsak, Kırk Şehitler röliklerinin bir bölümü burada bir bölümü de Sivas'tadır. Novgorodlu Anthonios, Kırk Şehitler Kilisesi'nde başka rölikler de görmüştür.

Bu röliklerin Latin istilasından nasıl kurtulduğu ise kayıtlara geçmemiştir ancak imparatorluğun son dönemlerinde Ayasofya'da olduğu bilinmektedir.

Bu kiliseler dışında Bizans döneminde İstanbul'da başka Kırk Şehitler kiliseleri olduğu bilinmektedir. Bunlardan en tanınmışları, Cağaloğlu ve Eminönü'nde bulunanlarıdır. Bu kiliselerde Kutsal Emanet bulunup bulunmadığı bilinmemektedir, kiliseler günümüze gelmemiştir.

Haçlılardan kurtulan emanetlerden ikisi de Vaftizci Yahya'ya aittir. Antakya'dan İstanbul'a getirilen bu emanet 956'da, VII. Constantinus zamanında İstanbul'a ulaşmıştır. Skylitzes bu emanetin İstanbul'a gelişini şöyle anlatır:

> *"Bu dönemde Prodromos'un[38] kutsal kolu da Job isminde bir diyakoz tarafından çalınarak başkente getirildi. Rölik Kadıköy'e ulaştığında, imparator, imparatorluk mavnasını gönderdi ve büyük görkemi ile Senato üyeleri ve Patrik, ellerinde mumlar, meşaleler ve tütsüler olan bütün papazlarla birlikte selamlamak için dışarı çıkarken, imparator röliği saraya taşıdı."* (Kalavrezou, 2017)

38. Vaftizci Yahya; Prodromos (πρόδρομος) önceden gelen, haberci, müjdeci anlamındadır.

Dünyada birçok yerde Hz. Yahya'nın kolu olduğu söylense de Bizans dönemine ait olanın Topkapı Sarayı'nda olduğu düşünülmektedir. Ancak, müzede gördüğümüz metal kol mahfazası İtalyan işidir ve Rodos Şövalyeleri tarafından Venedik'te yaptırılmış olabilir (Kalavrezou, 2017):

"Topkapı Sarayı'nda Mukaddes Emanetler bölümünde Hz. Yahya'nın kafatası kemiği ve kolu vardır. Hz. Yahya'ya ait kafatası kemiği, Sırbistan'a gitmiş ve uzun yolculuklardan sonra 1790 yılında İstanbul'a geri dönmüştür. Kolu ise VII. Konstantin zamanında Antakya'dan İstanbul'a gelmiş, Haçlılardan kurtulan ender emanetlerden olmuştur. İstanbul'da çeşitli yerleri gezdikten sonra Osmanlı Sarayı'na geçen ve II. Bayezid tarafından kardeşi Cem Sultan'ı ellerinde tutmaları için Rodos Şövalyeleri'ne verilen bu emanet daha sonra Kıbrıs'a gitmiş ve III. Murat tarafından yeniden İstanbul'a getirilmiştir." (Çift, Altunay, 2019)

BİTMEYEN BİR TARTIŞMA: DÖRDÜNCÜ HAÇLI SEFERİ İSTANBUL'U ELE GEÇİRMEK İÇİN Mİ YAPILDI?

Birinci Haçlı Seferi'nden itibaren, Batı dünyasının Bizans'a çok iyi baktığı söylenemez. Öncelikle Haçlı Seferleri'nden önce de Batı'nın Bizans'ı devamlı "pagan" olarak görmesi ve Ortodoks Hıristiyanlığı, Hıristiyanlık olarak kabul etmemesidir.

Ortodoks (ὀρθόδοξος) sözcüğü etimolojik olarak Yunanca ὀρθός (Doğru) ve δόξα (Fikir, Kanaat, Öğreti) sözcüklerinden gelmektedir. Sözcük anlamı olarak doğru öğreti demektir. En geniş anlamı ile bir öğretiyi en doğru şekli ile uyguladığını zannedenlere denir. Özel anlamı ise Hıristiyanlığın Bizans Patrikliği tarafından kabul edilen ve günümüze kadar gelen şeklidir.

Ortodoks Hıristiyanlar Papa'yı ve Roma'nın otoritesini tanımadıkları gibi, yüksek dini bir otorite de kabul etmezler. Ortodokslar, ayrıca ilk yedi konsilden sonra toplanan konsillerin kararlarını da kabul etmezler.

Aslında bu iki kilise arasındaki ayrılık zorunlu bir ayrılıktır. Özellikle barbar istilalarından sonra parçalanan Batı ancak Kilise'yi birleştirici bir güç olarak görüyordu ve Kilise mutlak otorite olmaya adaydı. Batı'da birliği sağlamaya çalışan Charlemagne bile tacını Papa'nın eliyle giymek zorunda kalmıştı.

Doğu'da ise, imparatorun mutlak otoritesi geçerliydi ve Kilise imparatorluğun üstünde bir güç sergileyemiyordu. Batı'daki Kilise'ye bağlı olmak imparatorun hiçbir zaman işine gelmezdi.

Bizans Hıristiyanlığını daha iyi anlayabilmek için, imparatorun ve Kilise'nin Doğulu karakteri üzerinde biraz daha durmak gerekmektedir. Roma İmparatorluğu döneminde de imparatorların dinsel karakteri ön planda idi, hatta ölen imparatorlar tanrılaştırılıyordu. Doğu yönetimlerinde ise daha önce gördüğümüz gibi mutlak yönetici, gücünü ve kanunlarını Tanrı'dan alıyor ve halktan da kulluk bekliyordu. Hıristiyanlık her iki yönetim için de elverişli değildi. Nitekim bu yüzden Batı'da imparator ile Kilise arasında sürekli güç kavgaları olmuştur.

Bizans'ta ise bütün geleneklerin ilginç bir sentezi ortaya çıkmış, yeni bir imparator "kültü" meydana gelmiştir. Ostrogorsky (1982) Bizans imparatorunun dinsel karakterini şöyle ortaya koyar:

> *"İmparator sadece ordunun başkomutanı, en yüksek hâkim ve yegâne kanun koyucusu olmakla kalmaz; o aynı zamanda Kilise'nin ve doğru inancın koruyucusudur. O Tanrı'nın seçtiği kişidir ve bu sıfatla sadece hâkim ve efendi değil, aynı zamanda Tanrı'nın kendisine emanet ettiği Hıristiyan devletinin yaşayan sembolüdür. O, fan, beşeri atmosferin dışında Tanrı ile doğrudan doğruya ilişkili olup kendine özgü bir siyasi-dini kültün konusudur. Bu kült günbegün imparatorluk sarayında etkin seremonilerle, kilise ve bütün maiyet alayının katılması ile icra edilir; İsa-sever hükümdarı tasvir eden her resimde, onun kutsallaştırılmış şahsını çevreleyen her şeyde, onun herkes önünde sarf ettiği veya kendisine hitap eden her kelimede ifadesini bulur. Tebaası onun kölesidir. Bunlar onun yüzüne bakmak müsaadesine nail olunca, en yüksek makamdakileri*

de hariç tutulmamak üzere, hükümdarı, onun önünde yere kapanmak suretiyle, proskynese ile selamlarlar. Ancak Bizans saray seremonisinin aşırı ihtişamı gibi bu debdebe içinde tezahür eden imparatorluğun her şeye kadir azametinin kökü de Roma-Helenistik gelişmede mündemiçtir. İşte Bizans imparatorluk sarayının bu kendine mahsus ihtişamı ve Bizans İmparatorluğu'nun Doğu'yu anımsatan bazı hayat formları, Doğu'dan, Sasani Devleti'nden ve daha sonra Arap hilafetinden doğrudan doğruya alınıp benimsenenlerle birlikte daha da belirli bir hale gelen bu Doğu unsurlarıyla bir zamandan beri dolu gelişmeden doğmuştur.

Bu imparatorun Kilise üzerinde mutlak hâkimiyeti olmasa da, özellikle çıkarlar birleştiğinden imparator ile Kilise'nin birlikte hareket etmesini, bir çeşit güç birliğine gitmesini beraberinde getirmiştir. Aynı şekilde Leon I (457-474) da tacını Constantinopolis Patriği'nin elinden giyerek bu güç birliğini kuvvetlendirmiştir. Bir başka deyişle Kilise imparatorluğun bir kurumu gibi varlığını sürdürmüştür."

Ortodoks Kilisesi ile Katolik Kilisesi arasındaki kopuş bir anda gerçekleşmemiş, birçok aşamada olmuştur. Aslında Ortodoks ve Katolik kiliseleri arasındaki kopuş, Doğu ile Batı'nın kopuşudur.

Roma ile Constantinopolis arasındaki egemenlik yarışında Kalkhedon Konsili (431) önemli bir yer tutmaktadır. Bu konsilde kabul edilen 28. kanon Constantinopolis patriğine Threace, Pont, Asya piskoposlukları üzerinde yargılama yetkisi vermişti. Bu karar Roma Kilisesi ile Constantinopolis Kilisesi'nin bir tür eşitliğini ortaya koymaktadır. Papalık delegelerinin olmadığı bir zamanda onaylanan bu karar daha sonra bu delegelerin protestosuna maruz kalmıştı

İlk ayrılıklar ise beşinci ve altıncı yüzyıllarda ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu dönemde iki önemli Hıristiyan topluluğu Roma Kilisesi'nden ayrılmıştır. Bunlar, İran Nasturi Kilisesi ile Ermeni, Suriye, Kıpti (Mısır), Etiyopya ve Hint kiliselerinin bağlı olduğu Monofizit Kilisesi'dir. Zamanla, Nasturiler Bizans Kilisesi'nden de ayrılmış, Monofizit toplulukların büyük bölümü ise İslam'ı kabul etmiştir.

Asıl kopuşun ise 1054 yılında olduğu varsayılır. Bu tarihte Katolik Kilisesi temsilcileri ile Ortodoks Kilisesi temsilcileri arasında küfürleşmeye varan tartışmalar olmuştur. Bizans'ta Papa'nın temsilcileri patriği lanetlemişler, Doğu Kilisesi de aynı şekilde yanıt vermiştir. Bu kopuşla birlikte Batı'da Roma'daki Papa'nın önderliğindeki Roma Kilisesi ile Doğu'da Bizans patriğinin önderliğinde Ortodoks Kilisesi bir daha bir araya gelmemek üzere ayrılmıştır.

İşte bu ayrılık, Batı'nın, Bizans ile "aynı dinden" olmadıkları inancını yerleştirmiş, bilgisiz kişilerin çoğu Bizans'ı "pagan" olarak bellemiştir.

Öte yandan Bizans'ın zenginlikleri de efsaneler gibi anlatılmakta, Batı'nın her zaman iştahını kabartmaktaydı. Özellikle Birinci Haçlı Seferi sırasında, Pierre L'Hermite liderliğinde gelen Haçlılar buradaki zenginliklerden çok etkilenmiş, İstanbul her zaman "yağmalanacak" bir yer olarak görülmüştür.

Birinci Haçlı Seferi sırasında Pierre L'Hermite'in birliklerinin Anadolu'da Türkler tarafından öldürülmesinden de Batı Bizans'ı sorumlu tutmuş, hatta Bizans'ın Türklerle anlaşıp kendilerini yok etmek istediklerini düşünmüşlerdir. Bu görüş İkinci Haçlı Seferi sırasında, İmparator Manuel'in Selçuklu Sultanı Mesud ile arasında bir anlaşma olduğunun öğrenilmesi ile daha da pekişmiş ve Batı Bizans'ı düşman olarak bellemiştir. Üçüncü Haçlı Seferi sırasında da Bizans ile Selahattin Eyyubi arasında

anlaşma olduğu söylentileri Haçlıları Bizans'a daha da düşman etmiştir.

İnce'nin (2019) de belirttiği gibi: *"İlk üç Haçlı seferi sonrasında, hem Bizans'ta Haçlılara karşı hem de Haçlılarda Bizans'a karşı bir nefret duygusu oluşmuş, bu da Dördüncü Haçlı Seferi esnasında Batılıların İstanbul'u hiç acımadan istilalarına ve yağmalamalarına sebebiyet vermiştir."*

Papa III. Innocentius'un baştan beri bu seferi İstanbul'un alınması için düzenlediği tartışılagelmiştir. Yeni Papa genç ve tecrübesizdi ama oldukça hırslı idi. Papa III. Innocentius Papa seçildikten sonra III. Alexios onu kutlamış ve aralarında bir yazışma başlamıştı, Papa onu da Haçlı seferine katmak istiyor ama Constantinopolis Patrikliği'nin "tüm kiliselerin anası ve başı" Roma Kilisesi'ni tanımasını istiyordu. Özellikle Papa'nın düzenlenecek Haçlı seferi için Bizans'tan yardım isterken kullandığı ifadeler çok önemlidir. Papa yumuşak bir üslup kullanırken aynı zamanda Bizans'ı da tehdit etmektedir.

İnce de (2019) Papa'nın böyle bir amacı olduğunu iddia etmektedir:

> *"Papa, Bizans İmparatoru'na yazdığı mektupta, şayet Bizans Devleti, bu yeni sefer için yardımda bulunmazsa, Bizans Devleti aleyhine oluşan nefretin ve öfkenin durdurulması mümkün olmayabilirdi diyordu. Papa III. Innocentius bu sözleriyle sanki Batılıların Haçlılara duyduğu bu öfkeyi kendisinin engellediğini ancak Bizans'ın Dördüncü Haçlı Seferi'ne destek vermemesi durumunda bu öfkenin önüne geçmesinin mümkün olmayacağını da belirtmiştir. Papa, Haçlı liderlerine de bu konuda gerekli direktifleri vermişti: Şayet Bizans Devleti, Haçlılar ile işbirliğinden kaçacak olurlarsa ve onlara yardım etmezlerse, Batılı liderlerin Bizans'a karşı askeri müdahalede bulunma özgürlükleri vardı.*

Papa, Haçlı liderlerine izin vermesine rağmen Dördüncü Haçlı Seferi'nin düzenlenmesinin görünürdeki asıl amacı Kudüs'ü ele geçirebilmekti. Ancak bazı Haçlı liderleri Papa'nın Haçlılara en az yarım sene yetecek kadar yiyecek stokunu Bizans'ın sahil kesimlerinden almaları konusunda izin verdiğini söyleyerek, Papa'nın aslında asıl amacının Bizans'tan nefret ettiği için, onun işgalinin gerçekleştirilmesini sağlamak olduğunu iddia etmişlerdir. Bu düşünce 1204 senesinde, İstanbul'un yağmalanması esnasında da kullanılan bir mazeret olarak karşımıza çıkmaktadır."

Papa'nın, Haçlı seferini düzenleyenlere çok güvenmediği açıktır ve Papalık temsilcisi tarafından onaylanacak haklı ve ciddi bir durum olmadıkça Hıristiyanlara saldırmamaları gerektiği onlara bildirilmiştir. Nitekim Haçlılar Zara'ya saldırdığında aforoz yetkisini kullanacaktır.

Öte yandan baktığımızda, İstanbul'un istilasında Papa'nın, kendi temsilcisini sorumlu tuttuğu görülmektedir. Papa'nın Papalık temsilcisi Petrus'a yazdığı mektupta bu istiladan dehşete düşmesi ve temsilcisini suçlamasının, Papa'nın gerçekten üzüldüğü için mi yoksa çığırından çıkan planının arkasında döktüğü timsah gözyaşlarının ifadesi olarak mı yazıldığı belirsizdir.

Nicol (2000) bu durumu şöyle ifade etmektedir:

"İşlerin neden böyle olduğunu ve Haçlı Seferleri'nin neden asıl hedefine değil de Konstantinopolis'e yöneldiğini değerlendirirken, modern tarihçi, ayrıntılar açısından tam, ama ayrıntıların bir araya gelişinin çözümlenmesi açısından eksik olan kaynaklarla çalışmak zorundadır. Bu yüzden, 1204 olayının, koşulların peş peşe birbirini izlemesinin ve önceden yazılmış sonucunu ne Papa'nın ne de başka bir

gücün önleyebileceğin bir dizi aksilik ve insani hata sonucunda vuku bulduğu kanısına varabilir."

Öte yandan Dandolo'nun her zaman İstanbul'a düşman olduğu ve burayı bir gün yağmalamak istediği bilinmektedir. Venedikliler açısından baktığımızda ise, Haçlı seferinin yönünün Kudüs üzerine gitmeden önce Mısır olması işlerine hiç gelmiyordu. Venedik Mısır ile ticaret anlaşması yapmış, oldukça kârlı bir ticaret ilişkisi sürdürüyordu. Dördüncü Haçlı Seferi'nin yönünü Mısır'dan başka yere çevirmek her zaman işlerine geliyordu.

İstanbul'un zenginliğini ele geçirmek ve bu bölgede egemen olmak arzusu Venedikliler için kaçırılmayacak bir fırsattı ve Dandolo da bunu sonuna kadar kullandı.

O zaman sorulacak bir tek soru kalmaktadır, eğer genç Alexios yardım istemeseydi de Dördüncü Haçlı Seferi, İstanbul'un istilası ile sonuçlanacak mıydı?

Bu soruya yanıt vermek oldukça zordur ama Venediklilerin Mısır'a gitmekteki isteksizliği ve Papa'nın tutumu başka bahaneleri yaratacaktı diye düşünmemek için bir neden yoktur.

Bu arada *Ayasofya'nın Gizli Tarihi* (Çift, Altunay, 2019) kitabında belirtilen çok önemli bir efsaneyi de unutmamak gerek. 1140'lardan kalma bir Charlemagne efsanesi bir bakıma Dördüncü Haçlı Seferi'nin ön senaryosu gibidir:

"Dördüncü Haçlı Seferi'nden önce İstanbul ve Doğu hakkında bir algı yönetimi başlamıştı. Bu algı yönetimine konu olan efsanelerden çarpıcı bir tanesini aktarırsak çok daha iyi anlaşılacaktır. Charlemagne (Şarlman) 800 yılı Noel'inde Papa'nın elinden taç giyen Frank İmparatoru'dur. Ortaçağ'da Kral Arthur gibi ideal kral tiplemesi olmuştur. Charlemagne'ın

ölümünden yıllar sonra türeyen bir efsane şöyledir. Kral hac yolculuğuna çıkmaya karar verir ve bu yolculuk sırasında İstanbul'a gelir. Bizans İmparatoru ona türlü oyunlar oynamaya çalışır. Sonunda Charlemagne üstün gelir ve Bizans İmparatoru'nu tokatlar. Aslında bırakın hac yolculuğu sırasında fikir değiştirip İstanbul'a gelmeyi, Charlemagne Fransa'nın dışına hiç çıkmamıştır. Bir de gelip imparator tokatlayacak..."

Böyle bir öykünün yazılıp Avrupa'da dolaşması da ilginçtir. Bu arada bu eser gün ışığına çıktıktan sonra orijinal yazmaların da çalındığını söyleyelim.

EK-1:

AGNÈS DE FRANCE'IN ÖYKÜSÜ

Agnès de France'ın öyküsü Ortaçağ biyografileri içinde kuşkusuz en ilginç olanlardan biridir. Avrupa'da başlayıp Bizans içinde biten bu hayat hep tarihin karanlık sayfaları arasında kalmıştır.

Agnès de France, Fransa Kralı VII. Louis'nin Akitanyalı Aliénor'dan ayrıldıktan sonra son evlendiği karısı Adèle de Champagne'dan olma kızı idi. Agnès aynı zamanda daha sonra Fransa Kralı olacak Philippe August'un kardeşiydi.

Böylesine soylu bir aileden gelen Agnès'in kaderini değiştiren olay kuşkusuz 1178 baharında, Flandre Kontu Philippe'in Haçlı seferinden dönerek İstanbul'a uğramasıdır. İmparator Manuel Komnenos Philippe'i büyük bir nezaketle karşılamış ve onu sekiz yaşındaki oğlu Alexios ile tanıştırmıştır. Aslında aklında başka bir plan vardır; oğlu ile Fransız kraliyet ailesinden bir kızı evlendirerek siyasi bir bağ kurmak istemektedir. Manuel, Kont Philippe'ten bu konuda aracı olmasını istemiş ve Philippe de bunu kabul etmiştir.

Ernoul Kroniği'nde Bizans imparatorunun talebi şöyle anlatılır:

> *"Flandres'taki topraklarına dönmek için yola çıkan Kont Philippe, Konstantinopolis'e vardı. Orada İmparator Manuel onu büyük bir saygı ile karşıladı ve gelişinden duyduğu memnuniyeti bildirip, çok sayıda mücevher, kemerler, altın, gümüş ve ipekli kumaşlar hediye etti. Kontu dilediği kadar şehirde misafir etti. Orada kaldığı sürede, imparator ona, Fransa kralının evlenecek yaşta kızı olup olmadığını sordu. Kont ise kralın bir kızının olduğunu fakat yaşının çok küçük olduğunu söyledi. İmparator Manuel ise, kendisinin sadece genç bir oğlu olduğunu, eğer şayet kral kızını oğluyla birlikte göndermek isterse, oğluyla seve seve evlendirebileceğini ve kızına taç giydireceğini, oğlu imparator olduğu zaman kızının da kraliçe olacağını söyledi. Böyle konuşan imparator, konttan krala gidecek elçisi olmasını istedi ve elçi olarak gönderecek ondan daha asil ve soylu biri bulamayacağını ekledi. İmparator, kralın teklifi kabul etmesi halinde prensesi getirmek üzere kendisiyle beraber en sadık vasallarını göndereceğini söyledi. Kont, seve seve elçilik görevini üstleneceğini, eğer verilen görev başarıyla sonuçlanırsa bundan çok memnun olacağını ifade etti."*

Flandre Kontu Philippe, Fransa'ya vardığında imparatorun bu isteğini Kral Louis'ye iletti. Bizans'tan gelen bu talep Louis için de önemli bir fırsattı ve Louis, üçüncü karısı Alix de Champagne'dan olma kızı Agnès'i, imparatorun oğlu ile evlendirmeye karar verdi. Agnès için ise yapacak bir şey yoktu, İstanbul'a doğru yola çıktı. Agnès İstanbul'a geldiğinde

evlilik hazırlıkları yapılmıştı bile. Agnès büyük bir törenle karşılandı.

Ernoul Kroniği bu karşılanmayı şöyle anlatır:

"[Kral] kızını Fransa kralı gibi yüce bir hükümdarın kızına yaraşacak biçimde zengin ve süslü bir şekilde giydirip donatarak elçilere emanet etti ve Konstantinopolis'e imparatora gönderdi. Bu hanım, Fransa Kralı Philippe'in kız kardeşiydi. O elçilerle birlikte yola çıkarken, Kont Philippe Flandres'ta kaldı. Prenses Konstantinopolis'e geldiğinde imparator bundan çok mutlu oldu, gelini saygı ve hürmetle karşıladı ve oğluyla evlendirerek taç giydirip onları imparator ve imparatoriçe yaptı."

Bugün Vatikan'da bulunan bir yazma da bu töreni ayrıntıları ile anlatmaktadır ve yazar Agnès'e seslenerek şöyle der:

"Artık Augusta için uygun diğer tüm aksesuvarlar ve nişanlarla birlikte bir Romalı Despoina[39] kılığına büründün. Ve böyle bir şekilde, herkes seni görebilir ve onurlandırabilir."

Bu kitap aynı zamanda Agnès'e bir "Bizanslı olma" rehberidir.

Agnès, 2 Mart 1180'de, daha dokuz yaşında iken, Büyük Saray'da, Patrik Theodosius tarafından, on yaşındaki Alexios ile evlendirildi. Böylece Manuel Avrupa ile de iyi ilişkiler kurarak imparatorluğu daha da sağlamlaştıracağını planlıyordu.

39. Despoina/Despina (Δέσποινα) Yunan mitolojisinde Demeter ve Poseidon'un kızıdır. Eski gizem kültleri ve bereket kültleri ile alakası vardır. Ortodoks kültüründe Meryem'i tanımlamak için de kullanılmıştır.

Bizans yazmasında, Agnès'in karşılanması

Ancak olaylar Manuel'in istediği gibi gelişmeyecekti ve ölüm onu 1180 yılının 24 Eylül günü yakaladı. Bütün geleceğini

müneccimlere soran Manuel ölümünü yıllar sonra beklerken, oğlu için bir düzenleme yapamamış ve ölümün yaklaştığını görünce, kendi isteği ile imparator giysilerini çıkartıp keşiş giysileri giyerek can vermiştir.

Manuel hakkında bir ilginç bilgi, onun, Müslümanlara hakaretlerle dolu din kitaplarından Allah'ı lanetleyen kısımların çıkartılmasını emretmesidir. Allah'a hakareti kabul etmeyen Manuel bazı aşırı dindar kesimlerin de tepkisini çekmiştir.

Manuel Komnenos'un ölümü ile yerine oğlu Alexios geçmiştir, böylece Agnès imparatoriçe olmuştur ancak Alexios'un yaşı çok küçük olduğundan yönetim fiilen kral naibesi olan annesi Maria'nın eline geçmiştir.

Manuel Komnenos ile 1160 yılında evlenen Maria'nın babası, Akitanyalı Aliénor'un amcası Raymond de Poitiers, annesi ise Fransa Kralı I. Philippe'in soyundan gelen Constance d'Antioche'dur. D'Antioche unvanı ise Antakya doğumlu olmasından gelmektedir. Yani baktığımızda aslına bir "Batılı" Bizans'ı yönetmektedir. Bu halkta çok olumlu bir görüntü yaratmaz. Hatta halk Maria'yı "Yabancı" diye adlandırmıştır. Tabii halk Maria'ya yabancı derken içten içe de bir yabancı düşmanlığı yükselmiştir. İlginç olan halkın, Agnès'i düşman bir yabancı olarak görmemiş hatta ona bir Bizanslı ismi vererek Anna diye anmışlardır.

Bizans yazmasında, Agnès'in Maria ile karşılaşması

Ancak bu Latin düşmanlığından en iyi faydalanacak olan, imparatorun akrabası, yine bir Komnenos olan ve o zamanlar

altmış dört yaşına giren Andronikos (Ανδρόνικος Κομνηνός) olacaktır. Zaten kehanetler de onun geleceğini söylemiştir. Niketas Khoniates ilginç bir tanıklıkta bulunur:

> *"O günlerde gökyüzünde bir kuyrukluyıldız belirdi ve gelecek için çirkinlikleri gösterdi ki bu da açıkça Andronikos'u işaret ediyordu. Ateş topu sanki bir yılan gibi uzamıştı ve sonra yuvarlanıp sarılıyordu. Bazen de sanki aşağıdaki her şeyi yutacakmış gibi kocaman bir delik açılıyordu; adeta insan kanı istiyor gibiydi ve her göreni dehşete düşürüyordu. Kuyrukluyıldız o gün ve ertesi gece böyle şekilden şekile girerek göründü ve sonra kayboldu."*

Niketas Khoniates başka işaretlerden de söz etmiştir, zaten her şey de kaderin bir yazısı gibi olmuştur.

Andronikos 1182 yılında İstanbul'a doğru yola çıktı ve halkın desteğini alarak sarayı ele geçirdi. Agnès ve Alexios için kötü günler başlamıştı. Andronikos, Alexios'un gözlerine mil çektirdi ve annesi ile birlikte sur dışındaki yazlık saray Philopation'a (Φιλοπάτιον) gönderdi.

Andronikos'un yabancı düşmanlığından yararlanmasının ve kışkırtıcılığının en vahim sonucu, İstanbul'a girdiğinde yapılan Latin katliamıdır. Andronikos geldiğinde halk, şehirde bildikleri bütün Latin kökenlileri kadın, çocuk, yaşlı demeden katletmiştir.

Maria

Andronikos artık iktidar planını uygulamaya koymuştur. İlk iş olarak, Alexios'a zorla ölüm kararını imzalatarak, Maria'yı öldürmüş ve Alexios ile ortak imparator olmuştur, ancak bu durum uzun sürmemiş ve 1183 yılı sonunda Alexios boğularak öldürülmüştür. Bu olay sonrası için sözü Niketas Khoniates'e bırakırsak:

> *"Bu iğrenç olayın üzerinden daha çok zaman geçmemişti ki, Andronikos, Fransa Kralı'nın kızı ve İmparator Alexios'un nişanlısı Anna ile evlendi. Karanlık devir kokan bu yaşlı adam, yeğeninin kırmızı yanaklı, taptaze ve daha on bir yaşına girmiş karısı ile yatmaya hiç utanmadı."*

Bizanslı yazarlar, Agnès'in bu evliliği hiç istemediğini yazarlar ancak çaresizlikten zorla evlenmiştir. Ancak Agnès bu durumu lehine kullanmış, imparatoriçeliğini de kabul ettirmiştir.

Andronikos'un saltanatı da uzun olmamıştır. Kehanetler bu kez imparator yeğeni Isaakios Angelos'u göstermiş, halk tarafından nefret edilen Andronikos, Isaakios Angelos tarafından tahttan indirilmiştir. Andronikos için tek çare kaçmak idi ancak başarısız kaçma girişiminden sonra yakalanan Andronikos 12 Eylül 1185'te halkın elinde linç edilerek öldürüldü.

Andronikos'un ata ters bindirilmesi (uyuz bir deve olarak da bahsedilir) ve parçalanarak öldürülmesi

Agnès bir kere daha yalnız kalmıştı. Andronikos'un ölümünden sonra nerede olduğu ve ne yaptığı tarihlere geçmemiştir ancak Agnès'i bir daha gördüğümüzde, onu ünlü Bizanslı komutan Theodoros Branas ile aşk yaşarken buluruz.

Agnès kuşkusuz Branas'ı imparator tahtında görmek istiyor ve yeniden imparatoriçe olmayı arzuluyordu. Tarihi kayıtlar pek bilgi vermese de, özellikle de taht kavgaları sırasında böyle çalışmalar içinde olduğu kesindir. Ancak Dördüncü Haçlı Seferi ordularının İstanbul'a gelmesi ile bütün her şey değişecektir.

Haçlıların gelişi Agnès'i de çok üzmüştü çünkü asıl amacı kocasını imparator yapmaktı, böylece bütün planları suya düşmüştü.

Robert de Clari, Agnès ile Haçlıların karşılaşmasını ayrıntılı bir biçimde anlatır:

"Baronlar, Alexios'u saraya götürdükten sonra, Fransa imparatoriçesi denen, Fransa kralının kız kardeşinin sağ olup olmadığını sordular. Sağ olduğu, şehrin ileri gelenlerinden Branas adında biriyle evlendiği ve oraya yakın bir sarayda oturduğu söylendi. Bunu öğrenince, baronlar, kendisini görmeye gittiler, selamladıktan sonra hizmetinde bulunacaklarını vaat ettiler. Kadın, baronları çok kötü karşıladı. Konstantinopolis'e gelmiş ve Alexios'a taç giydirmiş olmalarından çok öfkelenmişti. Onlarla konuşmak istemiyor, tercüman aracılığıyla görüşüyordu. Tercüman kadının hiç Fransızca bilmediğini söylüyordu. Bununla beraber, Kont Louis (kuzeni) kendisiyle konuştu."

Villehardouin de Boniface'ın Agnès'i Boukoleon Sarayı'nda bulduğunu yazar:

"Marki Bonifacio del Monferrato kıyı boyunca Boukoleon Sarayı'na kadar at sürdü ve oraya geldiğinde içeride kalanların canları bağışlanmak koşuluyla saray kendine teslim edildi.

Şatoya kaçmış olan soylu kadınların çoğu oradaydı; eski imparatoriçe olan Fransa kralının kız kardeşi ve yine eski imparatoriçe olan Macaristan kralının kız kardeşi ve daha birçok soylu hanım oradaydı."

Haçlıların çoğu kendilerini Fransa Kralı Philippe'in vasalı olarak gördükleri için, onun kız kardeşi Agnès'e de büyük saygı göstermişlerdir.

Özellikle de Kral Baudouin onun Bizanslı komutan Theodoros Branas ile sıra dışı aşkını kabul etmiş ve 1204 yılında, krallığının ilk zamanlarında onları evlendirmiştir.

Olayların akışından anladığımıza göre, Agnès sadece bu aşkı kabul ettirmekle kalmamış, aynı zamanda, Theodoros Branas'ı, eski bir Bizanslı komutan olmasına rağmen, Latin Krallığı'na önemli bir kişi olarak da kabul ettirmiştir. Bir bakıma kendisi de Doğulu bir imparatoriçe gibi davranmıştır.

Latin krallarının hem Fransa Kralı'nın kız kardeşi ile evli olduğundan hem de Bizans'ı iyi tanıyan bir komutan olduğundan, Branas'ın hizmetine her zaman ihtiyaç duydukları kesindir. Branas da onlara her zaman en iyi şekilde hizmet etmiş ve Trakya'da önemli çarpışmalarda bulunmuştur. Agnès'in adı bundan sonra tarihi kayıtlarda Branas ile birlikte geçmiştir.

Theodoros Branas'ın adı Villehardouin'de ilk olarak, Kral Henri zamanında, Latin dostu bir Bizanslı olarak geçer:

"Ve Arkadiopolis'te Venedikliler garnizon kurdu. Ve İmparator Baudouin'in kardeşi, Apros[40] kentini Fransa kralının kız kardeşi ile evli ve kendilerine bağlı bir Bizanslı olan Vernas'a

40. Apros (Ἄπρος) bugün Malkara'ya bağlı Kermeyan köyü yakınlarındadır. Bizans döneminde önemli bir kent olan Apros bir ara Bulgarlar tarafından yıkıldı ise de Theodoros Branas tarafından yeniden imar edilmiştir. Günümüzde sit alanıdır.

[Theodoros Branas] bırakmıştı ve ondan başka hiçbir Bizanslı onları tutmuyordu. Bu kenttekiler Bizanslılara karşı savaşı sürdürüp sayısız akın yaptılar ve onlara da çok saldırıldı. Henri adamlarının geri kalanıyla Konstantinopolis'e çekildi."

Buradan Branas'ın Latin Krallığı'nın emrinde Bizanslılara karşı savaştığını görüyoruz. Apros kenti Branas'a bırakıldığına göre Agnès de büyük olasılıkla onunla beraber olmalıdır.

Apros kenti Bulgar Kralı Kaloyan tarafından yıkılınca, ordusundaki Bizanslılar da kralın acımasızlığını ve sözünü tutmadığını görmüş ve Latin Krallığı ile anlaşma yapmak dışında bir seçenekleri kalmadığını görmüşlerdir.

Villehardouin'de bu konu anlatılırken, Apros'un yıkılmasından sonra, Branas'ı İstanbul'da görürüz ve bu kez Trakya'daki başka şehirleri de alacaktır:

"[Bizanslılar] gizlice ulaklar hazırlayıp, Konstantinopolis'e Theodoros Branas'a gönderdiler. Ondan, İmparator Baudouin'in kardeşi Henri'den ve Venediklilerden kendileri ile barış yapması için aman dilemesini rica ediyorlardı; buna karşılık Hadrianopolis[41] ve Didymoteikhon'u[42] ona vereceklerdi ve Bizanslıların hepsi, ondan yana geçecek ve Bizanslılarla Franklar bir arada yaşayabileceklerdi. Bir meclis toplandı ve çok çeşitli sözler söylendi; ama meclis sonunda Hadrianopolis ve Didymoteikhon ve bağlı yerler Theodoros Branas ve karısı Fransa Kralı Philippe'in kız kardeşi imparatoriçeye verildi ve o da buna karşılık imparatora ve imparatorluğu hizmet edecekti. Böylece anlaşma yapıldı ve Bizanslılarla Franklar arasında anlaşma sağlandı."

41. Edirne

42. Didymoteikhon (Διδυμότειχον) bugünkü Türk sınırına, Uzunköprü'ye yakın bir şehirdir. Osmanlı döneminde de önemini korumuştur. Latin Krallığı döneminde burada önemli bir Yahudi topluluğu da olduğu bilinmektedir.

Burada önemli bir husus, Venediklilere ait bir yerin yönetiminin Theodoros Branas gibi eski bir Bizanslı komutana bırakılmış olmasıdır. Burada Agnès'in çok önemli bir rol oynadığı varsayılabilir. Agnès eski imparatoriçe olarak Bizans halkının gözünde önemini koruduğu için çok iyi bir arabulucu olarak ortaya çıkması hiç de şaşırtıcı değildir. Özellikle Edirne'nin yönetiminin bırakılması ile ilgili en önemli Venedik belgesi olan *Pactum Adrianopolitanum* Edirne'nin Theodoros Branas tarafından Yunan usullerine göre[43] yönetileceğini öngörmektedir.

Bu anlaşmanın, şehirlerin Bizanslı halkı tarafından da kabul edilmiş olması gerekir ki, Bulgar Kralı bu şehirleri kuşattığında, ulaklar Theodoros Branas'a gitmiş ve ondan şehirlerini kurtarmasını istemişlerdir.

Bu arada Villehardouin'in Agnès'ten söz ederken *"l'empereis sa fame qui ere sœur le roi Phelippe de France"* yani *"karısı, Fransa Kralı Philippe'in kız kardeşi olan imparatoriçe"* diye söz etmesi ilginçtir. Agnès'in Latinler tarafından imparatoriçe olarak anılması ona duyulan saygının en büyük göstergesidir.

Theodoros Branas'ın adı Villehardouin'de son kez Didymoteikhon şehrinin yıkılması konusunda geçer. Bu yıkım, Henri'nin Trakya'dan İstanbul'a taç giymek için gittiği zaman olmuştur:

> *"O zaman baronlar Konstantinopolis'e gitmeye ve İmparator Baudouin'in kardeşi Henri'ye taç giydirmeye karar verdiler ve ülkeyi Theodoros Branas ile yörenin Bizanslılarına teslim ettiler. [...] İşittiğiniz gibi, imparator Konstantinopolis'te taç giyerken ve diğer yandan Hadrianopolis ve Didymoteikhon topraklarında Theodoros Branas bırakılmışken, Valak ve Bulgar Kralı Kaloyan bunu öğrenince bulabildiği tüm adamları*

43. "Suam secundum usum Grecorum."

topladı. Ve Theodoros Branas Didymoteikhon'da Kaloyan'ın çakalosları ve mancınıklarıyla yıktığı surları yeterince onartamamış ver şehirde zayıf bir kuvvet bırakmıştı. Ve Kaloyan, Didymoteikhon'a doğru at sürdü ve burayı alıp yıktı ve surları yerle bir etti; ve tüm ülkeyi dolaşıp kadınları ve erkekleri ve çocukları ve hayvanları aldı ve büyük yıkım yaptı."

Bu vahşetten sonra İmparator Henri ve ordusu Bulgarları yener ve esirleri kurtarır ancak Villehardouin bu olayı anlatırken bir daha Theodoros Branas'tan söz etmez.

Niketas Khoniates tarihinde ise Theodoros Branas'ın adı ilk 1196'da Türklere karşı savaşa genç bir komutan olarak geçer. Branas'ın adının geçtiği en önemli yerler, Villehardouin'de olduğu gibi, 1206 Eylül'ünden önce Branas'a Didymoteikhon şehrinin verilmesidir. Daha sonra ise Niketas Khoniates, Bulgar saldırısında Branas'ın kaçtığını söyler. Daha sonra o da Branas'tan söz etmeyi keser.

Theodoros Branas hakkındaki son kayıt onun 1219'da bir süre İstanbul'u yönettiği şeklindedir. Büyük olasılıkla da aynı sene ölmüş olmalıdır. Branas hakkında son kayıt 1219 yılına tarihlenmesine rağmen Agnès'in adı tarihi kayıtlarda çok öncesinden itibaren görülmemektedir.

Bu sıra dışı çiftin kızları da Latin Krallığı'nda önemli bir kişi olan ve yukarıda gördüğümüz gibi kral naipliği de yapan Narjot de Toucy ile evlenmiştir.

EK-2:
HİPODROMDAKİ ESERLERİN LİSTESİ

Araba Yarışçısı Heykelleri:

1. Faustinos şerefine (Yeşiller tarafından, 500 civarı), Ioulianos şerefine (emekli olması üzerine imparator, senato ve halk tarafından, 500 civarı)

2. Porphyrios'un birinci heykeli (Maviler tarafından, 500 civarı, bronz)

3. Porphyrios'un ikinci heykeli – İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki yeni kaide üzerinde (Yeşiller tarafından, 500 civarı, bronz)

4. Porphyrios'un üçüncü heykeli – İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki yeni kaide üzerinde (Maviler tarafından, 500 civarı, bronz)

5. Porphyrios'un dördüncü heykeli (Maviler tarafından, 500 civarı, bronz ve altın)

6. Porphyrios'un beşinci heykeli (Yeşiller tarafından, 515 civarı, bronz)

7. Constantinopolis şerefine dikilen heykel (Yeşiller tarafından, 520 civarı)

8. Porphyrios'un altıncı heykeli – Nike ve İskender heykellerinin yanında (Yeşiller tarafından, 535 civarı, bronz ve gümüş)

9. Porphyrios'un yedinci heykeli (Maviler tarafından, 545 civarı, bronz)

10. Quaranios'un dört heykeli – dördüncü heykel (Yeşiller tarafından 550 civarı, altın)

11. Constantinos'un ismi belirtilmeyen akrabası

Hayvanlar ve Mitolojik Yaratıklar:

1. Hortumunu sallayan fil (Arcadius sütununun Freshfield çiziminde mahutla gösterilmiştir)

2. Bir çeşit boğa (belki de suaygırı) ağzında bir tür yılanla (timsah da olabilir)

3. Dikenli ve pul şeklinde kabuklu kuyruğu olan Nil atı

4. Katır ve sürücüsü (Arcadius sütununun Freshfield çiziminde gösterilmiş olmalı)

5. Sırtlan (Skylla heykelinin yakınında olmalı)

6. Kurt (ikizleri emzirirken olmalı)

7. Güneş saati olarak kullanılan bir sütunun üstünde pençelerinde yılan tutan kartal

8. Bir ayağı kalkmış biçimde gem vurulmamış at heykeli

9. Kanatlı sfenksler

10. Kalydonia yabandomuzu

11. Skylla (Arcadius sütununun Freshfield çiziminde gösterilmiş, Anastasios heykelinin yakınında. Muhtemelen sırtlan heykelinin de yakınındadır.)

12. Dört at ve koşan bir figürü tutan bir kadın araba yarışçısı

13. Carceres'in üstünde dört bronz at (ya şimdilerde San Marco'da olan dört at ya da bir önceki grubunu bir parçası olmalı)

14. Doğal boyutlarda bir kaz (British Museum'da)

15. Tur sayacının üzerinde yedi yunus heykeli

16. Atlar, öküzler, develer, ayılar, aslanlar ve pek çok çeşit diğer hayvanlar

Tanrılar, Tanrıçalar, Yarı Tanrılar, Mitolojik Figürler:

1. Athena

1. Zeus

1. Hekate

4. Oturan Athena ya da İmparator Verina (Kathisma'da)

5. Sütunlar üzerinde Âdem ile Havva (Hesperid kız kardeşlerle Herakles)

6. Meyus bir şekilde dinlenen Herakles

7. Hydra veya Heperidlerin elmalarını bekleyen ejderle mücadele eden Herakles (Arcadius/Arcadius sütununun Freshfield çiziminde gösterilmiştir)

8. Nemea aslanı ile mücadele eden Herakles

9. Dioskurlar (Castor ve Pollux) ve diğer zodiak heykelleri

10. Troyalı Helen

Krallar, İmparatorlar, Generaller ve Önemli Kişiler:

1. Mytilene'li (Midillili) Theophanes (İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde bulunan bir kaide üzerinde)
2. Büyük İskender (Nike ve Porphyrios heykellerinin yakınında)
3. Augustus
4. Diocletianus (Kathisma'nın üstünde)
5. At üstünde Iustinianos (Kathisma'nın üstünde)
6. Anastasios (Skylla heykeli yakınında)

Diğer Heykeller:

1. At binmiş bir savaşçı tutan Nike (Arcadius sütununun Freshfield çiziminde gösterilmiş, İskender ve Porphyrios heykellerinin yakınında)
2. Bir zamanlar Delphi üçayağının destekleyiciyi alt kısmını teşkil eden Yılanlı Sütun
3. Diğer üçayaklar
4. Kadın ve küçük bir buzağılı sunak

(Bardill, 2010)

EK-3:

LATİN PATRİKLERİ LİSTESİ

• Tomaso Morosini, (1204-1211) , Venedikli ünlü bir aileden geliyordu. Mayıs 1204'te Patrik seçildi. Roma, bu atamayı 5 Şubat 1205'te onayladı. Tomaso Morosini, 1211 Temmuz'unda Selanik'te ölene dek görevde kaldı.

• Morosini'nin ölümünden sonra patriklik makamı dört yıl boyunca boş kaldı (1211'den 1215'e dek).

• Dördüncü Latran Konsili'nde, Papa III. İnnocentius, Toscanalı Gervase, Gérard ya da Evérard'ı İstanbul Kilisesi'nin başına getirdi (1215-1221).

• Üçüncü patrik Matta (1221-1226), Fransisken bir din adamı ve Iesolo episkoposuydu.

• Önce Amiens Meclisi'nin başkanı, ardından Besançon episkoposu olan Jean Halgrin d'Abbeville, III. Honorius tarafından bu göreve getirildi. Kısa süre sonra Papa'nın ölmesiyle, d'Abbeville'in görevi de bitmiş oldu (1226-1227).

• Tir episkoposu Simon (1227-1232).

• Patriksiz dönem (1232-1234).

• Nicolo di Castro Arquato, Spoleto baş episkoposu (1235-1251).

• Patriksiz dönem (1251-1253).

• Pantaleone Giustiniani (1253-1261) , Latin İmparatorluğu'nun son resmi patriği oldu. 1261'de Bizans'ın iktidarı tekrar ele geçirmesinin ardından İtalya'ya kaçmayı başardı, 1268'de de orada öldü.
(Marmara, 2006)

KAYNAKÇA

AGUADO BLAZQUEZ Francisco, Guía de Constantinopla, Un Viaje a Estambul en Busca de Bizancio, Spania-Byzas Ediciones, Avilés, 2007

AĞIR Aygül, *İstanbul'un Eski Venedik Yerleşimi ve Dönüşümü*, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 2009

ALTUNAY Erhan, *İstanbul'un Pagan Çağı, Bizans Öncesi İstanbul*, Destek Yayınları, İstanbul, 2019

AUZEPY Marie-France, Konstantinopolis'in Siyasal ve Dinsel Yaşamında Ayasofya'nın Yeri (Çev. Buket Kitapçı Bayrı), *Bizans, Yapılar, Meydanlar, Yaşamlar*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2016

AYÖNÜ Yusuf, IV. Haçlı Seferi'nin Ardından Batı Anadolu'da Mücadele Eden İki Rakip: İstanbul Latin Krallığı ve İznik İmparatorluğu, *Cihannüma, Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, Sayı: I / 1 Temmuz 2015, İzmir, 2015

BAILLY Auguste, *Bizans İmparatorluğu Tarihi* (Çev. Haluk Şaman), Nokta Kitap, İstanbul, 2006

BARDILL Jonathan, Konstantinopolis Hipodromu'nun Anıtları ve Süslemeleri, *Hipodrom/Atmeydanı, İstanbul'un Tarih Sahnesi*, Pera Müzesi Yayınları, İstanbul, 2010

BAYKARA Tuncer, *I. Gıyasettin Keyhüsrev (1164-1211), Gazi-Şehit*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1997

BERGER Albrecht, Konstantinopolis'te Sokaklar ve Kamusal Alanlar, *Dumbarton Oaks Seminerleri, Konstantinopolis: Şehrin Dokusu*, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2016

BEZER Gülây Öğün, Dördüncü Haçlı Seferi ve İstanbul, *Tarih İçinde İstanbul Uluslararası Sempozyumu*, 14-17 Aralık 2010, İstanbul, 2011

BREHIER Louis, *Vie et Mort de Byzance*, Editions Albin Michel, Paris, 1969

COLLIOT Régine, *Agnès, Princesse de Byzance*, Pygmalion, Gérard Watelet, Paris, 1985

ÇAKMAK Suat, *Konstantinopolis, Bizans'tan Kalanların İzinde*, Kerasus-Karadeniz Kitap, İstanbul, 2016

ÇETİNKAYA Haluk, İstanbul'da Bizans Dönemi Mimarisi, *Antikçağdan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Ansiklopedisi*, İBB Kültür AŞ/İSAM, İstanbul, 2015

ÇİFT Pelin, ALTUNAY Erhan, *Ayasofya'nın Gizli Tarihi*, Destek Yayınları, İstanbul, 2019

ÇİFT Pelin, ALTUNAY Erhan, *İstanbul'un Gizli Tarihi*, Destek Yayınları, İstanbul, 2018

DEMİRKENT Işın, *Bizans Tarihi Yazıları, Makaleler, Bildiriler, İncelemeler*, Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2005

DEMİRKENT Işın, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayıncılık AŞ, İstanbul, 1997

DEMİRKENT Işın, İznik'in Haçlılar Tarafından Kuşatılması, *Tarih Boyunca İznik*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2004

DIEHL Charles, *Impératrices de Byzance*, Armand Colin, Paris, 1959

DİRİMTEKİN Feridun, *Fetihten Önce Haliç Surları*, İstanbul Enstitüsü, İstanbul, 1956

EBERSOLT Jean, *Bizans İstanbul'u ve Doğu Seyyahları* (Çev. İlhan Arda), Pera Turizm ve Ticaret AŞ, İstanbul, 1996

ERHAT Azra, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1978

ERNOUL KRONİĞİ, *Haçlı Seferleri Tarihi* (Çev. Ahmet Deniz Altunbaş), Kronik Kitap, İstanbul, 2019

EYİCE Semavi, Arap Camii, İstanbul'da Galata'da Kiliseden Çevrilme En Büyük Cami, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2016[a]

EYİCE Semavi, Kalenderhane Camii, İstanbul'da Fatih Sultan Mehmet Tarafından Eski Bizans Kilisesinden Çevrilmiş Cami, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2016[b]

EYİCE Semavi, Bizans İmparatorluğu'nun Çöküşünün Başlangıcı, *Divan İlmi Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 16, İstanbul, 2004

EYİCE Semavi, *İznik, Tarihçesi ve Eski Eserleri*, Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi Yayını, İstanbul, 1988

GENÇ Uğur, *Haliç Zinciri*, Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı Yayını, İstanbul, 2010

GEORGIOS AKROPOLITES, *Vekayiname* (Çev. Bilge Umar), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2008

GREGORY Timothy, *Bizans Tarihi* (Çev. Esra Ermert), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008

GROUSSET René, *L'Epopée des Croisades*, Librairie Plon, Paris, 1939

GÖYÜNÇ Nejat, Kalenderhane Camii, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, Prof. Dr. M. C. Şehabeddin Tekindağ Hatıra Sayısı, Sayı: 34, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1984

GROUSSET René, *Histoire des Croisades et du Royaume Franc de Jérusalem* –3 Volumes–, Librairie Plon, Paris, 1934

HARRIS Jonathan, *Konstantinopolis, Bizans'ın Başkenti* (Çev. Tevabil Alkaç), Alfa Basım, Yayım, Dağıtım, İstanbul, 2020

İNCE Fatma, *IV. Haçlı Seferi ve Trabzon*, Serander Yayınları, Trabzon, 2019

KALAVREZOU Ioli, Bizans Sarayında İmparatorluk Törenleri ve Rölik Kültü (Çev. Müfit Günay), *Bizans Saray Kültürü (829-1204)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2017

KALELİ Emrullah, *Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batılılar (1096-1204)*, Gece Kitaplığı, Ankara, 2017

KAPLAN Michel, Büyük Bir İmparatorluk Vakfı: Pantokrator (Zeyrek Camii), *Bizans, Yapılar, Meydanlar, Yaşamlar*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2016

KEÇİŞ Murat, *Trabzon Rum İmparatorluğu ve Türkler (1204-1404)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2013

KİHTİR Tuğrul, *Anadolu'da Bizans, Haçlılar, Selçuklular*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2017

LE GOFF Jacques, *Avrupa'nın Doğuşu* (Çev. Timuçin Binder), Literatür Yayınları, İstanbul, 2008

LEMERLE Paul, *Histoire de Byzance*, Presses Universitaires de France, Paris, 1943

LESTER Anne E., What Remains: Women, Relics and Remembrance in the Aftermath of the Fourth Crusade, *Journal of Medieval History*, 40:3, Routledge New York, 2014

LEVÇENKO M. V., *Kuruluşundan Yıkılışına Kadar Bizans Tarihi* (Çev. Maide Selen), Özne Yayınları, İstanbul, 1999

LONGNON Jean, *L'Empire Latin du Constantinople et la Principauté de Morée*, Payot, Paris, 1949

MAGDALINO Paul, *Ortaçağ'da İstanbul, Altıncı ve On Üçüncü Yüzyıllar Arasında Konstantinopolis'in Tarihsel Gelişimi* (Çev. Barış Cezar), Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012

MANGO Cyril, *Bizans, Yeni Roma İmparatorluğu* (Çev. Gül Çağlalı Güven), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008

MANGO Cyril, *Konstantinopolis Hipodromu'nun Tarihçesi*, Hipodrom, İstanbul'un Tarih Sahnesi, I. Cilt, Pera Müzesi Yayını, İstanbul, 2010

MARMARA Rinaldo, *Bizans'tan Günümüze İstanbul Latin Cemaati ve Kilisesi* (Çev. Saadet Özen), Kitap Yayınevi, İstanbul, 2006

MILLINGEN Alexander Von, *Byzantine Churches in Constantinople, Their History and Architecture*, MacMillan and Co. Limited, London, 1912

MILLINGEN Alexander Von, *Byzantine Constantinople, The Walls of the City and Adjoining Historical Sites*, John Murray, London, 1899

NIKETAS KHONIATES, *Historia, Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri* (Çev. Fikret Işıltan), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1995

NIKETAS KHONIATES, *Niketas Khoniates'in Historia'sı, 1195-1206* (Çev. Işın Demirkent), Dünya Yayıncılık, İstanbul, 2004

NICOL Donald M., *Bizans ve Venedik, Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine* (Çev. Gül Çağalı Güven), Sabancı Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2000

NICOLLE David, *Dördüncü Haçlı Seferi 1202-1204* (Çev. Gürkan Ergin), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013

NORWICH John Julius, *Bizans, Gerileme ve Çöküş Dönemi, MS 1082-1453* (Çev. Selen Hırçın Riegel), Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2013

OSTROGORSKY Georg, *Bizans Devleti Tarihi* (Çev. Fikret Işıltan), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1982

ÖZDAŞ Harun, İstanbul Ayasofya Müzesi Duvarlarında Bulunan Kazıma Tekniğinde Yapılmış Gemi Tasvirleri, *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi*, Yıl: 2007, Sayı: 7, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2008

PHILIPS Jonathan, *The Fourth Crusade and the Sack of Constantinople*, Penguin Books, 2005

PROKOPIOS, *İstanbul'da Iustinianus Döneminde Yapılar* (Çev. Erendiz Özbayoğlu), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1994

RILLEY-SMITH Jonathan, *Haçlılar Kimlerdi?* (Çev. Berna Kılınçer), Bileşim Yayınevi, İstanbul, 2006

ROBERT DE CLARI, *La Conquête de Constantinople*, Honoré Champion Editeur, Paris, 2004 [Türkçesi: *İstanbul'un Zaptı* (Çev. Beynun Akyavaş), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2000)

RUNCIMAN Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi* –3 Cilt– (Çev. Fikret Işıltan), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1986

SAĞ Kaan, Bukoleon Sahil Sarayı, *Toplumsal Tarih*, Sayı: 281, Mayıs 2017, Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2017

SHORT Ewan, The Agency and Authority of Agnès of France and Margaret of Hungary in the Aftermath of the Fall of Constantinople (1204-1206), *Question: Essays and Art from the Humanities*, South, West & Wales Doctoral Training, Bristol, 2019

TETERIATNIKOV Natalia, Devotional Crosses in the Columns and Walls of Hagia Sophia, *Byzantion*, vol. 68 (1998), p. 419-445, Bruxelles, 1998

TRICHT Filip Van, Konstantinopolis'te Latin İdaresi (Çev. Ahmet Aydoğan, Turhan Kaçar), *Büyük İstanbul Tarihi Cilt 2*, İBB Kültür AŞ, İstanbul, 2015

TÜRKER Orhan, *Psomatia'dan Samatya'ya, Bir Bizans Semtinin Hikâyesi*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2010

USTA Aydın, *Haçlı Hikâyeleri*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2017

UYUMAZ Emine, *Sultan I. Alaeddin Keykubat Devri Türkiye Selçuklu Devleti Siyasi Tarihi (1220-1237)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2003

VASILIYEV Alexander, *Bizans İmparatorluğu Tarihi* (Çev. Tevabil Alkaç), Alfa Basım, Yayım, Dağıtım, İstanbul, 2016

VRYONIS Speros, *Byzantium and Europe*, Thames and Hudson, London, 1967

WARE Timothy, *The Ortodox Church*, Penguin Books, Middlesex, 1967

YAVUZ Mehmet Fatih, *Byzantion, Byzas'tan Constantinus'a Antik İstanbul, Antik Edebi Kaynaklar*, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 2014

ERHAN ALTUNAY

Dünyanın en özel kentlerinden olan İstanbul'da dünyaya geldi. Orta ve lise öğrenimini Saint Joseph Fransız Lisesi'nde yaptı. Hacettepe Üniversitesi'nde nükleer enerji mühendisliği okudu. Üniversite sırasında Fraktaller, Mandelbrot Kümesi, kuantum fiziği ve zaman üzerine çalıştı. Daha sonra Marmara Üniversitesi'nde insan kaynakları yönetimi yüksek lisansı yaptı. Radyoculuk hayalini çeşitli radyolarda ve TRT'de radyo programları yaparak gerçekleştirdi. Mitoloji ve paganizm araştırmaları hayatının vazgeçilmezlerinden oldu. İngilizce, Fransızca ve Latince bilen yazar ayrıca paganizm, mitoloji, dinler tarihi, sanat tarihi, sinema ve müzik konusunda çeşitli seminerler vermektedir. Yayımlanmış 11 kitabı bulunmaktadır: *Enok'un Kitabı* (Yayıma hazırlayan), *Kadim Cadılık Öğretisi* – Wicca, *Paganizm I* – Kadim Bilgeliğe Giriş, *Paganizm II* – Mezopotamya ve Mısır, *Ayasofya'nın Gizli Tarihi* (Pelin Çift ile beraber), *Masalcı*, *Kelt ve Germen Paganizmi*, *İstanbul'un Pagan Tarihi*, *İstanbul'un Gizli Tarihi* (Pelin Çift ile beraber), *Roma Bilgeliği*, *Gizemlerle Dolu Salgınlar Tarihi*.

SELÇUK ERACUN

1968 yılında dünyaya gelen Selçuk Eracun, 1871'den beri İstanbul'da yaşamakta olan Eracun ailesinin dördüncü kuşağıdır. Ayasofya Müzesi'ni Koruma ve Turizm Derneği'nde yedi yıl çalışan Selçuk Eracun aynı zamanda Ayasofya ve Kariye Müzesi'nde araştırmalar yaptı. Bizans resim sanatı ve Ortodoks ikonaları üzerine de araştırmalar yapan Selçuk Eracun, bu alanda çalışmalarına halen devam etmektedir. Ayasofya Müzesi'nde çalıştığı dönemde, ülkemize gelen birçok yerli ve yabancı misafirle birlikte resmi protokole de rehberlik hizmeti verdi. Kariye Müzesi'ni sekiz dilde anlatan tanıtım kitabının da yazarıdır. *Dolmabahçe Sarayı* ve *Bir Pera Masalı* adlı kitapları ile Efes örenyeriyle ilgili eserleri de bulunan Selçuk Eracun'un *Sultanahmet Gazetesi* isimli bölgesel gazetede çeşitli kültürel haber ve makaleleri bulunmaktadır. Ayrıca *Ayasofya'nın Derinliklerinde* belgeselinin sanat yönetmenliğini yapmıştır. Bu çalışma Dan Brown'un *Cehennem* adlı romanına da esin kaynağı olmuştur. 2010-2011 yılları arasında, Kültür ve Turizm Bakanlığı profesyonel turist rehberi olmaya hak kazanan Selçuk Eracun, İstanbul Rehberler Odası üyesi olup, Tureb delegesidir.

Erhan Altunay ve Selçuk Eracun

İstanbul'un belki de en karanlık zamanı...

Bütün İstanbul tarihinin içinde sadece 57 yıl sürmesine rağmen Bizans'ı fazlasıyla etkilemiş ve çöküşüne neden olmuş bir süreç...

Ateş, kan ve kin dolu bir dönem.

İstanbul'un Latinler tarafından istilası ve kurulan Latin Krallığı...

Sayısız İstanbul tarihi kitabı içinde hep ihmal edilmiş, üzerinde çok az çalışılmış bir konu.

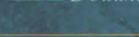
Bu dönemde Bizans halkı sürgün edilmiş, İstanbul soyulmuş, yakılmış, yıkılmış ve tahrip edilmiş... Latin kralları taç giymiş, Ayasofya bir Katolik katedrali olmuş, Tapınak Şövalyeleri İstanbul sokaklarında dolaşmış.

İstanbul'un Latin dönemiyle ilgili yaşanan kaynak eksikliğini kapatmak için uzun süredir sürdürdüğümüz araştırmalarımızı bir araya getirdiğimiz bu kitapta bütün dönem kaynaklarını titizlikle orijinal dillerinde ve tercümelerinde taradık. Ülkemizde adı bile duyulmamış kaynaklara ulaşıp iz sürdük ama en önemlisi yıllarca büyük bir aşkla yürüttüğümüz İstanbul araştırmalarının bazı sonuçlarını da sizin için yazıya döktük.

₺ 28
KDV'den muaftır.
www.destekyayinlari.com
facebook.com/DestekYayinevi
twitter.com/destekyayinlari
instagram.com/destekyayinlari

ISBN: 978-605311920 3

